

**TARİHİ KENTLERDE TURİZM VE KÜLTÜREL
MİRAS YÖNETİMİ: BATI KARADENİZ ÖRNEĞİ**

**2022
YÜKSEK LİSANS TEZİ
KÜLTÜREL MİRAS VE MİRAS ALAN
YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

Volkan İRKEN

**Danışman
Prof. Dr. Nuray TÜRKER**

**TARİHİ KENTLERDE TURİZM VE KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİMİ: BATI
KARADENİZ ÖRNEĞİ**

Volkan İRKEN

Prof. Dr. Nuray TÜRKER

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetim Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Haziran 2022

İÇİNDEKİLER

DOĞRULUK BEYANI	4
ÖNSÖZ	5
ÖZ.....	6
ABSTRACT.....	8
ARCHIVE RECORD INFORMATION	11
KISALTMALAR	12
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	13
ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	14
ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	18
GİRİŞ	19
BİRİNCİ BÖLÜM	22
KÜLTÜREL MİRAS KAVRAMI VE TURİZM İLİŞKİSİ	22
1.1. Kültür Kavramı.....	22
1.2. Miras, Kültürel Miras Kavramları ve Önemi	26
1.2.1. Somut Kültürel Miras	30
1.2.2. Somut Olmayan Kültürel Miras Kavramı	32
İKİNCİ BÖLÜM.....	42
KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİMİ.....	42
2.1.Kültürel Miras Yönetimi Kavramı ve Gelişimi.....	42
2.2.Kültürel Miras Yönetiminin Önemi	44
2.3. Kültürel Miras Yönetiminin Gelişimi ve Kültürel Miras Yönetimi ile İlgili Uluslararası Sözleşmeler	46
2.4. Kültürel Miras Yönetimi ve Turizm İlişkisi	49
2.5. Türkiye’de Kültürel Miras Alanlarının Yönetimi ve Örnek Uygulamalar	50
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	62
BATI KARADENİZ TARİHİ KENTLERİNDE TURİZM VE KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİMİ	62

3.1. Araştırma Alanına Yönelik Bilgiler	63
3.2. Araştırma Bulguları.....	68
3.2.1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler	69
3.2.2. Araştırma Alanının Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesine İlişkin Sonuçlar	70
3.2.2.1. Göynük Kenti.....	70
3.2.2.2. Mudurnu Kenti.....	74
3.2.2.3. Karadeniz Ereğli Kenti	77
3.2.2.4. Safranbolu Kenti	80
3.2.2.5. Amasra Kenti	83
3.2.2.6. Kastamonu Kenti.....	87
3.2.2.7. Taşköprü Kenti.....	90
3.2.2.8. Sinop Kenti.....	92
3.2.2.9. Batı Karadeniz Bölümü	95
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	100
KAYNAKÇA.....	105
TABLolar LİSTESİ	115
ŞEKİLLER LİSTESİ	116
EKLER	118
ÖZGEÇMİŞ	121

TEZ ONAY SAYFASI

Volkan İRKEN tarafından hazırlanan “**Tarihi Kentlerde Turizm Ve Kültürel Miras Yönetimi: Batı Karadeniz Örneği**” başlıklı bu tezin Programı Seçin olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Nuray TÜRKER

Tez Danışmanı, Safranbolu Turizm Fakültesi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği/Oy Çokluğu Seçiniz ile Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 22/09/2022

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Doç. Dr. Oğuz DİKER (ÇOMÜ)

.....

Üye : Prof. Dr. Nuray TÜRKER (KBÜ)

.....

Üye : Doç. Dr. Cenk Murat KOÇOĞLU (KBÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Programı Seçin derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűőecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gűsterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullandışımda alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitű tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tűm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

Adı Soyadı :Volkan İRKEN

İmza :

ÖNSÖZ

Bu tezin hazırlanmasında desteklerini esirgemeyen, bana daima sabırla yol gösteren danışmanım Prof. Dr. Nuray TÜRKER'e, Tez savunma jürisinde görev alan değerli hocalarım Doç. Dr. Oğuz DİKER ve Doç. Dr. Cenk Murat KOÇOĞLU'na, Yüksek Lisans öğrenciliğim süresince bizlere çok değer katan değerli hocalarım Prof. Dr. Taşkın Deniz ve Doç. Dr. Yasin Dönmez'e, tezimin yazım sürecinde yardımlarını esirgemeyen değerli arkadaşım Doğan Karadağ'a, bugünlere gelmemde en büyük emeği olan sevgili annem Cemile İRKEN ve rahmetli babam Hüseyin İRKEN'e, her daim yanımda olan en büyük destekçim sevgili eşim Fatma İRKEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Volkan İRKEN

ÖZ

Bir toplumun hafızası olan Kültürel Miras korunması, nesilden nesle aktarılması gereken büyük bir değerdir ve o toplumun yapı taşlarını oluşturur. Toplumların sahip olduğu benzersiz ve farklı kültürel değerler insanların ilgisini çekmekte ve önemli bir seyahat nedeni oluşturmaktadır Kültürel miras değerlerinin korunması ancak bu değerlerin ve özellikle turizm endüstrisinin geliştiği destinasyonlarda turizm faaliyetlerinin iyi yönetilmesi ile mümkündür. Bu bakımdan siyasi otoritelere, yerel yönetimlere, sivil toplum örgütlerine, turizm paydaşlarına, yerli halka çok büyük görevler düşmektedir. Bu çalışmanın amacı Türkiye'nin Batı Karadeniz Bölümünde yer alan ve Tarihi Kentler Birliği üyesi olan Mudurnu, Göynük, Karadeniz Ereğli, Safranbolu, Amasra, Kastamonu, Taşköprü ve Sinop kentlerindeki kültürel miras değerlerinin, turizm potansiyelinin incelenmesi, bu değerlerin korunması ve yönetimi ile ilgili olarak paydaş görüşlerinin ortaya konulmasıdır.

Çalışmada Du Cros ve Mckercher'in (2012) Kültürel Miras Turizmi göstergeleri kullanılarak Mudurnu, Göynük, Karadeniz Ereğli, Safranbolu, Amasra, Kastamonu, Taşköprü ve Sinop kentlerinde yaşayan ya da görev yapan yerel yöneticiler (Belediye Başkanı, Kaymakam), İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü temsilcileri, otel işletmecileri, seyahat acentaları yöneticileri, sivil toplum örgütleri temsilcileri ile görüşmeler yapılmıştır. Toplamda 50 kişi ile yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin aritmetik ortalamaları alınarak histogramlar oluşturulmuştur. Elde edilen veriler Du Cros ve Mckercher'in (2012) Pazarın Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi kullanılarak yorumlanmıştır (Mckercher & Du cross,2012).

Sonuçlar, Ereğli ve Göynük kentlerinin pazar çekiciliğinin ve kültürel miras varlıklarının dayanıklılığının düşük olduğunu göstermektedir. Sinop, Safranbolu, Amasra ve Mudurnu kentlerinin pazar çekiciliği orta, kültürel miras varlıklarının dayanıklılığı ise yüksek olarak belirlenmiştir. Kastamonu ve Taşköprü kentlerinde ise pazar çekiciliği ve kültürel miras alanlarının dayanıklılığı orta-yüksek seviyededir.

Anahtar Kelimeler:Kültürel Miras; Miras Turizmi; Koruma; Kültürel Miras Yönetimi; Batı Karadeniz Bölümü

ABSTRACT

The preservation of cultural heritage, which is the memory of a society, is a great value that must be transferred from generation to generation and constitutes the cornerstones of the society. The unique and different cultural values of societies attract people's attention and constitute an important reason for travel. The preservation of cultural heritage is only possible with good management of heritage and tourism activities in destinations where tourism industry is developed. In this regard, political authorities, local governments, non-governmental organizations, tourism stakeholders and local people have great responsibilities. The aim of this study is to examine the cultural heritage values and tourism potentials in the towns of Mudurnu, Göynük, Karadeniz Ereğli, Safranbolu, Amasra, Kastamonu, Taşköprü and Sinop, which are located in the Western Black Sea Region of Turkey and are members of the Union of Historical Towns, and to reveal stakeholder views on the preservation and management of these values.

In the study, using the Cultural Heritage Tourism Subindicators of Du Cros and Mckercher (2015), interviews were conducted with local authorities (Mayor, District Governor), Provincial Culture and Tourism Directorate representatives, hotel operators, travel agency managers, representatives of non-governmental organizations living or working in the towns of Mudurnu, Göynük, Karadeniz Ereğli, Safranbolu, Amasra, Kastamonu, Taşköprü and Sinop. Histograms were created using the arithmetic means of the data obtained from the 50 respondents. The data were interpreted using Du Cros and Mckercher's (2015) Market Appeal-Robusticity Matrix.

The results show that the market appeal of the towns of Ereğli and Göynük and the robusticity of their cultural heritage are low. The market appeal of Sinop, Safranbolu, Amasra and Mudurnu is medium and the robusticity of cultural heritage is high. In Kastamonu and Taşköprü, the market appeal and robusticity of cultural heritage are medium-high.

Keywords: Cultural Heritage; Heritage Tourism; Preservation; Cultural Heritage Management; Western Black Sea Region

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Tarihi Kentlerde Turizm ve Kültürel Miras Yönetimi: Batı Karadeniz Örneği
Tezin Yazarı	Volkan İRKEN
Tezin Danışmanı	Nuray TÜRKER
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans Tezi
Tezin Tarihi	22/09/2022
Tezin Alanı	Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi Anabilim Dalı
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	122
Anahtar Kelimeler	Kültürel Miras; Miras Turizmi; Koruma; Kültürel Miras Yönetimi; Batı Karadeniz Bölümü

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Management of Tourism and Cultural Heritage in Historical Towns: Cases from Western Black Sea Region of Turkey
Author of the Thesis	Volkan İRKEN
Advisor of the Thesis	Nuray TÜRKER
Status of the Thesis	Master Thesis
Date of the Thesis	22/09/2022
Field of the Thesis	Department of Cultural Heritage and Heritage Space Management
Place of the Thesis	KBÜ/LEE
Total Page Number	122
Keywords	Cultural Heritage; Heritage Tourism; Preservation; Cultural Heritage Management; Western Black Sea Region

KISALTMALAR

EAA	: European Association of Archaeologists
ICCROM	:International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property
ICOMOS	:Conseil International Des Monuments Et Des Sites
IUCN	:International Union for Conservation of Nature
KMY	: Kültürel Miras Yönetimi
TMMOB	:Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
UNESCO	:United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNWTO	: World Tourism Organization
VB.	: Ve Benzeri

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Kültür ve kültürel miras turizmi son yıllarda büyük bir gelişme göstermiştir. Kültürel mirasın kolayca yok olabileceği ve geri dönülmez biçimde tahrip olabileceğinden hareketle turizmin gelişmesi ve kültürel miras yönetimi arasındaki ilişkinin incelenmesi bu mirasın sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Batı Karadeniz Bölümü kültür turizmi açısından gelişmiş tarihi kentlere ev sahipliği yapmaktadır. Örneğin Safranbolu Batı Karadeniz'in en gelişmiş kültür turizmi destinasyonudur. Bu kentlerdeki turizm potansiyelinden yerel kalkınmaya katkı sağlayacak şekilde yararlanmak, turizmin sürdürülebilir bir biçimde gelişmesi ve kaynakların korunması için kültürel miras kentlerinin yönetimi büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı; Türkiye'nin Batı Karadeniz Bölümünde yer alan Tarihi Kentler Birliği üyesi Mudurnu, Göynük, Karadeniz Ereğli, Safranbolu, Amasra, Kastamonu, Taşköprü ve Sinop şehirlerinde bulunan kültürel miras değerlerinin, turizm potansiyelinin incelenmesi, bu değerlerin korunması ve yönetimi ile ilgili olarak paydaş görüşlerinin ortaya konulmasıdır. Böylece kültürel varlıkların önemi, korunması, sürdürülebilirliği ile ilgili olarak farkındalık yaratılarak kültürel kaynakların sürdürülebilir kullanımı için planlama çalışmaları yapılabilir.

İlgili alan yazın incelendiğinde, önemli turistik çekicilikler olan kültürel mirasın, korunması ve sürdürülebilirliği ile ilgili çok sayıda çalışmanın olduğu görülmektedir. Ancak, destinasyonların turizm potansiyelini ve bu destinasyonlarda bulunan kültürel miras değerlerinin kırılganlığını/dayanıklılığını birlikte dikkate alan çalışma sayısı çok azdır. Bu noktadan hareketle bu çalışmanın ilgili alan yazına katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Çalışmanın bilimsel ve teorik katkısının yanı sıra siyasi karar verici mekanizmalara, kültürel miras alanlarında görev yapan yerel yöneticilere, planlamacılara, turizm sektör yöneticilerine katkı sunacağı ve özellikle kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği konusunda farkındalık yaratacağı, kültürel miras alan yönetimi konusuna dikkati çekeceği ve planlama çalışmalarında yol gösterici olacağı varsayılmaktadır.

ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Çalışmanın evrenini Türkiye'nin Batı Karadeniz Bölgesinde bulunan kültürel miras değerlerine sahip, Tarihi Kentler Birliği üyesi olan Mudurnu, Göynük, Karadeniz Ereğli, Safranbolu, Amasra, Kastamonu, Taşköprü ve Sinop oluşturmaktadır. Bununla birlikte, bölgede bulunan ve Tarihi Kentler Birliği üyesi olan Eskipazar kentte turizm sektörünün gelişmemiş olması, turistik arz kaynaklarının (konaklama tesisi, seyahat acentası v.b.) olmaması nedeniyle araştırmaya dahil edilmemiştir.

Çalışmada tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygulanabilirlik, maliyet ve zaman kısıtı nedeniyle araştırmada örneklem seçilmiş, bu kentlerde kentin turizminin ve kültürel mirasının yönetilmesi konularında karar verici görevlerde bulunan yerel yöneticiler ve turizm paydaşları örneklem olarak belirlenmiştir.

Araştırmaya Mudurnu, Göynük, Karadeniz Ereğli, Safranbolu, Amasra, Kastamonu, Taşköprü ve Sinop kentlerinde yaşayan ya da çalışan yerel yönetimlerin temsilcileri (kaymakam, vali ya da vali yardımcısı, belediye başkanı ya da kültür müdürü), il kültür ve turizm müdürlüğü temsilcileri, otel işletmecileri, seyahat acentası çalışan ya da yöneticileri, sivil toplum örgütleri temsilcileri olmak üzere toplamda 48 kişi katılmıştır. Örneklemin homojen olması için her kentten ilgili kurum ve kuruluşlarda çalışan altışar kişi seçilmiştir. Araştırma Nisan 2021-Haziran 2022 tarihleri arasında anılan kentlerde yüz yüze olarak gerçekleştirilmiştir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada karma (nitel ve nicel yöntemler) bir yöntem kullanılmıştır. Karma yöntem, araştırmacının bir çalışma veya birbirini takip eden çalışmalar içerisinde nitel ve nicel yöntem, yaklaşım ve kavramları birleştirmesi olarak tanımlanmaktadır (Creswell, 2003; Johnson ve Onwuegbuzie, 2004). Karma yöntemde olaylar çeşitli yöntemler kullanılarak bir çerçeve içerisinde bir araya getirilir, analiz edilir ve sunulur. Creswell'e (2006) göre karma yöntem bir araştırma kapsamında yapılan tek bir çalışma (single study) veya çoklu çalışmalar (multiple studies) içerisinde, nicel ve nitel verilerin toplanması ve analiz edilmesini kapsamaktadır. "Tekli çalışmalar" hem nicel

hem nitel verilerin tek bir çalışmada toplandığı genellikle lisansüstü eğitim alan öğrencilerin tercih ettiği çalışmalardır (Baki ve Gökçek, 2012).

Onwuegbuzie ve Leech (2004), karma yöntemin, nitel ve nicel araştırma arasında bir köprü kurulmasına yardımcı olduğunu belirtilmektedir. Creswell (2003) birden fazla veri toplama yönteminin bir arada kullanılmasıyla bu tür araştırmalarda karmaşıklığının ortadan kalktığını belirtmektedir. Bu yöntem, aynı zamanda araştırmacının daha anlaşılır bir tasarım yapabilmesine olanak sağlamaktadır (Greene, 2005).

Çalışmada öncelikle örneklemden veri toplamak amacıyla McKercher ve du Cros, (2012) tarafından geliştirilen “*Turizm potansiyelinin değerlendirilmesi için kilit faktörler listesi*” kullanılmıştır. McKercher ve du Cros (2012), turizm potansiyelinin belirlenmesi için sadece turizm pazarının çekiciliğinin değerlendirilmesinin yeterli olmadığını belirtmekte, ayrıca turizm destinasyonunun turistlerle başa çıkma yeteneğinin ve kültürel alanların dayanıklılığının da değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Yazarlar tarafından önerilen model, destinasyonun turizm pazarındaki çekiciliği ve kültürel mirasın korunma gereksinimleri olmak üzere iki ana konuyu incelemeye ve iki boyut arasında karşılıklı olarak yararlı bir ilişkinin kurulmasına dayanmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada McKercher ve du Cros’un (2012) listesi kullanılarak (1) Turizm ve (2) Kültürel Miras Yönetimi olmak üzere iki boyuttan oluşan bir anket formu oluşturulmuştur. McKercher ve du Cros (2012) tarafından *Pazarın Çekiciliği* olarak ifade edilen Turizm kısmında 14 ifade, *Dayanıklılık* olarak ifade edilen Kültürel Miras Yönetimi bölümünde 16 ifade yer almaktadır. *Pazar çekiciliği*, turistik çekiciliği olmayan veya çok az çekiciliği olan alanlardan, turizm açısından çok çekici olan yerlere kadar değişmektedir. *Dayanıklılık* boyutu ise turizm nedeniyle alanın çok fazla metalaşmasına bağlı olarak güçlü koruma önlemlerine ihtiyaç duyan yerlerden oldukça sınırlı müdahalelere ihtiyaç duyan alanlara kadar uzanmaktadır.

Turizm başlığı altında destinasyonun tanınırlığı, turistik çekicilikler ile kültür ve miras değerlerinin varlığı, ulaşım kolaylığı, turistik imkanlar v.b. ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Kültürel Miras Yönetimi kısmı ise kentin tarihsel, estetik, sosyal, bilimsel ve eğitsel değeri ile bu alandaki kaynakların kırılganlığı ve hassaslığı, bakım ve onarım çalışmaları, koruma politikası, paydaş katılımı, yüksek ziyaretçi sayısının

olumsuz etkileri gibi hususları içermektedir. Bu ifadelerin değerlendirilmesinde Bucurescu'nun (2015) da çalışmasında önerdiği gibi (0=Yok'tan 6=Olağanüstü'ye kadar değişen)7'li bir ölçek kullanılmıştır. Anket formu Ek-1'de verilmektedir. Çalışmada ayrıca katılımcıların cinsiyet, yaş, yapılan görev, eğitim durumu, gelir düzeyi, kentteki ikamet süresi gibi demografik bilgileri de elde edilmiştir.

Araştırmada ayrıca katılımcıların kültürel mirasın korunmasına ve yönetilmesine ilişkin görüşleri de alınmış, yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Görüşmeler ortalama 25-30 dakika sürmüştür.

VERİLERİN ANALİZİ

Verilerin analizinde SPSS programı kullanılmıştır. Çalışmada Batı Karadeniz Bölgesi'nde yer alan sekiz kentin tamamı ile her bir kent için ayrı ayrı olmak üzere katılımcılardan elde edilen verilerin aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları alınmış,her bir kent ve sekiz kentin tamamı için iki farklı başlıkta (Pazarın Çekiciliği ve Dayanıklılık) histogramlar oluşturulmuş ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır.Histogramların üzerindeki alanda yer alan tablo alanın niteliklerini, alttaki grafik ise bu niteliklerin frekans dağılımlarını göstermektedir.

Çalışmanın ikinci adımında ise Pazar Çekiciliği ve Dayanıklılık arasındaki ilişkinin ortaya konması amacıyla matris çizilmiş ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Bu matrisler araştırma yapılan sekiz kentin yöneticilerinin *Pazar Çekiciliğine* mi yoksa *Dayanıklılığa* mı önem vermesi gerektiğini ortaya koyması bakımından önemlidir.

3x3 Matrislerde A1, A2, B1, B2, C1, C2, D1, D2 ve D3 olmak üzere dokuz göz/bölüm bulunmaktadır. A, B, C ve D aralıkları (du Cros, 2001; McKercher & du Cros, 2012) *Pazarın Çekiciliği* ve *Dayanıklılık* dağılım merkezlerini göstermektedir. McKercher ve du Cros'un (2012) turizm potansiyelinin pazar çekiciliğini- dayanıklılık matrisi Şekil 1'de verilmektedir.

Yüksek	D1	C1	A1
Dayanıklılık	D2	C2	A2
Düşük	D3	B2	B1
	Düşük		Yüksek
	Pazarın Çekiciliği		

Şekil 1: Turizm Potansiyelinin Pazar Çekiciliği- Dayanıklılık Matrisi

Kaynak: McKercher ve du Cros, 2012, s. 186.

"A" düzeyinde olan varlıklar, orta ila yüksek pazar çekiciliği olan, yüksek (A1) ila orta (A2) dayanıklılığa sahip miras alanlarıdır. Bu alanlar turistlere hitap eden özelliklere sahip oldukları ve turist sayısına ve turizm hareketine karşı dayanıklı oldukları için turizm faaliyetleri için idealdirler. Bu alanlarda miras değerlerinin yoğun ziyaretçi etkisinden korunması için az ya da orta düzeyde koruma önlemleri gerekebilir.

"B" düzeyindeki varlıklar yüksek (B1) ila orta (B2) seviyede pazar çekiciliğine sahiptirler, ancak dayanıklılıkları düşüktür. Dayanıklılığın düşük olması, miras alanının kırılgan olduğu veya miras değerlerinin ziyaretçi etkilerine karşı hassas olduğu anlamına gelmektedir. Turistler bu yerleri ziyaret etmeye yoğun ilgi gösterebilir, ancak kırılganlıkları nedeniyle bu alanların yoğun kullanımla başa çıkma yetenekleri sınırlıdır. Bu nedenle, ilgili yönetim biriminin en önemli önceliklerinden biri ziyaretçilerin miras değerlerine zarar vermemesini sağlamaktır. Bazı durumlarda, miras değerinin kırılganlığı nedeniyle turistik açıdan kullanılmasına kısıtlama getirilebilir ve ziyaretçi girişi engellenebilir. Alanın turizm amaçlı kullanılması halinde alanı koruyucu önlemlerin ve ziyaretçi yönetimi uygulamalarının hayata geçirilmesi zorunludur.

"C" düzeyindeki varlıkların orta düzeyde turizm çekiciliği vardır ve yüksek (C1) ile orta (C2) düzeyde dayanıklılığa sahiptirler. Bu miras alanları dayanıklı olduklarından, mevcut pazarın üzerinde ziyaretçi sayısına dayanabilirler.

"D" dereceli varlıkların pazar çekiciliği düşüktür, önemli miktarda ziyaretçi çekmesi olası değildir. Bu tür varlıklar turizm dışındaki amaçlarla kullanılmalıdır. Buradaki en büyük zorluk, bu alanlar sınırlı çekiciliklere sahip olduklarından bu alanların yöneticilerini ikna etmek olabilir.

Bu çalışmada her bir kent için 3x3 matris elde edilmiş, bu matrisler McKercher ve du Cros'un (2012) analizlerine uygun olarak yorumlanmıştır. Çalışmada ayrıca görüşmelerden elde edilen bilgiler bu matrislerin yorumlanmasında ve miras alanlarının kırılgenlikleri ve turizm faaliyetinin sürdürülebilirliği bağlamında öneri geliştirmede kullanılmıştır.

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Çalışma Batı Karadeniz Bölgesi'nde bulunan Tarihi Kentler Birliği üyesi sekiz kent ve bu kentlerde yaşayan yerel yöneticiler ile bazı turizm paydaşlarının görüşleri ile sınırlıdır. Çalışmanın tüm turizm paydaşlarını kapsamaması ve Batı Karadeniz Bölgesi ile sınırlı kalması çalışmanın en önemli sınırlılığıdır. Ayrıca çalışmada yerel yöneticilere ulaşabilme zorluğu (randevu alamama, görüşmenin kabul edilmesi, yeterli vakit ayırmama vb.) ise çalışma kapsamında karşılaşılan en önemli güçlüktür. Çalışmanın 8 farklı kentte yapılması ise zaman bakımından karşılaşılan bir diğer güçlüktür.

GİRİŞ

Geçmiş toplumlardan miras kalan somut ve somut olmayan miras varlıkları olarak tanımlanan kültürel miras bir toplumun hafızasını oluşturur. Kültürel miras, gelecek nesillerin yaşam tarzlarını şekillendiren en önemli unsurlardan birisidir. Kültürel miras gelecek için önemlidir, çünkü çağdaş toplumların “kültürel potansiyelini” oluşturur ve deneyimlerin, becerilerin ve bilgilerin gelecek nesillere aktarılması için önemli bir araçtır. Ayrıca kültürel miras, günümüzün ve geleceğin kültürel ürünlerinin yaratılması için bir ilham kaynağıdır. Kültürel miras, sosyal sermayeyi zenginleştirir, sosyal uyumun sağlanmasına yardımcı olarak bireysel ve kolektif aidiyet duygusu yaratır(UNESCO, 2022a).

Öte yandan kültürel miras, birçok ülkede turizm sektörü için ekonomik bakımdan önemli hale gelmiştir. Örneğin; Venedik, İstanbul, Dubrovnik, Paris, Barcelona, Kahire v.b. kentler kültür turizmi bakımından gelişmiştir ve her yıl milyonlarca turisti ağırlayarak büyük bir turizm geliri yaratmaktadır. Bu bağlamda kültürel değerlerin korunması ve sürdürülebilirliği de büyük önem taşımaktadır.

Kültürel varlıkların korunması için bir dizi ulusal yasa çıkarılmış ve uluslararası anlaşmalar yapılmıştır. Türkiye'nin de taraf olduğu bu anlaşmalardan en bilineni UNESCO tarafından 1972 yılında kabul edilen ve pek çok ülkenin taraf olduğu Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşmedir. Bu sözleşme ile Dünya üzerinde "üstün evrensel değere" sahip doğal ve kültürel alanlar insanlığın ortak mirası olarak kabul edilmiş ve bu alanların korunması ve gelecek nesillere aktarılması amaçlanmıştır. Dünya Mirası Listesi'nde Dünya Miras Alanı olarak ilan edilen 1154 miras alanı bulunmakta olup, Türkiye'nin ise bu listede 17'si kültürel, 2'si karma olmak üzere 19 miras alanı bulunmaktadır (UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, 2022e). UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan ve korunması gereken kentlerden biri olan Safranbolu Batı Karadeniz Bölgesi bulunmaktadır.

Kültürel varlıkların korunması ile ilgili uluslararası organizasyonlardan biri olan ve Türkiye'nin de taraf olduğu Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) ise 1965 yılında kurulmuştur. Amacı, tarihi anıtlar ve sitlerin korunması ve değerlendirilmesine yönelik ilkeler, teknikler ve siyasetler geliştirmek ve bu alanlardaki her türlü araştırmayı desteklemek ve yönlendirmektir (ICOMOS, 2022a).

Ülkemizde kültürel mirasın korunması ile ilgili yasalar Osmanlı dönemine kadar uzansa da korumacılıkla ilgili önemli gelişmeler 1970’li yıllarda tüm dünyadaki gelişmelere paralel olarak ivme kazanmıştır. İlk koruma yasası olan Eski Eserler Kanunu 1973 yılında çıkarılmıştır. Beş yıllık kalkınma planlarında da tarihi anıtlar, sanat yapıları, ören yerleri ve diğer kültürel kalıntıların korunması gerektiği belirtilmiş, kültür erozyonunun önlenmesi için yasal, örgütsel ve parasal önlemlerin alınması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Ancak korumayla ilgili yasal düzenlemelere rağmen uygulanan ekonomik politikalarla artan sanayileşme ve kentleşme, kent merkezlerinde artan toprak rantı tarihi kent dokularında tahribata neden olmuştur (Dağıstan Özdemir, 2005).

Türkiye’de kültürel mirasın korunması ile ilgili ilk sivil girişimler ve farkındalık yaratma çabaları da 1970’li yıllarda başlamıştır. İlk önceleri aydınlar, akademisyenler ve gönüllü uzmanların çabalarıyla başlayan tarihsel çevreyi koruma çabaları, 1990’lı yıllardan sonra sivil toplum örgütlerinin girişimleriyle artmış ve günümüzde büyük ivme kazanmıştır. Sivil toplum örgütlerinden biri olan ve 2000 yılında kurulan Tarihi Kentler Birliği “*Yerel yönetimler ile meslek ve sivil toplum örgütlerini bir araya getirerek kentlerimizin tarihsel, kültürel ve doğal dokusunun korunmasını ve tanıtımını sağlamayı*” amaçlamakta, tarihi kent dokusunun ve kentsel-kültürel mirasın korunması amacıyla üye belediyeler arasında iş birliği ve deneyim alışverişine olanak sağlamaktadır (Tarihi Kentler Birliği, 2022).

Batı Karadeniz Bölgesi tarihi kentler ve arkeolojik değerler bakımından zengin olup bölgede bulunan küçük kasabalar Ceneviz döneminden kalan kalelerden Osmanlı mimarisinin tipik örneklerine kadar pek çok kültürel mirasa ev sahipliği yapmaktadır. Bölgede bulunan Safranbolu, Amasra, Mudurnu, Göynük, Kastamonu gibi şehirler kültür turizmi bakımından gelişmiş destinasyonlardır. Bu bağlamda kültürel miras kaynaklarının korunması ve yönetilmesi turizmin sürdürülebilirliği bakımından da büyük önem taşımaktadır. Karadeniz Bölgesinde yer alan Tarihi Kentler Birliği üyesi Mudurnu, Göynük, Karadeniz Ereğli, Safranbolu, Amasra, Kastamonu, Taşköprü ve Sinop şehirlerinde bulunan kültürel miras değerlerinin, turizm potansiyelinin incelenmesi, bu değerlerin korunması ve yönetimi ile ilgili olarak paydaş görüşlerinin ortaya konulmasını amaçlayan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde kültür, kültürel miras, somut ve somut olmayan miras kavramları tanımlanmış, kültürel miras ve turizm ilişkisi, kültür ve kültürel miras turizmi kavramları, turizmin miras alanları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde kültürel mirasın yönetimi, kültürel mirasla ilgili uluslararası sözleşmeler ile kültürel miras yönetimi ve turizm ilişkisi, Türkiye’de kültürel miras alanlarının yönetimi üzerinde durulmuştur. Üçüncü ve son bölümde ise Batı Karadeniz Bölgesi’nde bulunan Tarihi Kentler Birliğine üyesi Mudurnu, Göynük, Karadeniz Ereğli, Amasra, Safranbolu, Kastamonu, Taşköprü ve Sinop şehirlerinin kültürel miras değerleri ve turizm potansiyeli incelenmiş; bu değerlerin korunması ve yönetimi ile ilgili olarak paydaş görüşlerinden elde edilen veriler analiz edilerek ampirik çalışmanın sonuçları paylaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜREL MİRAS KAVRAMI VE TURİZM İLİŞKİSİ

Bu bölümde kültür, miras, kültürel miras kavramları tanımlanmış; somut ve somut olmayan kültürel miras unsurları açıklanmış ve bu kavramların turizm ile ilişkisi kültür turizmi ve kültürel miras turizmi bağlamında incelenmiştir.

1.1. Kültür Kavramı

Kültür oldukça geniş bir kavram olup ortak bir tanım yapmak zordur. Birçok ulusa, kuruma ve kişiye göre farklı anlamlar ifade eden kültür, insanların ve toplumların yaşam biçimlerini tanımlamaktadır. Kültür, davranışlar, inançlar, normlar, değerler gibi çeşitli toplumları tanımlayan nitelikleri içeren karmaşık, çok boyutlu bir olgudur (Bearden v.d., 2006).

Kültür terimi, yetiştirmek anlamına gelen Latince “cultura” kelimesinden türemiştir (Reisinger, 2009, s. 86). Kroeber ve Kluckhohn 164 tane kültür tanımının olduğundan bahsetmektedir (Abulghasem, 2020). Bazı tanımlar Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Kültür Tanımları

Yazar	Tanım
Edward Tylor (1871)	Kültür, insanın üyesi olduğu toplumun bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, gelenek ile diğer yetenek ve alışkanlıklarını içeren karmaşık bir bütündür.
Herskovits (1948)	Kültür, çevrenin insan yapımı olan (beşeri) parçasıdır.
Kluckhohn (1951)	"Kültür, insanların yarattığı maddi öğeler de dahil olmak üzere, toplulukların ayırt edici özelliklerinden, sembollerle aktarılan davranışlar açık ve örtük, kalıplardan oluşur; kültürün özü, geleneksel fikirlerden ve özellikle bunlarla ilgili değerlerden oluşur."
Geertz (1973)	"Sembollerle şekillendirilen, tarihsel olarak aktarılan anlamlar örüntüsü"
Hofstede (1980)	"bir insanı diğer toplumlardan ayıran insan zihninin kolektif programlanması."
Lederach (1995)	"Kültür, bir dizi insan tarafından etraflarındaki sosyal gerçekleri algılamak, yorumlamak, ifade etmek ve bunlara yanıt vermek için oluşturulan ortak bilgi ve düzenlerdir."

Kaynak: Karimzadi, 2019, s. 41.

TDK’ye (2021a) göre kültür; "*Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü*

gösteren araçların bütünüdür".Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021) da kültürü; "Bir toplumu diğer toplumlardan farklı kılan, geçmişten beri değişerek devam eden, kendine özgü, sanatı, inançları, örf ve adetleri, anlayış ve davranışları ile onun kimliğini oluşturan yaşayış ve düşünüş tarzıdır. Topluma bir kimlik kazandıran, dayanışma ve birlik duygusu verdiği toplumda düzeni de sağlayan maddi ve manevi değerlerin bütünü" olarak tanımlamaktadır

UNESCO, kültürü *"yalnızca sanat ve edebiyatı değil, aynı zamanda yaşam tarzlarını, birlikte yaşama yollarını, değer sistemlerini, gelenekleri ve inançları kapsayan bir toplumun veya sosyal grubun ayırt edici manevi, maddi, entelektüel ve duygusal özellikler kümesi"* olarak tanımlar (UNESCO, 2021a).

Dünya üzerindeki bütün toplumlarda genetik olarak aktarılamayan problemleri çözüme şekillerini, yaşayarak elde ettikleri örf, adet, gelenek ve görenekleri, toplum içinde insanların aralarındaki iletişim ve etkileşimi, dogmatik ve dinsel inançları, beslenme ve yemek alışkanlıklarını gösteren bir yaşam tarzı bulunmaktadır. İşte bu yaşam tarzına kültür adı verilmektedir (Karadağ, 2020, s.22).

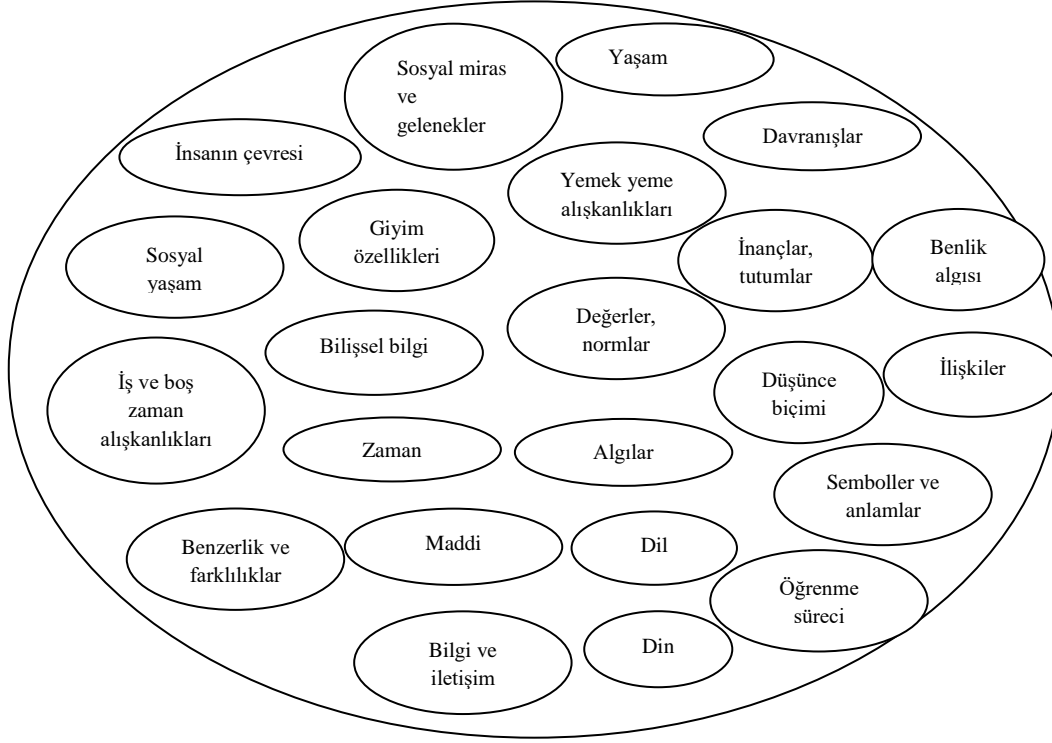
Kültür dendiğinde genellikle toplumların ulusal kültürlerine atıfta bulunulur. İnsanların ait oldukları milletler kültürlerde farklılıklara neden olur. Ortak gelenekler, normlar, inançlar, değerler, ideolojiler, tutumlar ve yaşam tarzı ulusal kültürün temelleridir. Ulusal kültür, diğer bir deyişle "ülke kültürü", bir milletin tarihi boyunca oluşturduğu somut ve soyut değerler bütünüdür. Ulusal kültür; belirli bir toplumu diğer milletlerden ayıran dil, din, ırk, gelenekler, normlar, değerler, uygulamalar ve tutumlar gibi özelliklerin toplamıdır.

Bir toplumdaki bireylerin davranışlarını şekillendiren kültürel değerler, tüm toplum üyeleri tarafından paylaşılır. Bununla birlikte, bir ülkede farklı kültürlere sahip etnik veya dini gruplar da yaşamaktadır. Örneğin Türkiye'de Kürtler, Çerkezler, Araplar, Gürcüler, Ermeniler, Museviler, Aleviler bir arada yaşamaktadır. Bu etnik grupların kültürü, ulusal kültürden az ya da çok farklı olabilir. Ayrıca bölgesel farklılıklar da farklı kültürler üretebilir. Örneğin Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Ege Bölgesi'ne göre farklı değerler, öncelikler ve yaşam tarzları bulunmaktadır. Bu farklılıklar giyimden, mimariye, sanat eserlerinden, yemek kültürüne kadar pek çok kültürel unsurda farklılıklar ortaya çıkarmaktadır (Abulghasem, 2020).

Tanımlar incelendiğinde kültürün (1) maddi ve (2) manevi boyutlarının olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile kültür, somut ve soyut bileşenlerden oluşan bir olgudur. Maddi kültür öğeleri toplumların mimari yapıları, giyim - kuşam özellikleri, kullanılan araç gereçler, teknoloji, binalar gibi fiziksel unsurları ile ilişkili iken düşünce biçimi, gelenekler, değerler, inançlar, ahlaki normlar, dil, jestler ve semboller kültürün manevi unsurlarıdır. Dolayısıyla kültür sadece maddi ve somut varlıklardan değil; yaşam tarzı, inançlar, sanat, edebiyat, dil gibi olgulardan da oluşmaktadır.

Reisenberger (2009, s. 86-89), Şekil 2'de de görüldüğü gibi, kültürün unsurlarını geniş bir biçimde listelemektedir. Bunlar;

- Sosyal grupları birbirine bağlayan ortamlar,
- Bir milletin veya bölgenin veya küçük bir topluluğun gelenekleri, müziği, mimarisi gibi tarihi gelenekleri,
- Toplumun yaşam biçimi,
- Toplumla uyumu sağlayan sosyal yaşam kuralları,
- Giyim-kuşam özellikleri,
- Yemek yeme alışkanlıkları,
- İlişkiler, insanların başkalarına davranış biçimleri,
- Saygı gösterme şekilleri,
- İnsanların dünya görüşü,
- Düşünme, hissetme ve yapma biçimleri,
- Fiziksel mekânın yorumlanması ve algılanması,
- Zihinsel süreç, öğrenme, bilgiyi organize etme ve işleme,
- İletişim sistemleri ve dil,
- Semboller

Şekil 2: Kültürün Unsurları

Kaynak: Reisenberger, 2009, s. 90.

Maddi kültürdeki değişimler toplumun manevi yapısını da değiştirir. Örneğin; bilgisayarların, internetin ve bunun bir sonucu olarak sosyal medyanın hayatımıza girmesi iletişim biçimlerimizi değiştirmiştir.

Birçok farklı tanıma sahip olmasına ve zaman içerisinde değişiklik göstermesine rağmen kültür kavramının ortak birtakım özellikleri bulunmaktadır. Karadağ, (2020, s.22-23) bu özellikleri şöyle sıralamaktadır;

- Kültür, bütünsel bir yapıya sahiptir,
- Kültür, tarihsel bir süreçte oluşmuştur,
- Kültür, antropolojik yapılarla ilişkilidir,
- Kültürün, sosyal bir yapısı bulunmaktadır,
- Kültür (özellikle manevi kültür), değiştirilmesi zor bir yapıya sahiptir.

Kültür ile ilgili bu özellikler, kültürün tarihsel süreç içerisinde yaşanan sosyal ve beşerî olaylar sonucunda oluştuğunu göstermektedir (Karadağ, 2020, s.23).

Toplumun üyeleri tarafından anlaşılabilirliği için özel anlamları kamusal anlamlara dönüştürebilen bir katalizör olmalıdır, kültür bu katalizör görevi üstlenmektedir(Herbig ve Dunphy, 1998).Kültür, bir nesilden diğerine aktarılan değerleri ve bir toplumda edinilen davranışları tanımlar.Bu değerler, neyin uygun görüldüğünü belirleyerek kişilerin tutum ve davranışlarını etkiler.Adler'e (2002) göre kültür, bir insanın değerlerini ve dolayısıyla davranışlarını etkileyebilir.Schwartz kültürün “zihin programcısı” olduğunu belirtir.Kültürün, bir toplumda neyin doğru, arzu edilir ve iyi olduğunu gösteren fikirlerin açık veya örtülü paylaşımı olduğunu savunur (Abulghasem, 2020).

1.2. Miras, Kültürel Miras Kavramları ve Önemi

TDK (2021b) sözlüğünde miras "*Bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şey*" olarak tanımlanmıştır. Oxford İngilizce Sözlüğünde (2021)miras üç farklı biçimde tanımlanmaktadır. Bunlar (1) Miras bir ülkenin veya toplumun uzun yıllardır sahip olduğu ve kültürünün önemli bir parçası olarak kabul edilen tarihi, gelenekleri, binaları ve nesnelere dir. (2) Bir kişinin etnik veya dini geçmişi; ebeveynlerinin veya atalarının geldiği ülkeler, kültürler, dini gruplar vb. (3) Geleneksel bir ürünü, markayı, hayvan türünü veya bitki çeşidini, özellikle nadir ve yüksek kaliteli olan şeyleri tanımlamak için kullanılır.

Cassaia (Cassaia'dan, 1999, Akt. Diker, 2016) mirası, geçmişte varlığı bilinen ancak tarihi süreçten geçerken özünü kaybetmemiş olan ve kültürel değer taşıyan unsurlar olarak nitelendirmiştir. Miras; geçmişten miras aldığımız, bugün değer verdiğimiz ve keyif aldığımız, koruyup gelecek nesillere aktardığımız her şeydir.

Bir önceki nesilden alınan her somut ya da somut olmayan varlık sadece içinde bulunulan zamanda ihtiyaç duyulmasından öte bir sonraki nesle aktarılması gerektiği düşünülen bir değerdir. Geçmişe ait somut varlıkların eski değil de antika olarak değerlendirilmesi ve fiyatının yüksek olması insanların geçmişlerine ve mirasa verdikleri önemin açık bir göstergesidir.

İnsanların miras değerlerine önem vermelerinin birçok nedeni vardır. Geçmişe sahip çıkıp onu yaşatmaya çalışmak, insanın kendini koruması ve yaşatması isteği ile

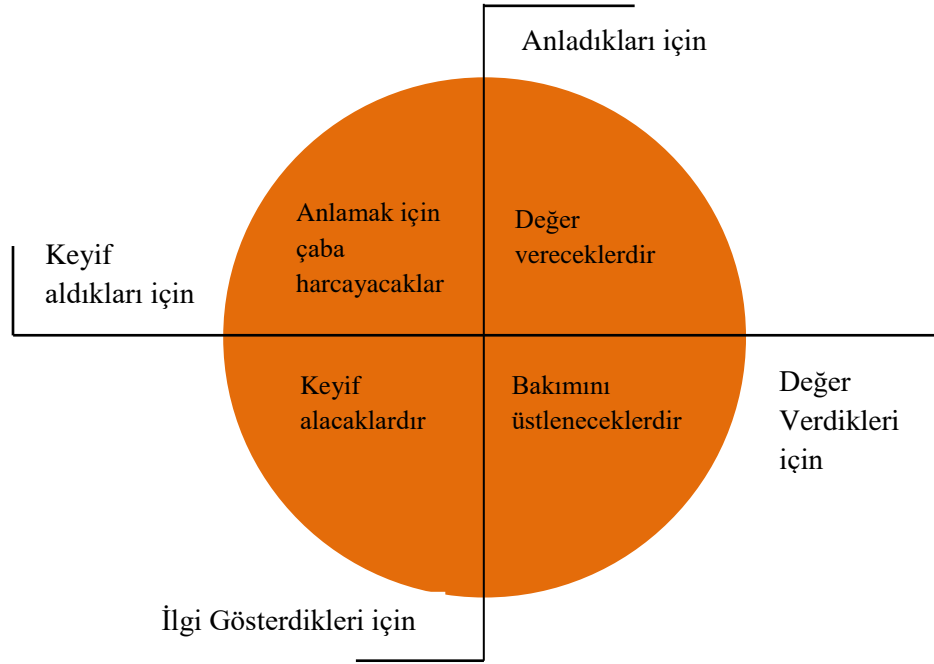
doğru orantılıdır. Geleceğe anlam katmak için geçmişi bilmek gerekir. Kolektif hafızayı ve milli kimliği oluşturan unsurlar, geçmişten gelen nesnelere ve değerlere çeşitli anlamlar yüklemektedir. Zaman içerisinde değişim olsa da yüklenilen anlam tahribatın ve yok olmanın engellenmesini sağlamaktadır (Aliağaoğlu, 2004).

Kültürün önemli bir parçası olan kültürel miras, antik çağlardan günümüze kadar ulaşan süreçte yaşamın, gelişmenin ve ilerlemenin somut izlerini taşımaktadır. Miras temelde bir ulusun geçmiş tarihini ve kültürünü temsil eder. Benzer geçmişlere sahip insanların birbirleri ile özdeşleşmelerini sağlar. Bu nedenle mirasın korunması, hızla değişen dünyada gelecek nesiller için bir birlik, aidiyet, kimlik ve devamlılık duygusu sağladığı için çok önemlidir. Kültürel miras kimlik değerlerimizi ve önceliklerimizi vurgular. Örneğin, anadilimizi konuşmak etno-dilsel kimliğimizi korumamıza yardımcı olur. Dilimizi kullanmamak dilin yok olmasına neden olabilir.

Miras, geçmişimize ve toplumumuzun nasıl geliştiğine dair ipuçları sağlar. Tarihimizi ve geleneklerimizi öğrenmemize yardımcı olur ve kendimiz hakkında bir farkındalık geliştirmemizi sağlar.

Miras, insanların siyasi anlayışından iş yaşamına, sosyal hayattan dünya görüşüne kadar pek çok anlayışının gelişmesinde önemli bir rol oynar. Küreselleşme ağında kültürel miras, kültürel çeşitliliğimizi hatırlamamıza ve farklı kültürler arasında karşılıklı saygı diyalog geliştirmemize yardımcı olur.

Kültürel mirasın hayatımızda çok önemli bir yeri vardır. Bizi dinimize, geleneklerimize ve inançlarımıza bağlı tutan şey kültürel mirastır. Kültürel mirası korumak toplumun sürekliliğini korumaktır. Miras Döngüsü diyagramı (Bkz şekil 3) geçmişin gelecek ve sürdürülebilir bir toplum için nasıl kullanılacağını göstermektedir (Thurley, 2005).

Şekil 3: Miras Döngüsü Diyagramı

Kaynak: Thurley, 2005, s. 49

Kültürel miras, bir toplumun önceki nesillerden miras aldığı ve sonraki nesillere aktardığı yaşama biçimidir. Boniface ve Fowler'a göre (1993: 11) turizmin en önemli yaşam kaynağı mirastır. Turizm sektörünün temel çekiciliklerinden birini oluşturan kültürel miras, gelenekler, uygulamalar, yerler, nesnelere, sanatsal ifadeler ve değerler gibi bir toplum tarafından geliştirilen ve nesilden nesle aktarılan yaşam biçimlerini ifade eder (ICOMOS, 2002). Kültürel miras, değer sistemlerinin, inançların, geleneklerin ve yaşam tarzlarının somut göstergeleridir.

Tataroğlu, (2018) kültürel veya doğal değerlerin miras olarak nitelendirilebilmesi için geçmişle bağlantısının olması gerektiğini belirtmektedir. Diğer (2016: 368) kültürel mirası "*geçmişten günümüze kadar değişmeden aktarılmış olan; tarihi, sanatsal, bilimsel, estetik, antropolojik, etnolojik açılarından evrensel değer taşıyan; oluşumu insan emeğine ya da doğal etkenlere dayanan ancak üzerinde insan yaratıcılığının etkisi bulunan taşınamayan yapılar ile estetik ve sanatsal açıdan önem taşıyan ve taşınabilen somut kaynakları, el sanatları ve yemek pişirme teknikleri de dâhil olmak üzere halkın tamamına mal olmuş sanatları ve insanların günlük yaşamlarını etkileyen, örf, adet, gelenek ve görenekleri içeren değerler*" olarak tanımlamaktadır.

Doğal olarak oluşan değerler kıyılar, göller, dağlar, nehirler, ormanlar, şelaleler vb. doğal mirası oluştururken; beşerî olarak yaratılan kültürel varlıklar da kültürel mirası oluşturmaktadır (Türker ve Yaşar, 2019). UNESCO'nun (2021b) Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmesinde belirtilen kültürel miras olarak sayılacak değerler aşağıda verilmektedir;

Madde 1- "Kültürel miras" sayılacak unsurlar:

Anıtlar: Tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri.

Yapı toplulukları: Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları.

Sitler: Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnaî evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar.

Madde 2- "Doğal miras" sayılacak unsurlar:

Estetik veya bilimsel açıdan istisnaî evrensel değeri olan, fiziksel ve biyolojik oluşumlardan veya bu tür oluşum topluluklarından müteşekkil doğal anıtlar.

Bilim veya muhafaza açısından istisnaî evrensel değeri olan jeolojik ve fizyografik oluşumlar ve tükenme tehdidi altındaki hayvan ve bitki türlerinin yetiştiği kesinlikle belirlenmiş alanlar,

Bilim, muhafaza veya doğal güzellik açısından istisnaî evrensel değeri olan doğal sitler veya kesinlikle belirlenmiş doğal alanlar.

Bir başka sınıflandırmaya göre kültürel miras üç başlıkta incelenmektedir (Culture in Development, 2022);

- Beşerî Çevre (Binalar, Arkeolojik kalıntılar vb.)
- Doğal Çevre (Kırsal peyzajlar, kıyılar, tarımsal miras)
- Eserler (Kitaplar ve belgeler, nesnelere, resimler)

UNESCO'nun (2021b) da belirttiği gibi kültürel ve doğal varlıklar ve kavramlar zaman içerisinde toplumsal ve iktisadi durumların zorlaşması ve geleneksel tahribatın artması nedeniyle yok olma tehdidi ile karşı karşıya olup bu kaynakların sürdürülebilirliği büyük önem taşımaktadır. Nitekim bu tehdidin farkına varan Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü UNESCO, 1972 tarihinde 'Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesini' imzalayarak onaylamıştır.

Türkiye'nin de taraf olduğu ve imzaladığı bu sözleşmenin imzalanmasındaki temel amaç benzersiz ve üstün evrensel özelliklere ve değere sahip olan kültürel ve doğal değerlerin korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasıdır. Kültürel ve doğal miras değerlerine sahip bazı ülkelerin maddi, bilimsel ve teknik anlamda yetersiz oluşları da göz önünde bulundurularak ve bu değerlerin sadece bulunduğu ülke için değil bütün insanlığın ortak mirası olarak korunması gerektiği vurgulanmıştır.

Kültürel miras gelecek için korunmaya değer görülen binaları, tarihi yerleri, anıtları ve eserleri içerir. Kültürel miras, somut ve somut olmayan kültürel miras olarak iki başlık altında incelenmektedir. Somut kültürel miras arkeolojik alanlar; camiler, kiliseler, kaleler, anıtlar, fabrikalar, eski madenler gibi tarihsel değeri olan yapıları kapsamakta olup somut olmayan kültürel miras ise değerler, gelenekler, sözlü tarih, sanatsal unsurlar, el sanatları, gastronomi, müzik, edebiyat, inançlar, dini törenler, sahne sanatları, festivaller vb. kültürel değerlerdir (Türker ve Yaşar, 2019). Somut miras somut olmayan miras ile bağlantılı olup birbirlerinin ayrılmaz parçalarıdır.

1.2.1. Somut Kültürel Miras

Somut Kültürel Miras, elle tutulabilen, gözle görülebilen taşınabilir veya taşınmaz nesilden nesle aktarılan istisnai evrensel değer taşıyan varlıklardır. UNESCO'nun 1972 yılı 'Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde; anıtlar, yapı toplulukları ve sitelerin bu kapsamda sayılabileceği belirtilmiştir (UNESCO, 2021b). İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana UNESCO hem taşınmaz hem de taşınabilir somut mirasın, doğal mirasın, somut olmayan mirasın korunması ile ilgili girişimleri desteklemektedir (Kirshenblatt-Gmblett, 2004).

Somut kültürel miras kavramı geniş bir kapsama sahip olup taşınamayan somut kültürel miras ve taşınabilir somut kültürel miras olmak üzere iki şekilde tanımlanmıştır. Taşınamayan somut kültürel miras kapsamında istisnai evrensel

değerlere sahip, insan emeği ile yapılan veya doğal olarak oluşan yapı grupları, kültürel peyzaj alanları, dini önemi olan kilise, cami gibi mimari yapılar, yollar, tarihi şehirler ve anıtlar gibi varlıklar bulunmaktadır. Somut taşınabilir kültürel miras kapsamında ise; istisnai evrensel niteliklere sahip, daha çok insan emeği ile yapılmış olan ve hem bireysel hem de toplumsal olarak insanların yaşanmışlıkları, gelenek görenekleri, ilişkileri gibi kültürel anlam taşıyan, sanatsal, teknolojik, dini, tarihi ve estetik değerlere sahip, taşınabilir varlıklar girmektedir. Somut taşınabilir kültürel varlıklar tablolar, arkeolojik kazılardan elde edilen buluntular, toplumun hafızasında yer etmiş olan dinsel, sanatsal, kültürel yaşama ait eşyalar, kitaplar, defterler, biblolar vb. eserlerdir (Diker ve Deniz, 2016).

2021 yılı itibariyle Dünya genelinde UNESCO Dünya Miras Listesi'ne kayıtlı 1154 kültürel ve doğal varlık bulunmakta olup bunların 897 tanesi kültürel, 218 tanesi doğal, 39 tanesi ise karma (kültürel/doğal) varlıktır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022).

Kamboçya'daki Siem Reap köyünü çevreleyen geniş tapınak kompleksi Angkor Wat; Güney Afrikalı özgürlük savaşçısı Nelson Mandela'nın hapis yattığı Cape Town'daki Robbin Adası; Mexico City'nin dışında bulunan antik piramit şehri Teotihuacan, Krakov'dan çok da uzak olmayan on üçüncü yüzyıldan beri tuz çıkarılan Wieliczka Tuz Madeni gibi tarihi, estetik, arkeolojik, bilimsel, etnolojik veya antropolojik değeri olan anıt, bina grubu veya sit alanları somut kültürel miras örnekleridir (Kirshenblatt-Gmblett, 2004).

Antik dönemlerden beri birçok medeniyete ev sahipliği yapan, askeri ve ticari geçiş yolu üzerinde bulunan, Osmanlı sivil mimarisini yansıtan evleriyle öne çıkan kentsel sit alanı Mudurnu, Roma askeri yolunun geçtiği, antik dönemde "Koinon Gallicanan" olarak adlandırılan Göynük, tarihi M.Ö. 2500'lü yıllara kadar uzanan, antik dönemde "Heracleia Pontike" olarak bilinen Karadeniz Ereğli, adını kentte yetiştirilen safran çiçeğinden alan, kentsel bazda UNESCO dünya kültürel miras listesine girmeyi başarmış, sahip olduğu birçok tarihi ve kültürel dokuyla uluslararası bir üne sahip olan Safranbolu, ev sahipliği yaptığı Cenova Kalesi ve şatosu nedeniyle UNESCO Geçici Dünya Miras Listesi'nde yer alan, Pers Kraliçesi Amastris'in adını günümüzde de yaşatmaya devam eden Amasra, Atatürk tarafından 1925 yılında şapka devriminin yapıldığı, evliyalık şehri olarak bilinen Kastamonu gibi şehirlerimiz sahip

oldukları somut taşınabilir ve taşınamaz kültürel varlıkları ile Batı Karadeniz Bölümünde bulunan somut kültürel mirasa örnek verilebilir.

Türkiye'nin ise UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan 19 adet varlığı bulunmakta olup bu varlıklar Tablo 2'de gösterilmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022a).

Tablo 2: Türkiye'nin UNESCO Dünya Miras Listesinde Bulunan Varlıkları

Kültürel Mirasın Adı	Bulunduğu Şehir	Miras Listesine Kabul Edildiği Yıl
İstanbul	İstanbul	1985
Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası	Sivas	1985
Hattuşa (Boğazköy) - Hitit Başkenti	Çorum	1986]
Nemrut Dağı	Adıyaman - Kahta	1987
Xanthos-Letoon	Antalya - Muğla	1988
Safranbolu Şehri	Karabük	1994
Troya Antik Kenti	Çanakkale	1998
Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi	Edirne	2011
Çatalhöyük Neolitik Kenti	Konya	2012
Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı	İzmir	2014
Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu	Bursa	2014
Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri	Diyarbakır	2015
Efes	İzmir	2015
Ani Arkeolojik Alanı	Kars	2016
Afrodiasias	Aydın	2017
Göbeklitepe Arkeolojik Alanı	Şanlıurfa	2018
Arsilantepe Arkeolojik Alanı	Malatya	2021
Göreme Milli Parkı ve Kapadokya	Nevşehir	1985
Pamukkale-Hierapolis	Denizli	1988

1.2.2. Somut Olmayan Kültürel Miras Kavramı

UNESCO dar bir kapsamı olan "Kültürel Miras" kavramının kapsamını son zamanlarda genişletmiştir. Bu bağlamda, soyut kavramlar olarak belirttiğimiz "somut olmayan kültürel miras" unsurlarını da "Kültürel Miras" kavramına dahil etmiştir.

UNESCO, (2003, 2011) somut olmayan kültürel miras kavramını, toplumların, bireylerin ve grupların kültürel yaşamlarının bir parçası olarak kabul ettikleri uygulamalar, temsiller, ifadeler, bilgi ve beceriler ile bunlarla ilişkili araçlar, nesnelere, eserler ve kültürel alanlar olarak tanımlamıştır. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu somut olmayan kültürel miras; topluluklar ve gruplar tarafından çevrelerine, doğa ile etkileşimlerine ve tarihlerine bağlı olarak sürekli olarak yeniden yaratılır. Somut olmayan kültürel miras, toplumların kültürel miraslarının bir parçasıdır. Bu nedenle

genellikle “yaşayan miras” olarak adlandırılır (UNESCO, 2011). Somut olmayan kültürel miras geçmişten günümüze aktararak gelen yaşayan bir kültür ögesi olduğu için atalarımızdan bize aktarılan toplumsal belleğimiz ve kültürel kimliğimizdir.

Logan (2007) kültürel mirası kısaca “cansız nesnelere ziyade insanlarda somutlaşan miras” olarak tanımlar. Somut olmayan kültürel miras, elle tutulup gözle görülmeyen ve bir madde olarak cisimleşmemiş kavramlar için kullanılır.

Kültürel mirasın önemli bir parçası olan sözlü gelenekler, gösteri sanatları, sosyal uygulamalar, ritüeller, bayram etkinlikleri, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar veya geleneksel üretim bilgi ve el sanatlarıyla üretilen beceriler gibi atalarımızdan miras kalan ve torunlarımıza aktarılan gelenekler veya yaşayan ifadeler somut olmayan kültürel miras olarak tanımlanır (UNESCO, 2021a).

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2022b) somut olmayan kültürel miras alanlarını aşağıdaki şekilde sınıflamaktadır;

(1) Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı görevi olan dil, sözlü gelenekler ve anlatımlar (atasözleri, masallar, efsaneler, destanlar, halk hikâyeleri, fıkralar vb.),

(2) Gösteri sanatları (karagöz, kukla, meddah, halk tiyatrosu vb.),

(3) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler (düğün, nişan, doğum, nevrüz, vb. kutlamalar),

(4) Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar (halk takvimi, halk hekimliği, halk meteorolojisi, geleneksel yemekler, vb.),

(5) El sanatları geleneği (nazar boncuğu, dokumacılık, bakırcılık, telkari, halk mimarisi).

Aralık 2020 itibariyle Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Miras Listesine kayıtlı 21 değeri bulunmakta olup bu miras unsurları Tablo 3'de verilmektedir.

Tablo 3: Türkiye'nin UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi'nde yer alan Somut Olmayan Kültürel Miras Değerleri

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Adı	Miras Listesine Kabul Edildiği Yıl
Meddahlık Geleneği	2008
Mevlevi Sema Törenleri	2008
Âşıklık Geleneği	2009
Karagöz	2009
Nevruz	2009
Geleneksel Sohbet Toplantıları (Yaren, Barana, Sıra Geceleri v.b.)	2010
Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah	2010
Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali	2010
Geleneksel Tören Keşkeği	2011
Mesir Macunu Festivali	2012
Türk Kahvesi ve Geleneği	2013
Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı	2014
İnce Ekmek Yapımı ve Paylaşımı Geleneği: Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka	2016
Geleneksel Çini Sanatı	2016
Bahar Bayramı Hıdırellez	2017
Dede Korkut-Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği	2018
Geleneksel Türk Okçuluğu	2019
Minyatür Sanatı	2020
Geleneksel zekâ ve strateji oyunu: Togyzqumalaq, Toguz Korgool, Mangala / Göçürme	2020
Hüsn-i Hat, Türkiye'de İslam Sanatında Geleneksel Güzel Yazı	2021

Kaynak: UNESCO, 2022c

Somut olmayan kültürel miras hem sosyal hem de ekonomik öneme sahiptir. Kültürel sermayeyi oluşturan somut olmayan kültürel miras, kalkınma açısından itici bir güç sağlar. Gıda güvenliği, sağlık, eğitim, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi somut olmayan kültürel miras unsurları, yaşamın birçok alanında kullanılabilir bir bilgi hazinesidir. Yüzyıllar süren bir süreçte oluşan toplumsal bilgi ve becerinin sürdürülmesini sağlar. Somut olmayan kültürel miras, bize bir kimlik ve aidiyet duygusu verdiği, sosyal kaynaşmayı sağladığı ve geçmişimizi bugünümüzle ve geleceğimizle ilişkilendirdiği için önemlidir. Somut olmayan kültürel miras kültürel çeşitliliğin korunması açısından da hayati önem taşımaktadır. Somut olmayan kültürel miras kültürlerarası diyaloga katkıda bulunur, karşılıklı saygıyı teşvik eder (UNESCO, 2011).

Somut olmayan kültürel miras, bir nesilden diğerine bilgi ve beceri zenginliğinin aktarılması olduğu için önemlidir. Kadınlar, somut olmayan mirasın

aktarımında önemli bir yere sahiptir. Bu durum kadınların güçlenmelerine ve bu bilgileri kullanarak gelir elde etmelerine katkıda bulunur (UNESCO, 2011).

Somut ve somut olmayan kültürel miras turizmin gelişmesi açısından da büyük önem taşımaktadır. Dünyadaki toplumların farklı kültürlere sahip olmaları, insanların bu kültürleri tanıma merakı kültür ve kültürel miras turizminin gelişmesine neden olmuştur. Turistlerin tatil yeri seçiminde tarihin ve kültürün önemli etkileri bulunmaktadır.

Yerel kültürlerin tanınması ve cazibe merkezi haline gelmesi ülkenin ya da yöre halkının ekonomik olarak gelişmesine de katkı sağladığı için turizm faaliyetleri kültürel mirasın korunmasında kilit bir öneme sahiptir. Kültür ve miras turizmi, koruma kültürünü, yerel geleneklerin ve kültürün korunmasını teşvik etmektedir.

Anholt'a (Anholt 2009'dan akt. Gluvačević, 2016) göre kültür, ülkelerin ya da destinasyonların sahip olduğu ticari markalardan daha etkili bir iletişim aracıdır. Ticari markalar için olumsuz eleştiriler yapılabilir, bu markalar kötülenebilir. Ancak bir ülkenin kültürünün kötülenmesi mümkün değildir. Bu nedenle, Anholt olumlu bir ülke imajı oluşturulmasında kültürün önemli bir güce sahip olduğunu belirtmektedir. Kültür ve kültürel miras turizm destinasyonlarının tanıtımında önemli bir güce sahiptir.

1.2. Kültürel Miras - Turizm İlişkisi ve Kültür ve Kültürel Miras Turizmi

Kültür ve kültürel miras değerleri ilk çağlardan bu yana insanların temel seyahat nedenlerinden birini oluşturmaktadır. İlk çağlardan beri insanlar arkeolojik alanları, anıtları, dini yerleri ziyaret etmektedirler. Antik Çağlardan günümüze kadar olan süreçte Yunanistan, İtalya, Mısır, Türkiye (Anadolu) gibi ülkeler kültürel çekicilikleri nedeniyle önemli seyahat destinasyonları olmuşlardır. Örneğin; ilk çağlarda Aristokrat sınıfından kişiler Mısır kültürünün ünlü anıtlarını ve kalıntılarını (Sfenks ve Giza'nın büyük piramitleri gibi) ziyaret etmekteydiler. Tarihe ve kültürel antropolojiye ilgi duyan ünlü seyyah Herodot (MÖ 485-424), Mısır, Kuzey Afrika, Karadeniz, Mezopotamya ve İtalya'yı ziyaret etmiştir (Evliyaoğlu, 1989).

Antik çağda Yunanistan'da insanlar dini bayramlara katılır ve kahinlere danışır. Orta Çağ'da dini yerleri ziyaret amacıyla yapılan seyahatler çok artmıştı. Örneğin; 1300 yılında Roma'yı ziyaret eden kişi sayısı 300.000'e ulaşmıştı (Horner ve Swarbrooke, 2007).17. yüzyılda genç aristokratların Avrupa'daki manzaraları ve miras

alanlarını keşfetmek amacıyla Grand Tour olarak bilinen yolculuklara çıkması olağandı. Bu seyahatler aristokrat gençlerin kişisel ve entelektüel eğitimlerini tamamlamalarına katkıda bulunmaktaydı.

Günümüzde kültür ve miras alanlarına yapılan bu ziyaretler kültür turizmi ve kültürel miras turizmi olarak adlandırılmaktadır. Kültür turizmi, belirli bir kültürü deneyimlemek ve öğrenmek için yapılan seyahatleri ifade etmektedir. Bu seyahatler sanatsal ve kültürel etkinliklere ve festivallere katılmaktan, müze ziyaretlerine, yerel yiyecek ve içecekleri tatmaktan tarihi yapıları ziyaret etmeye kadar pek çok motivasyonu içermektedir. Kültür turistleri otantik ve benzersiz bir deneyim aramaktadırlar.

Turistlerin farklı kültürlerin sahip olduğu kültürel mirası ve varlıkları tanıma istekleri kültür turizminin gelişmesine neden olmuştur (Tapur, 2009). Kültür turizmi birçok ülkede en önemli turizm ürünüdür ve turistlerin bu ülkeleri ziyaret etmelerinin temel nedenidir. UNWTO (2018) seyahat eden her on turistten dördünün seyahat kararı verirken destinasyonun kültürel çekiciliklerini dikkate aldıklarını göstermektedir. Kültür turizmi küresel pazarda en hızlı büyüyen turizm türlerinden biridir. UNWTO (2018) kültür turizminin tüm küresel turizm pazarının %40'ını oluşturduğunu tahmin etmektedir. 2019 yılında uluslararası turist sayısının 1,5 milyar kişi (UNWTO, 2020) olduğu dikkate alındığında kültürel amaçla seyahat eden turist sayısının yaklaşık 700 bin civarında olduğu görülmektedir.

Kültür Turizmi, kültür ve turizm kavramlarını birleştiren, maddi ve manevi kültürel mirası turizm ile ilişkilendiren bir kavramdır. Horner ve Swarbrooke (2007), kültür turizminin birçok çekicilikten oluştuğunu belirtmişlerdir:

- Tarihi mekanları ve ziyaret etme ve geleneksel festivallere katılma,
- Ulusal, bölgesel ve yerel yiyecek ve içecekleri tatma,
- Geleneksel spor etkinliklerini izleme ve yerel eğlence etkinliklerine katılma,
- Çiftlikleri, fabrikaları, zanaat merkezlerini ziyaret etme.

Kombol (2006), kültürel varlıkların önemli bir çekim gücüne sahip olduklarını belirtmektedir. Arkeolojik alanlar, mimari eserler (harabeler, tarihi yapılar, geleneksel kasabalar vb.), müzeler, sanat eserleri ve heykeller, el sanatları, galeriler, festivaller, müzik ve danslar (halk dansları), dramalar, tiyatrolar, diller ve edebi çalışmalar, dini ibadet yerleri, halk kültürü insanların seyahatlerine neden olan kültürel çekiciliklerdir.

Örneğin; Mısır piramitleri, Atina'daki Efes antik kenti, İstanbul ve Roma'daki tarihi kalıntılar, Pompei v.b. büyük bir çekim gücüne sahiptir. Bu miras alanları kültür turizmi bakımından marka destinasyonlar yaratmaktadırlar.

Demonja, turizm ve kültürün iç içe olduğunu, kültürel kaynakların destinasyonun temel ürününü zenginleştirdiğini, dolayısıyla turistlerin destinasyonda daha uzun süre kaldığını, turizmden elde edilen gelirin ve destinasyondan duyulan memnuniyetin daha çok arttığını belirtmektedir. Modern turist artık sadece güzel plajlar, güneş ve kaliteli konaklama tesisi aramamakta, geleneksel kültürlerle, farklı yaşam biçimlerine daha fazla ilgi duymaktadır. Bu nedenle ayırt edici değerlere ve kaynaklara sahip olan destinasyonların giderek daha cazip hale geldikleri görülmektedir. Nitekim OECD raporunun da ortaya koyduğu üzere 1997'de bir destinasyonu kültür için ziyaret eden turistlerin oranı %17 iken bu oran 2004'te %26'ya, 2007'de ise %32'ye yükselmiştir (Gluvačević, 2016).

Kültürel miras turizminin, çok sayıda faaliyeti kapsamı nedeniyle tanımlanması ve turist sayısının ölçülmesi zordur. Kültür turizmine benzer motivasyonları içeren ve kültür turizminin bir alt türü olarak kabul edilen kültürel miras turizmi ise bir medeniyetin tarihini ve mirasını keşfetmek amacıyla yapılan seyahatleri ifade eder. Prentice'ye (1993) göre miras turizmi “geçmiş bugüne bağlayan hususların araştırılması”dır. Kültür turizmine benzer bir kavram olan miras turizminin en belirgin özelliği turistlerin miras değerlerini kendi miraslarının bir parçası olarak algılamaları ve seyahatin öğrenme odaklı olmasıdır (Türker ve Yaşar, 2019).

Kültürel miras turizmi daha geniş bir perspektiften incelendiğinde, tarihi yerlere, müzelere ve sanat galerilerine yapılan ziyaretleri, ulusal parkları ve orman alanlarını keşfetmeyi içeren bir pazar bölümü olduğu görülmektedir. Dolayısıyla miras turizmi hem ekoturizmi hem de kültür turizmini kucaklayan geniş bir kategoridir (Pedersen, 2002).

Kültürel miras turizminin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel yararları bulunmaktadır. Kültürel miras turizmi bir yandan turistik destinasyonlarda yarattığı ekonomik katkılar nedeniyle yerel halkın yaşam kalitesini yükseltmekte diğer yandan destinasyondaki sosyo-kültürel değişim ve dönüşüme katkıda bulunmaktadır. Kültürel miras kaynaklarının değeri ve önemi anlaşıldığından bu kaynakların korunması ve sürdürülebilirliği açısından hem yerel halk hem de yerel yönetimler çaba

harcamaktadırlar. Benzer şekilde turistler de kültürel mirasın korunmasına yönelik farkındalık yaratarak koruma çabalarına katkıda bulunmaktadırlar. Turistlerin, farklı ülkelerin varlıklarını ve kültürlerini tecrübe etmeleri kültürel gelişmelerine katkı sağlamaktadır.

Öte yandan, turistlerin ziyaret ettikleri bölgelerde deneyimlemek istedikleri kültürler üzerinde olumsuz etkiler yarattıkları da bir gerçektir. Özellikle kitle turizminin gelişmesine ve artan turist sayısına bağlı olarak hassas tarihi alanların tahrip olması söz konusu olabilmektedir. Örneğin; pek çok UNESCO Dünya Miras Alanı bu tür bir bozulma tehdidi ile karşı karşıyadır. Bu nedenle miras alanlarının sürdürülebilir gelişimi için bu alanların uygun bir biçimde yönetilmesi, turizmin gelişmesinin bir planlama dahilinde hayata geçirilmesi gerekmektedir.

1.4.Turizmin Miras Alanları Üzerindeki Etkileri

Miras alanları yüzyıllarca ayakta kalmayı ve günümüze kadar ulaşmayı başarmış olsalar da bilinçli veya bilinçsiz olarak hasar görmekte ve yok olma tehdidi ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Turizm sektörünün gelişmesi kültürel miras alanları üzerinde olumlu sıklıkla da olumsuz pek çok etkiye neden olmaktadır. Turizm destinasyonlarda kitlesel bir yoğunluğa neden olduğundan günümüzde birçok turistik destinasyon turizmin gelişmesinden olumsuz biçimde etkilenmektedir. Bu yoğunluk destinasyonun altyapı ve üstyapısına, doğaya ve özellikle miras alanlarına ciddi zararlar verebilmektedir (Açııcı, Ertaş ve Sönmez, 2017). Turizmin plansız ve kontrolsüz gelişimi bu alanların taşıma kapasiteleri üzerinde kullanılmasına neden olmaktadır. Bu değerlerin taşıma kapasitelerinin üzerinde kullanılmaları, tahrip olmalarına ve hatta yok olmalarına neden olmaktadır (Meydan Uygur ve Baykan, 2007). Miras alanlarının zarar görmesi turistik çekiciliklerinin de kaybolmasına neden olmaktadır (Uygur ve Baykan, 2007).

Kültürel miras özelliği taşıyan alanlar ve bu alanlarda bulunan değerler yok olmaya açık ve korunmadığında tamamen savunmasızlardır. Örneğin; Lizbon Ulusal Antik Sanatlar Müzesi'nde bulunan ve 18. yüzyıldan kalma Saint Michael heykeli 2016 yılında heykelle resim çektirmek isteyen bir turist tarafından devrilerek onarılamayacak şekilde kırılmıştır (Arslan Kalay ve Yenişehirlioğlu, 2017).

Nevşehir- Göreme örneği turizm aktivitelerinin kültürel miras üzerinde yıpratıcı hatta yok edici etkileri olabileceğini göstermektedir. Göreme'de bulunan

kilise ve mağaralar; yerel halkın bilinçsiz davranışları, bu alanları yüzyıllardır hayvan barınağı (ahır) ya da depo vb. amaçlarla kullanmaları nedeniyle tahrip olmuştur. Artan turist sayısı ve turistlerin bilinçsiz davranışları nedeniyle (flaş, fiziki tahrip) freskler bozulmuştur (Gürpınar, 2001).

2019 yılında 4,8 milyon turist (Statista, 2021) ziyaret ettiği ve “aşırı turizme” maruz kalan UNESCO Dünya Miras Kenti Venedik şehri tehdit altındadır. Kentteki tarihi yapı stoğunun otellere, restoranlara dönüştürülmesi kentin otantik özelliğinin bozulmasına neden olmaktadır.

Mısır piramitlerinin de turistlerin bilinçsiz davranışları nedeniyle tehdit altında olduğu bilinmektedir. Özellikle turistlerin piramitlere tırmanmaları yapıyı bozmaktadır. Peru’da bulunan Machu Picchu, Çin Seddi, Kamboçya’da bulunan Angkor Wat, Peru’da bulunan Nasca çizgileri, İtalya’nın Cinque Terre bölgesinde bulunan yapılar, Roma’daki Kolezyum aşırı turist trafiği nedeniyle bozulma tehdidi ile karşı karşıyadır. Örneğin Angkor Wat’da grafiti önemli bir sorundur.

Her yıl binlerce ziyaretçiyi ağırlayan Kolezyum, vandalizmin yaygın olduğu yerlerden biridir. Kolezyumun sütunlarından birine bir Rus turist 25 cm genişliğinde "K" harfi yazmış ve 20.000 Euro para cezasına çarptırılmıştı. 2019 yılında ise bir Bulgar öğrenci, amfi tiyatronun iç duvarına adının baş harfi olan “M” harfini kazımıştır. Ayrıca hatıra olarak binanın tuğlalarını ve diğer kısımlarını çalmaya çalışan çok sayıda ziyaretçi bulunmaktadır (Yılmaz, Tabak ve Samur, 2020).

Keza Nazca’da da dikkatsiz turistler araçları ile 2000 yıllık jeogliflerde tekerlek izleri yaratmaktadırlar. Bazı vandallar da grafitileri ile kimi jeoglifleri tahrip etmişler ve eski sanat eserlerinin yakınlarına yenilerini oymuşlardır. Bölgeye yakın yerlerde inşa edilen yollar ve oteller, Machu Picchu'nun kırılğan yapıları üzerindeki baskıyı artırarak bozulmaları hızlandıracağından endişe edilmektedir (Mink, 2009). Pekin'deki Yasak Şehir'e gelen çok sayıda ziyaretçi yer döşemeleri ve basamak taşları üzerinde tahribat yaratmıştır (Shen, 2017).

Ürdün’de bulunan Petra antik kenti ziyaretçiler ve turistik faaliyetlerden etkilenmekte, turistik faaliyetler, artan nem nedeniyle anıtlar bozulmakta, tırmanma ve turistlerin anıtlara basması kültürel alanları tehdit etmektedir (Comer, 2012; Mustafa, Hijjawi, Balaawi, 2019). Petra'da turistleri taşımada kullanılan eşeklerin toynakları Ad-Dayr mezarlarına giden dik Nebati basamaklara zarar vermiştir. Bu yolculuklar

basamaklardaki orijinal malzemeyi toz haline getirmiştir. Keza turistlerin oturdukları yerde yarattıkları sürtünme nedeniyle çeşitli etkinliklerin düzenlendiği tiyatrodan da birçok eski duvar ustasının izleri silinmiştir (Comer ve Willems, 2011). Dünyanın en önemli kültürel miraslarından biri olan Trabzon'daki Sümela Manastırındaki asırlık freskler vandalizm nedeniyle görünmez hale gelmiştir (Yılmaz, Tabak ve Samur, 2020).

Bu bağlamda turizm “iki kenarı keskin bir bıçaktır.” Bir yandan bölgelerin ekonomik, sosyo-kültürel ve fiziksel gelişmesine katkıda bulunurken diğer yandan tarihi miras üzerinde tahribat yaratmakta, turizm endüstrisinin sürdürülebilirliğini de tehdit etmektedir.

Öte yandan turizm; eski yapıların, yeni kimlikleriyle yaşamalarını sağlayacak düzenlemeleri özendirilmektedir. Bir bağlamda eski binaların, değerleri kaybolmadan, modern bir görünüme kavuşması konusunda etkili rol oynamaktadır (Kousis, 2000). Turizm endüstrisinin gelişmesi kültürel miras alanlarının restore edilmesine, korunmasına ve sürdürülebilirliğine de katkı sağlamaktadır. Örneğin Safranbolu evleri özgün yapısından çok fazla uzaklaşmadan restore edilerek yeni işlevler kazandırılmıştır, otel, kafe, pansiyon, müze olarak kullanılan bu yapılar günümüzde de varlığını devam ettirmektedir. Keza Yerebatan Sarayı, Hidiv Kasrı gibi pek çok eski eser de restore edilerek yeni işlevler kazandırılmıştır. Turizm bu kültürel mirasların günümüze kadar ulaşmasına katkı sağlamaktadır (Akpınar, 2003). Kültürel varlıkların önemli bir çekicilik olması, turistler tarafından ziyaret edilmesi ve gelir yaratması yerel yönetimleri ve hükümetleri bu alanların korunması konusunda harekete geçirmiştir. Tarihi ve kültürel alanlar bu sayede koruma altına alınmıştır.

Önemli bir gelir yaratıcı sektör olan turizmin varlığını devam ettirmesi ancak sürdürülebilir bir turizm anlayışı ile mümkündür. Sürdürülebilir turizmin temelinde miras alanlarını ve değerlerini bozulmadan, kaybolmadan olumsuz etkilerden koruma düşüncesi yatmaktadır (Açııcı, Ertaş ve Sönmez, 2017). Bu bağlamda turizmin yaratıcı kaynaklarını (arz kaynakları) korumak ve sürdürmek gerekir. “Yenilenemez” ve “kırılgan” bir çekicilik olan kültürel miras alanları turizmin arz kaynaklarından biridir. Kültür, çevre ve miras, turistleri destinasyonlara çeken önemli kaynaklardır. Bu kaynakların korunmasında önemli bir rol üstlenen UNESCO (2022b) Dünya Mirası ve Sürdürülebilir Turizm Programı geliştirmiş, destinasyon düzeyinde turizm

planlamasının ve miras yönetiminin entegre edildiği, doğal ve kültürel varlıklara değer verildiği ve korunduğu ve uygun turizm çeşitlerinin geliştirildiği diyalog ve paydaş iş birliğine dayalı yeni bir yaklaşım benimsemiştir. Önemli seyahat destinasyonları olan miras alanları, doğru yönetilirse; ekonomik kalkınma ve uzun vadeli sürdürülebilirlik için büyük bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda kültürel mirasın korunmasını da içeren, yerel halkın karar verici mekanizmalar içerisinde yer aldığı sürdürülebilir turizm stratejileri hayata geçirilmelidir. Sürdürülebilir turizm, bir yandan yerel ekonomiyi desteklerken öte yandan iyi koruma uygulamalarının hayata geçirilmesini de sağlamaktadır.

Miras değerlerinin korunması için kültürel ve doğal alanların korunmasına yönelik bir tehdit olarak algılanan turistlerin eğitilmesi ve ziyaretçi yönetimi de önem taşımaktadır. Ziyaretçi yönetimi, turistlerin halihazırda ve gelecekte iyi korunmuş miras alanlarında farklı deneyimler yaşamalarına olanak sağlamaktadır. Bu durumda ziyaretçi yönetimi, ziyaretçi akışını yönetmek veya hatta miras alanlarına erişimi belirli bir zamanda belirli sayıda kişiyle sınırlamak anlamına gelebilir. Örneğin; Fransa'daki Lascaux mağarası, keşfinden sadece 23 yıl sonra ziyaretçilerin ürettiği CO₂'in duvar resimlerine zarar verdiği gerekçesi ile 1963'te halka kapatılmıştır (Wikipedia, 2022).

İKİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİMİ

2.1.Kültürel Miras Yönetimi Kavramı ve Gelişimi

Kültürel miras yönetimi, büyümekte ve gelişmekte olan toplumlarla ilgili olan kültürel miras unsurlarının korunması ve yönetim sürecidir. Kültürel miras yönetimi, miras unsuru olan öğelerin korunması ve restorasyonu ile birlikte müzikoloji, arkeoloji, tarih ve mimari araştırmaları gibi parçaların oluşturduğu bütündür (Jureniene ve Radzevicius, 2014: 237). Blasco López, Virto, Manzano ve García Madariaga (2019: 1), kültürel miras yönetimine konu olan unsurları, modern tüketicilerin kültürel ihtiyaçlarını karşılayan özel yapımların unsurları olarak ifade etmektedir. Dolayısıyla kültürel miras yönetiminde ziyaretçilerin isteklerinin karşılanması sunulan hizmetlere bağlıdır. Çünkü ziyaretçiler salt arkeolojik bir alanı ziyaret etmekle kalmayıp sunulan hizmetleri bir bütün olarak algılar ve ziyaret edilen yerle duygusal ilişkiler kurarlar. Bu nedenle kültürel mirasın yönetiminde ürün odaklı yaklaşımdan ziyade ziyaretçi odaklı bir yönelimin benimsendiği söylenebilir.

Kültürel miras yönetimini Cleere (2000: 1), arkeolojik miras yönetimi olarak ifade etmiş ve antik çağlardan kalma tüm objelerin kraliyet malı olduğunu ileri süren '1666 İsveç Kraliyet Bildirisi'nin kültürel mirasın başlangıcı olarak temel alınabileceğini belirtmiştir. Bu bildiri ile resmi bir değer olarak görülmeyen antik değerler resmi bir kimlik kazanmış ve ilk defa geçmişe ait kalıntıların ulusal bir yasayla koruma altına alınması sağlanmıştır. 18. yüzyıl ortalarında 'Herculeanum' kalıntılarının yağmalanması, Napoli'nin Bourbon kralının, krallığa ait gömülü mirası yasal kontrol altına almak için bir kararname yayınlamasına gerekçe olmuştur ve devamında 19. yüzyılda Danimarka da aynı yönde karar almıştır. 19. yüzyılın sonuna gelindiğinde ise Avrupa'nın büyük bir bölümünde antik anıtlar, farklı derecelerde etkisi bulunan koruyucu yasalarla korunmaya başlamış ve ABD 1906 yılında ilk Federal Antikacılık yasasını çıkartmıştır.

1990'lı yıllarda kültürel miras kaynakları ekosistemin bir parçası olarak daha çok ekolojik çevre kapsamında ekolojik alanların yönetilmesi olarak uygulanmaya başlanan yönetim süreci, ilerleyen zamanda yapılı alanların da korunması gerekliliği sorunsalından hareketle tarihsel ve kültürel alanları da içermeye başlamış ve kültürel

miras yönetimi kavramı şeklinde çerçevesini genişletmiştir (Knudson, 1999: 268).Ekolojik çevrenin korunmasının bir parçası olarak yürütülmesi, antik kalıntı ve yapıların korunması ve bakımı, arkeolojik yönetim hizmeti gibi çeşitli açılardan düşünüldüğünde kültürel miras yönetimi farklı isimlerle tanımlanmıştır.ABD’de kültürel kaynak yönetimi, Avustralya’da kültürel miras yönetimi, İngiltere’de arkeolojik kaynak yönetimi, çoğu Avrupa bölgelerinde ise yaygın olarak arkeolojik miras yönetimi şeklinde ifade edilmektedir (Carman, 2000: 303-304).

Kültürel mirasın yönetimi ile ilgili Anadolu topraklarındaki gelişime bakılırsa ilk defa 1869 yılında ve sonrasında 1874 ve 1884 tarihli Asar-ı Antika Nizamnameleri (Eski Eserler Tüzükleri) ile kültürel miras varlıkları yasal güvence altına alınmıştır. 1973 yılına gelindiğinde ise Cumhuriyetin ilk koruma yasası olan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu çıkmış ve bu yasa çerçevesinde korunacak miras unsurları olan anıtlar ve çevreleri, çeşitli sit alanları (anıt, külliye, tarihi-arkeolojik-doğal sit) eski eserler olarak belirlenerek koruma ilkeleri getirilmiş ve bunlar devlet malı sayılarak koruma ve kullanma koşullarının belirlenmesinde Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu ile Millî Eğitim Bakanlığı görevlendirilmiştir. 1983 yılında ise 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu çıkarılmış ve Kültür Bakanlığı miras korumanın birçok alanında yetkili ve sorumlu kılınmıştır (Dağıstan Özdemir, 2005: 20-23).

Kültürel miras yönetimi, bireysel ve toplumsal kimliği oluşturan kültürel miras unsurlarının değerinin eğitim yoluyla insanlara öğretilmesi ve bu unsurların bireysel ve toplumsal kimliğin sürdürülmesindeki rolünü ortaya koymayı içermektedir (Gürdoğan Bayır ve Çengelci Köse, 2019: 1830). Somut kültürel miras yönetimi müzecilik, arkeoloji, sit alanları, tarihi ve mimari yapılar, fiziksel kalıntıları koruma ve restorasyonu ile ilgiliyken; somut olmayan kültürel miras yönetimi ise dil, gelenekler ve inanışlar gibi kültürel kimliğe ait unsurların korunmasını ve kayıt altına alınmasını ifade etmektedir. Aynı zamanda kültürel mirasın ne olduğu, kapsamı, kültürel miras unsurlarının dönemleriyle bağlantıları ve o dönemlerde ne amaçlarla kullanıldıkları, işlevlerinin neler olduğu, bakımlarının ne şekilde yapılacağı ve bozulmadan, yıpranmadan nasıl korunmaları gerektiği, taşınmaz kültürel miras unsurlarının ise yerinde tedbir hususları gibi konular kültürel miras yönetimini ilgilendiren ve cevaplanması gereken sorulardır (Tören, Konak ve Demiral, 2012: 72).

Carter ve Grimwade (1997: 53)'e göre kültürel miras alanlarının yönetiminde göz önünde bulundurulması gereken birkaç önemli husus bulunmaktadır. Bunlar;

- Kültürel miras alanlarının önemli olduğunun farkında olunması,
- Kültürel miras alanlarının farklı önemlere sahip olduklarının ve önem derecelerini ayırt edebilmek için objektif kriterler oluşturulması,
- Her bir kültürel miras alanının kendini tanımlayan ve potansiyel kullanımlarına özel kriterlerle eşleştirilmesi,
- Kültürel miras kaynaklarının kapsamlarının belirlenmesi ve sahip oldukları alan, yapı, eser vb. envanterlerinin çıkarılmasının gerekliliği,
- Belirlenen kriterler doğrultusunda önem arz eden yerleri belirlemek ve bu alanları güvence altına almak,
- Tüm kültürel miras alanlarına uygulanabilir düzeyde genel kabul görecektir temsili bir örnek strateji uygulamasının planlanması,
- Kültürel mirası koruma bilincini tüm toplum bireylerine benimsetmek, şeklinde ifade edilmektedir.

Kültürel miras yönetimi aşamaları; kültürel mirasın dokümantasyonu, değerlendirilmesi, tehditlere karşı zayıf ve güçlü yönlerinin analizi, öneriler ve izleme adımlarından oluşmaktadır ve kültürel mirasın türüne göre de yönetim şekli belirlenir. Diğer bir ifadeyle kültürel mirasın yönetim aşamaları; sürekli bir dokümantasyon adımıyla başlar ve koruyucu bir yasal boyut, profesyonellik artırımı, kullanıcıların katılımı ve denetleme aşamalarıyla devam eden bir süreci kapsar. Yönetim biçimi ise yapılar ve arkeolojik alanlar, kent mirası ve kültürel peyzajlar, taşınabilir eserler ve müzeler olarak çeşitli yönlerde ele alınır (Yıldırım, 2017: 337).

2.2.Kültürel Miras Yönetiminin Önemi

Kültürel miras yönetimi, çoğunlukla anıtların ve alanların yönetimi ile ilgili basit bir uygulama olarak görülmektedir (Smith, 2000: 309). Bu nedenle kültürel açıdan önem taşıyan kentlerin ve yapıların dokusunu korumaya odaklanan tekniklerin uygulanması eğilimindedir (Carter ve Grimwade, 1997: 47). Ancak, kültürel miras yönetiminin odak noktası sadece kültürel miras varlıklarının kendisi olmakla kalmayıp,

bu varlıkların nitelikleri, somut ve soyut taşıdıkları kültürel önem ve anlamları ile bir bütün olarak olağanüstü değer olarak kabul eden bir anlayıştır (Silva ve Roders, 2012).

Kültürel miras, bir topluma ait tarihi geçmişini, bilgi birikimini ve aynı zamanda sosyal, siyasal, kültürel niteliklerini ve değerlerini ifade ettiği, gelecek nesillere taşıdığı için önemlidir. Kültürel miras değerleri yok edildiğinde yerine yenisi getirilemez özellik gösterdiği için bu değerlerin korunması sürdürülebilirliği açısından dikkat edilmesi gerekli husustur. Bu nedenle ulusal kimliğin bir parçasını yansıtan kültürel değerlerin korunmasında önemli bir politika olarak kültürel miras yönetimi önem arz etmektedir (Negiz, 2017: 164). Çünkü kültürel miras bireylerin bir topluma aidiyet duygusu ve sosyal uyumu için gerekli olan ulusal ve yerel topluluk kimliğini şekillendirir (Pereira Roders ve van Oers, 2011: 6; Turnpenny, 2004: 299).

Kültürel miras yönetimi doğru uygulandığı takdirde sosyal uyum sağlamada, kültürler arası diyalogu geliştirmede, bir bölgenin kimliğini şekillendirmede, çevre kalitesini iyileştirmede ve turizmin gelişimini teşvik etmede etkili olabilecek bir araçtır. Bu bağlamda kültürel mirasın, belirli bir bölgenin yerel kültür ve mirasını daha fazla ön plana çıkararak bölgeye rekabet avantajı sağlayabilen ve böylelikle bir bölgenin gelişim potansiyelini temsil eden unsur olarak önem taşıdığı belirtilebilir (Hribar, Bole ve Pipan, 2015: 103). Öyle ki çoğu ülke, kültürel mirasın korunmasını toplumun kültür ve bilgi birikimini geçmişten geleceğe aktaran bir değer olarak görmektedir. Bu nedenle kültürel mirasın yönetimi ile bu değerlerin sürekliliği, toplumların geçmişi ve bugünü ile bir bağ kurması ve anlamlandırması, insanların yaşamlarını zenginleştirmesi sağlanabilir (Du Cros, 2001:166).

Kültürel miras alanları turizm için eşsiz kaynaklardır. Bu kaynakların sunumu, ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde planlanması ve bu kaynakların insanlar tarafından nasıl kullanılarak gelecek nesillere korunacağı konusunda kültürel miras yönetimi hayati ve kritik bir önem taşımaktadır. Öyle ki kültürel miras yönetiminin temel ilkesi kültürel değerlerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması için gerekli olan politikaların oluşturulmasıdır (Millar, 1989: 9).

Geçmişi, tarihi ve geleceği ilgilendiren bir unsur olarak önem arz eden kültürel miras aynı zamanda tüm toplumdaki yerel toplulukların davranışlarının bir yansıması ve modeli olarak görülür. Ancak kültürel miras sabit, durağan bir olgu değildir. Nasıl ki kültürel miras topluma ait kültürün, bilgi, donanım ve geleneklerin birikiminden

oluşuyorsa ve bu unsurlar zaman içerisinde teknoloji, demografik ve ekonomik etkenler doğrultusunda değişime ve dönüşüme uğrayabiliyorsa, bu değişiklikler kültürel mirası da etkiler. Dolayısıyla kültürel miras, dinamik yapıda değişebilir özelliğe sahiptir (Petronela, 2016: 732). Bu nedenle kültürel miras yönetiminin de dinamik yapıda oluşum göstermesi ve kültürel miras politikalarının dinamik çerçevede ele alınması önem taşımaktadır.

2.3. Kültürel Miras Yönetiminin Gelişimi ve Kültürel Miras Yönetimi ile İlgili Uluslararası Sözleşmeler

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sonrası insanlığın doğaya ve çevresel yaşama verdiği tahribat ve yıkımlar kültürel miras alanlarının korunmasının gerekliliğini gündeme getirmiştir. Bu doğrultuda kültürel miras alanlarının korunması için tedbirler alınması, tarihi ve kültürel değeri bulunan yer ve yapıların çevresiyle bir bütün olarak kültürel miras alanı çerçevesinde korunması yönünde görüş ortaya çıkmıştır. “Tarihi Anıtların Korunması ile İlgili Mimari ve Teknisyenlerin 1. Uluslararası Konferansı” adı ile Atina’da 1931 yılında konferans yapılmış ve 1933 yılında Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi tarafından, savaşlar sonrası sağlıklı şehirler oluşturmak ve kültürel mirası korumak amacıyla “Atina Anlaşması” kabul edilmiştir. Bu anlaşma çerçevesinde tarihi ve kültürel yapılara zarar verilmemek koşuluyla yapıların kullanımına izin verilebilmektedir. Kültürel mirasın çevresiyle bir bütün olarak kullanıma açık şekilde korunması noktasında uluslararası düzeyde Birleşmiş Milletler bünyesindeki UNESCO gibi kuruluşlarca çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda kültürel mirasın yalnız ait bulunduğu topraklardaki toplum için değil tüm insanlık için değer taşıdığı görüşü benimsenmiştir (Öksüz Kuşçuoğlu ve Taş, 2017: 61).

1993 yılında Avrupa’da arkeoloji ve kültürel mirasın korunması ve topluma kazandırılmasına yönelik çalışmaların teşvik edilmesi, küresel ölçekte bilgi paylaşımının sağlanması ve bilgi üretimi ile yönetimi gibi sorunların çözümüne katkı sağlaması amacıyla Avrupa Arkeologlar Birliği (EAA) kurulmuştur. 2005 yılında ise UNESCO toplantısında “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme Uygulamasına İlişkin Kriterler” ele alınmış ve dünya miras alanları için yönetim planlamaları oluşturmaları şart koşulmuştur. 2008 yılında “Dünya Miras Alanları Yönetim Planları Uygulama Broşürü” ile yönetim planının olası unsurları belirlenmiştir (Öksüz Kuşçuoğlu ve Taş, 2017: 61).

UNESCO kendi internet sitesinde, toplumların somut olmayan kültürel miras ürünlerinin korunması, bakımı ve sürdürülmesinin önemli amaçlarından birisi olduğunu, böylece kültürel çeşitliliğin oluşturulmasına yardımcı olan bir misyona aracılık ettiğini belirtmektedir (Petronela, 2016: 733).

Kültürel mirasın korunması ve yönetimiyle ilgili önemli adımlardan birisi olarak UNESCO bünyesindeki 1972 Dünya Miras Sözleşmesi adıyla bilinen sözleşme söylenebilir. Sözleşmenin göze çarpan özelliği, doğa koruma ve kültür varlıklarının korunması kavramlarını tek bir belgede birleştiriyor olmasıdır. Bu kapsamda en önemli kararlardan birisi Dünya Miras Komitesi (World Heritage Committee) adı verilen doğal ve kültürel mirasın korunması için hükümetler arası bir komite kurulmuştur. Komite, Dünya Mirası Fonu (World Heritage Fund) adında dünya mirasının korunması adına kaynak oluşturmuş olup dünya mirası sözleşmesinin uygulanmasından sorumludur. Bir varlığın dünya mirası listesine kaydedilip kaydedilmemesi konusunda son söz sahibi merciidir. Kayıtlı varlıkların korunması durumunda raporları inceler ve ilgili devletlerin varlıkları uygun şekilde yönetilmediğine karar verirse uyarılarda bulunur. Ayrıca tehlike altındaki dünya mirası listesindeki varlıkların kayıtlarına karar verir (UNESCO, 2022d).

Uluslararası Anıtlar ve Siteler Konseyi (ICOMOS), kültürel miras anıtlarını, varlıklarını ve sitelerini korumayı ve geliştirmeyi misyon edinmiş bir kuruluştur. Kültürel miras varlıklarının ve alanlarının korunması ve geliştirilmesine yönelik teoriler ve uygulamaları teşvik eden, bu konuda uluslararası düzeyde tek sivil toplum kuruluşudur. Mimar, arkeolog, sanat tarihçisi, antropolog, tarihçi, coğrafyacı, mühendis ve şehir planlamacısı olmak üzere meslek üyelerini bünyesinde bulunduran uzman ağından oluşmaktadır. ICOMOS ve Dünya Mirası Komitesine arkeolojik alanların ve peyzajların yönetimi konularıyla ilgili tavsiyelerde bulunan Uluslararası Arkeolojik Miras Yönetimi Bilimsel Komitesi (ICAHM) ise aynı zamanda arkeolojik araştırmalar ve kültürel kaynak yönetimi için standartları ve en iyi uygulamaları bulmayı ve yaygınlaştırmayı görev edinmiştir. Bu kapsamda arkeolojik mirasın her ülke ve bölgenin kendi tarihine, geleneklerine uygun, yerinde koruma ve araştırma ihtiyaçlarını sağlayacak şekilde koruma sağlanması gerekliliğini vurgulayan 1990 yılında Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü, Uluslararası Arkeolojik Miras Yönetimi Bilimsel Komitesi (ICAHM) tarafından hazırlanmıştır. Ayrıca sözleşmede arkeolojik mirasın korunması, tüm insanlık için ahlaki bir yükümlülük

olarak görülmekte ve kolektif kamu sorumluluğuna ait kabul edilmektedir. Bunun için gerekli ve yeterli fonları sağlamanın her ülkenin görevi olmasının ve uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde planlama politikalarına entegre edilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır (ICOMOS,2022a).

1994 yılında ICOMOS tarafından kabul edilen ve desteklenen bir diğer belge Nara Özgünlük Belgesi'dir. Bu belgeye göre kültür mirası tüm insanlık için yeri doldurulamaz bir duygu ve düşünce zenginliği oluşturmakta olup, bu zenginliği sadece korunması değil geliştirilmesi de insanlığın gelişimi için önem taşıyan unsur olarak ele alınmaktadır. Belgeye göre, kültürler ve toplumlar mirasını oluşturan ve koruması gerekli somut-soyut anlatım biçimleriyle kendilerini ifade etmektedir. Bu anlatım biçimlerine de saygı gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir. Her kültürün kendi miras değerlerine özgü niteliklerin bilinirliği ve bilgi kaynağının doğruluğu önemli bir konu olmakla birlikte kültürlere gösterilecek olan saygının her yapının ait olduğu kültür bağlamında değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Ayrıca Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü ile Nara Özgünlük Belgesi gibi 1982 ile 2018 yılları arasında toplamda 29 adet kültürel miras ve tarihi kent ve kentsel alanların korunması ve yönetimiyle ilgili tüzük ve ilkeler ICOMOS Tüzükleri adı altında yayınlanmıştır (ICOMOS, 2022).

2002 Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (The European Landscape Convention), peyzaj üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak bozulmasına etki eden tarım, ormancılık, sanayi, madencilik, şehir ve bölge planlama, turizm ve rekreasyon gibi birçok etken de ulusal ve toplum peyzaj politikalarında kamu otoriteleri, vatandaşlar ve konuya ilgili tüm tarafların katılımının gerekli olduğunu belirtmektedir (Déjeant-Pons, 2002: 8).

Kültürel mirasın korunması ile ilgili Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, Avrupa Arkeolojik Mirasının Korunması Sözleşmesi, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi gibi farklı uluslararası anlaşmalar ile Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN), Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarım Çalışmaları Uluslararası Merkezi (ICCROM) gibi uluslararası kurumlar da mevcuttur. Türkiye'de kültürel mirasın korunması konusunda çalışmalar, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulları, Çevre Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü gibi kurumlar tarafından yürütülmektedir. Aynı zamanda TMMOB Mimarlar Odası, Çekül Vakfı,

Tarihi Kentler Birliği, Tarihi Türk Evleri Derneği, Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği gibi sivil toplum kuruluşları da Türkiye’de kültürel mirasın korunmasında etkindir (Negiz, 2017: 165).

2.4. Kültürel Miras Yönetimi ve Turizm İlişkisi

Turizm, yapısı gereği doğal ve kültürel kaynaklara dayanan bir endüstridir. Turizm endüstrisi kendi yaratıcı kaynaklarını hem korumakta hem de bu unsurlara zarar verebilmektedir. Doğalkaynaklar bir dereceye kadar kendini yenileyebilirken kültürel miras unsurları zarar görmesi halinde kendinin yenileyebilme imkânına sahip değildir.

Genellikle deneyime dayalı bir tüketim ürünü olan turizm için kültürel miras değerleri söz konusu olduğunda, bu değerlerin güzelliği, estetik dokusu, ihtişamı ve diğer kültürler hakkında bilgi verebilme özelliği turistlerde tatmin yaratması bakımından önemlidir. Kültürel miras alanlarının fiziksel yapısı ve bunların dokusunun bozulmadan korunması kültürel miras yönetiminin temel unsurudur (Kausar ve Gunawan, 2017: 7).

Kültürel miras yönetiminin (KMY) esasen kültürel miras varlıklarının korunmasının sağlanması da ötesinde turizm endüstrisi için ürün geliştirme ve tanıtım rolü de bulunmaktadır. Bu noktadan hareketle kültürel miras yönetimi ile turizm arasında karşılıklı ancak birbirine karşıt bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür. Söz konusu ilişkinin bir yönü, miras değerlerinin turizm endüstrisinde bir ürün olarak kullanılması ve tanıtımda yaptığı katkılar nedeniyle bu değerlerin ticari kazanç elde etmek adına metalaşması ve bu nedenle tehdit altında olması iken diğer bir ilişki boyutu ise miras kaynaklarının insanları kültürel kökleriyle tanıştırmayı, tarihe ve kültüre olan ilgiyi artırması ayrıca karşılıklı faydalı sonuçların elde edilebileceği fırsatlar sunmasıdır (McKercher, Ho, ve Cros, 2012: 539).

Bir başka ifade ile turizmin kültürel miras yönetimi üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri söz konusudur. Olumlu etkileri, miras alanlarının korunmasına destek olması, böylece bu alanlara ve yapılara yönelik ziyaretlerin yerel ekonominin gelişmesine katkı sağlaması ve geleneksel kültürün canlanması gibi etkilerdir. Olumsuz etkileri ise kültürel mirasın aşırı kullanılması sonucu sömürü haline gelmesi, turistlerin alanların kullanımına uygun olmayan davranışlarda bulunması ve dokusuna

zarar vermesi, turizm alt yapısının plansız gelişmesi ve kültürel miras üzerinde kontrolün yitirilmesi olarak ifade edilebilir (Yıldırım, 2017: 337).

Kültürel miras yönetimi ve turizm; yapısı, amaçları, süreçleri, yetkilileri ve paydaşları yönünden farklılıklar göstermektedir. Kültürel miras yönetimi, bir kenti, anıtı ya da herhangi bir değeri arkeolojik, tarihi ve kültürel önemi gibi nedenlerle korumaya odaklanmış; bu nedenle kâr amacı gütmeyen grup ve kuruluşlara dayanırken, turizm daha çok maddi kazanç odaklı kâr amacı güden özel sektör yatırımlarına dayanmaktadır. Bu açıdan turizm kültürel bir mirasın pazarlanmasına ve bir ürüne dönüştürülmesine yönelirken, kültürel miras yönetimi ise bu kültürel değerlerin gelecek nesiller için korunmasıyla ilgilenir. Ancak aralarında farklılıklar olsa da iki olgunun karşılıklı ve birbirini tamamlayıcı bir ilişki içinde olması hem kültürel miras değerlerinin hem turizm endüstrisinin korunması, gelişmesi ve sürdürülebilirliği açısından önemlidir (El Barazi, 2009: 16-18).

2.5. Türkiye’de Kültürel Miras Alanlarının Yönetimi ve Örnek Uygulamalar

Günümüzde turizmin geliştiği destinasyonlarda bulunan kültürel miras alanları kentsel yapılaşma ve turistik yoğunlaşmaya bağlı olarak aşırı kullanma baskısı altında kalabilmektedir. Bu nedenle bu alanların doğru şekilde korunması hem kültürel kaynakların hem de turizmin sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır. Kültürel miras alanlarının ve tarihi dokunun korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında “Alan Yönetimi” kullanılabilecek en önemli araçların başında gelmektedir.

Alan yönetimi, yerel girişim sürecinde kültürel ve doğal kaynaklar için altyapı ve hizmet olanakları sağlayan, bunların yer aldığı bölge ve çevresiyle alanın değerini yükselten, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve yerel halkın koordinasyonla çalışmasını sağlayan bir yönetim modelidir. Bütüncül bir koruma uygulaması için bir alanda bulunan “sit alanlarının, ören yerlerinin, özellikle doğal alanların” bir bütünlük içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, geliştirilmesi, toplumun eğitsel ve kültürel ihtiyaçlarıyla uyumlaştırılması amacıyla planlama ve koruma konusunda yetkili merkezi ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümün sağlanması ve bu miras alanlarının bir yönetim planına sahip olması gereklidir (Afrodisias Antik Kenti Alan Yönetim Planı, 2014).

Alan Yönetimi, Türkiye’deki kültürel miras koruma çalışmalarının kurumsal, teknik ve finansal boyutlarına ilişkin düzenlemeler getiren 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’na 2004 yılında 5226 Sayılı kanunda yapılan kapsamlı değişikliklerle eklenmiş, ilgili Yönetmelik 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. UNESCO tarafından 2005 yılında yayınlanan “Uygulama Rehberi”, Dünya Miras alanlarını “varlığın üstün evrensel değerinin nasıl korunması gerektiğini belirlemek” amacıyla yönetim planı benimsemeye ve kullanmaya teşvik etmiştir. Söz konusu rehberde “aday gösterilen her bir varlığın, olağanüstü evrensel değerinin tercihen katılımcı bir yolla nasıl korunacağını açıkça belirten uygun bir yönetim planı veya diğer belgelenmiş yönetim sisteminin bulunması gerektiği” hükmü yer almaktadır (Akdoğan, 2010). UNESCO, Dünya Miras Listesinde yer alan kentler, alanın yerel koşullarını, kültürel, ekonomik, fiziksel ve sosyal özelliklerini dikkate alarak alan yönetimi planları oluşturmuşlardır. Aşağıda Türkiye’deki alan yönetimi planlarından örnekler verilmiştir.

İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı 2011 yılında kabul edilmiş, 2018 yılında ise güncellenerek yenilenmiştir. İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı UNESCO Dünya Mirası Listesi’ne giren dört bölgeyi kapsamaktadır. Bu alanlar;

- Sultanahmet Kentsel ve Arkeolojik Koruma Alanı
- Süleymaniye Camii ve Çevresi Koruma Alanı
- Zeyrek Camii (Pantokrator Kilisesi) ve Çevresi Koruma Alanı
- İstanbul Kara Surları Koruma Alanından oluşmaktadır.

Tarihi Yarımada’nın tamamı Kentsel ve Tarihi Sit Alanı olarak tanımlanmıştır. Bu alanlarda ayrıca turizm merkezleri bulunmakta olup tarihi yarımada Sultanahmet Meydanı Turizm Merkezi, Eminönü Barbaros Evleri Turizm Merkezi ve Ataköy Turizm Merkezi bulunmaktadır. Bu alanlardan Ataköy Turizm merkezi için Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı yürürlükte olup diğerlerinde planlama çalışmaları devam etmektedir (İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2018).

Alanda bulunan Topkapı Sarayı, Ayasofya, Süleymaniye ve Tarihi Yarımada planlama önlemleriyle korunmaktadır. İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planının amacı, Tarihi Yarımada’nın tarihsel ve kültürel kimliğini koruyucu, vurgulayıcı ve öne çıkarıcı fonksiyonların tespit edilerek sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır. Plan; şehrin trafik ve ulaşım planını, kentsel yeniden yapılanma stratejisini ve turizm yönetimini

belirlemede, inşaat faaliyetlerine ve altyapı projelerine, varlığın üstün evrensel değerini gözeterek uygun bir çerçeve sağlamaktadır. Plan ayrıca koruma ilkeleri, restorasyon ve rehabilitasyon standartları, yönetim sorumlulukları, erişim, ziyaretçi yönetimi, alanın algılanması ve günlük yaşam kalitesini arttıracak ilkelerle risk yönetimi, bilincin artırılması ve eğitim ilkelerini de kapsamaktadır (İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2018).

Yönetim planında yer alan bazı eylemler şunlardır (İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2018);

- Tarihi Yarımada'da yaşam kalitesinin yükseltilmesi,
- Tarihi Yarımada'yı etkileyen ulaşım yatırımlarının kültür varlıkları üzerindeki etkilerinin en aza indirilmesi,
- Tarihi Yarımada'ya lastik tekerlekli araç giriş-çıkışının kontrollü olarak sağlanması ve yol kavşak geometrilerinin düzenlenmesi,
- Yeni akslarla raylı sistem ağının geliştirilmesi,
- Araç trafiğini sınırlandırarak, yaya ve bisiklet ulaşım güzergâhlarının düzenlenmesi,
- Tarihi Yarımada'ya özgü otopark sisteminin geliştirilmesi,
- Tarihi Yarımada'nın siluet etkisinin, yapı yoğunluğunun ve bina kalitesinin izlenmesi ve değerlendirilmesi,
- Tarihi Yarımada algısını zayıflatan, yüksek yoğunluklu, niteliksiz yapılardan arındırılması, boş yapıların kullanılır hale getirilmesi,
- Tarihi Yarımada'da yer alan kültür varlıklarının kapsamlı ve sürdürülebilir bir programla bakım ve onarımlarının yapılması,
- Tarihi Yarımada'da, tarihi çevrenin ve kültür varlıklarının algılanmalarını olumsuz etkileyen cephe eklentilerinin, reklam panolarının, peyzaj düzenlemelerinin, kent mobilyalarının ve aydınlatma elemanlarının denetlenmesi v.b.

Edirne Selimiye Camii Külliyesi Yönetim Planı 2012 tarihinde onaylanmıştır. Yönetim Plan, Külliye merkez alarak tarihi kentsel sit alanını kapsayan eylem ve uygulamaları içermektedir. Planın amacı; alanın somut ve somut olmayan değerleri ile

bir bütün olarak korunması, Selimiye Camiinin de yer aldığı Edirne tarihi kentsel sit alanı içerisinde bulunan diğer tarihi ve kültürel varlıkların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, kültürel değerinin anlaşılabilir olarak gelecek nesillere aktarılması ve bir turizm değeri olarak tanıtılması ve ziyaretçilere sunulmasıdır. Yönetim alanında bulunan kültürel varlıkların korunması ve planın uygulanması Edirne Belediyesi tarafından gerçekleştirilmektedir (Edirne Selimiye Camii Külliyesi Yönetim Planı 2011).

Aphrodisias Antik Kenti'nin korunması ve yaşatılması amacıyla ilgili kurumlar arası eşgüdümün sağlanması için stratejileri ortaya koyan ve 2014-2018 dönemini kapsayan Aphrodisias Antik Kenti Alan Yönetim Planı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Geyre Vakfı arasında 08.11.2007 tarihinde imzalanan protokol kapsamında MSGSÜ, Şehircilik Uygulama ve Araştırma Merkezi çalışma ekibi tarafından 2011 yılında hazırlanmıştır. Planın bazı temel amaçları şunlardır (Aphrodisias Antik Kenti Alan Yönetim Planı, 2014);

- Aphrodisias Antik Kenti'nin kimliğini gelecek kuşaklara aktarmak,
- Aphrodisias Antik Kenti'nin yakın çevresi ve bölgesindeki sosyal yaşam, toplumsal faaliyetler, eğitim ve turizm potansiyellerinin yerel ekonomi ve topluluklar adına sürdürülebilir gelişmesini sağlamak,
- Açığa çıkan eserlerin restore edilerek yerin ruhunun sürekli algılanmasını sağlamak,
- Alandaki ziyaretçi kapasitelerini arttırarak bölgenin ekonomik gelişimine katkıda bulunmak,
- Ziyaretçi akışının yıl boyunca yayılmasını sağlamak, yıllık programlar ve etkinlikleri çoğaltmak v.b.

Planda Afrodisias'taki sorunların çözülmesi amacıyla bazı stratejiler benimsenmiştir. Bunlardan bazıları aşağıda verilmektedir (Aphrodisias Antik Kenti Alan Yönetim Planı, 2014);

- Bölgede yapılan kaçak kazıların önlenmesi ve eserlerin güvenliği için antik kentte özel güvenlik önlemlerinin alınması,

- Antik kentteki kültür varlıklarının sürdürülebilirliğinin sağlanması için kültür varlıklarının envanterinin oluşturulması,
- Arkeolojik Sit alanına yönelik koruma amaçlı imar planının güncellenmesi,
- Alandaki kaçak yapılaşmanın önüne geçilmesi için önlemler alınması,
- Özel mülkiyetin kamulaştırılması veya takasına ilişkin girişimlerde bulunulması,
- Aphrodisias ören yerine gelen ziyaretçi sayısının ve ziyaretçi memnuniyetinin artırılması için ziyaretçi profilinin, mevsim durumunun, ören yerinin mevcut durumunun, kazı planının göz önüne alınarak çevre düzenlemesinin yapılması,
- Aphrodisias antik kentinin tur programlarında daha fazla yer almasının sağlanması,
- Alana gerek bireysel gerekse toplu ulaşımı hızlı ve güvenli biçimde sağlayarak ziyaretçilerin erişebilirliğinin artırılması,
- Alanın ziyaretçiler tarafından antik eserler üzerinde tahribata yol açmadan güvenli ve rahatça gezilmesinin sağlanması,
- Antik Kent ve yakınındaki Geyre kasabasının turistik ziyaret ve ekonomik faaliyetler açısından bütüncül bir şekilde ele alınması,
- Alan Başkanlığı'nın oluşturulması v.b.

Dünya Mirası Efes'in sürdürülebilir, katılımcı ve yenilikçi yaklaşımlarla korunmasını amaçlayan Efes Yönetim Planı 2014-2019 dönemini kapsamaktadır. Bu kapsamda aşağıdaki eylemler planlanmıştır (Efes Yönetim Planı, 2014);

- Efes Yönetim Alanı için; işlevsel, yüksek kurumsal kapasiteye sahip, demokratik, katılımcı, bilimsel bir Efes Alan Yönetimi Başkanlığının oluşturulması,
- Geçmiş koruyan, bugünü düzenleyen, geleceği yaratan bir anlayış içinde; tarihi doğal ve kültürel değerlerin tüm kurumsal paydaşlar tarafından aynı şekilde algılanması ve kavramlarda ve uygulamada bütünleşmenin sağlanması,
- Ekolojik, sosyal, kültürel ve fiziksel değerlere ilişkin sürdürülebilir ve gelişmeye açık bir veri tabanının oluşturulması,

- Yönetim alanı içerisinde bulunan ören yerlerinde işletme yapısının, ziyaretçi ve ziyaret profili dikkate alınarak iyileştirilmesi,
- Efes'e yönelik güvenli ve kaliteli bir ziyaret sürecinin oluşturulması için ziyaretçi yönetiminin koruma amaçlı imar planı ile uyum içinde yeniden yapılandırılması,
- Selçuk İlçe Merkezinin bölgedeki kültürel odaklar arası ulaşımın bağlantı noktası haline getirilmesi v.b.

Bergama'nın tüm zenginliklerinin korunması ve sağlıklı şekilde gelecek nesillere aktarılması için herkesi ve tüm kurumları bir araya getirmeyi amaçlayan Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetim Planı 2017-2021 yıllarını kapsamaktadır. Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alan Yönetim Planı 15 yıllık vizyon ve 5 yıllık eylemler üzerine kurgulanmış olup bazı eylemler aşağıda verilmektedir (Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetim Planı, 2017).

- **Bergama Kültürel Peyzajının Bütüncül Şekilde Korunması ve Yönetimi**

- Dünya miras alanı ve tampon bölgenin düzenli olarak disiplinler arası işbirliği ile izlenmesi, izlemelerin kayıt altına alınması ve kayıtların koruma uygulamaları sürecine veri olarak aktarılması,
- Alanda gerçekleştirilen bilimsel araştırmalar ile restorasyon ve konservasyon çalışmalarının yıllık olarak raporlanması, koruma çalışmalarında etkin olan paydaşlar ile paylaşılması ve izleme sonuçlarına göre gerçekleştirilmesi gereken eylemlerin belirlenmesi,
- İşlevini kaybetmiş kültürel yapıların, rölöve ve restorasyon projelerinin yapılması,
- Bergama Sümerbank Dokuma Fabrikası'nın tescillenmesi ve Türkiye'deki diğer Sümerbanklar ile bütünleşik şekilde değerlendirilmesi,
- Arkeolojik Sit alanları içindeki yapıların (Tümülüsler +KybeleKutsal Alanı Dahil) bakım, koruma ve restorasyon çalışmalarının devam ettirilmesi,
- Kentsel Arkeolojik Sit alanı içinde kalan kurtarma kazısı yapılan kimi parsellerde kamulaştırma yapılması,

- **Araştırma eğitim ve farkındalık geliştirme**
- Alana araştırma için gelen bilim insanlarının UNESCO Dünya Miras Alan Yönetimi Birimi kütüphanesine ve dijital arşivine erişiminin sağlanması,
- Bergama'nın üstün evrensel değerleri hakkında farkındalık yaratan ve kentin kültürel yaşamını destekleyici, eğitim merkezleri olarak da kurgulanan "konsept müzeler" in kurulması. (Parşömen İşlik Müzesi, Halı işlik Müzesi, Galenos Antik Tıp Müzesi, Kent Müzesi)
- Ziyaretçiler için farklı dillerde broşürler ve haritalar basılması, halka yönelik bilgilendirici malzemelerin hazırlanması ve dağıtılması, özel günlerde farkındalığı artırıcı etkinliklerin gerçekleştirilmesi.
- **Çevrenin korunması**
- Bergama ve çevresindeki doğal mirasın tespit ve tescil çalışmalarının yapılması, koruma, kullanma durumlarının izlenmesi ve bu kayıtların koruma çalışmaları için veri olarak kullanılması,
- Bergama ve çevresindeki doğal mirasın korunması, yaşatılması ve tanıtılması çalışmalarında, merkezi ve yerel yönetimler ile üst ve alt ölçekli plan hazırlayıcıları, plan uygulayıcıları ve plandan etkilenen yerel halk arasındaki iletişimin kuvvetlendirilmesi,
- Endemik bitkilerin de yer aldığı, kentin eczacılık alanındaki tarihini de vurgulayan "Tıbbi Bitkiler Bahçesi" nin kurulması,
- **Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması**
- Bergama ve çevresindeki tüm Somut Olmayan Kültürel Miras unsurlarının tespit ve tescillerinin yapılması,
- Kaybolmaya yüz tutmuş Somut Olmayan Kültürel Miras unsurları hakkında farkındalık çalışmalarının yürütülmesi,
- **Sorumlu turizm yaratma**
- Bergama'nın somut miras öğeleri ile birlikte Somut Olmayan Kültürel Miras ve doğal miras unsurlarını da ön plana çıkararak gezi rotalarının oluşturulması,

- İzmir bütünleşik turizm planlaması içinde yürütülen ortak yurtdışı tanıtımlara devam edilmesi,
- Bergama'nın farklı turizm potansiyellerini bütüncül bir şekilde ortaya koyan web sitesinin kurulması,
- Tur operatörleri odaklı olarak Bergama'nın Üstün Evrensel Değerleri hakkında farkındalık yaratacak tanıtım, toplantı, basım ve reklam faaliyetlerinin yürütülmesi,
- Konaklama tesislerinin kapasitesinin artırılması ve talepleri karşılayacak farklı nitelikteki tesislerin kurulması için farkındalık çalışmalarının yürütülmesi.

2015 yılında hazırlanan Ani Kültürel Peyzajı Yönetim Planı'nın temel amacı, Ani Kültürel Peyzajının sahip olduğu tüm değerlerin ve öneminin ortaya konulması, bu değerlerin doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak için alanda yapılacak faaliyetlerin ve bu faaliyetlerin nasıl hayata geçirileceğine ilişkin detayların belirlenmesi, yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümün sağlanmasıdır (Ani Kültürel Peyzajı Yönetim Planı, 2015).

Alan Yönetim Planı kapsamında 5, 10 ve 20 yıllık hedefler belirlenmiştir. Bu kapsamda ilk beş yıl içerisinde ziyaretçi karşılama merkezinin bitirilmesi ve kazı evi kompleksinin tamamlanması hedeflenmiştir. İkinci 5 yılda alanın yakın çevresindeki anıtları da içerisine alan daha geniş bir alanın sürdürülebilir bir şekilde ziyarete açılması ve turizmin bölge halkının ekonomik refahının artırılmasına katkı sağlaması amaçlanmıştır. Burada temel amaç Ani'nin korunması ve bölgenin sosyo-ekonomik yapısının gelişmesi için turizmin bir araç olarak kullanılmasıdır. İlk 20 yıllık hedefler içerisinde ise yapılacak olan kazılar sayesinde kent tarihinin bir bütün olarak gün yüzüne çıkarılması, bir açık hava müzesi haline getirilmesi ve uluslararası boyutta örnek oluşturulması bulunmaktadır. Yönetim planının uygulama aşamalarının düzenli olarak yerel halk ile paylaşılması da amaçlar arasında yer almaktadır. Ayrıca bu kültürel miras değerinin gelecek nesillere aktarılması için her türlü belge ve raporun dijital ortama aktarılarak saklanması sağlanmıştır (Ani Kültürel Peyzajı Yönetim Planı, 2015).

Somut, somut olmayan ve doğal kültürel miras değerlerinin korunması amacıyla Alan Yönetimi planı hazırlayan kentlerden biri olan Amasya’da kültürel miras değerlerinin korunması ve turizme kazandırılması için Amasya Valiliği, Amasya Belediyesi ve Amasya Üniversitesi tarafından 2022 – 2027 yıllarını kapsayan dönem için alan yönetim planı hazırlanmış ve UNESCO’ya başvuru yapılmıştır. Amasya Harşena Dağı ve Pontus Kral Kaya Mezarları Alan Yönetim Planı’nda turizm endüstrisinin gelişmesine de vurgu yapılmakta olup planın amacı kültürel değerlerin korunmasının yanı sıra bir turizm kenti oluşturmaktır. Bu kapsamda;

- Tarihi ve turistik değerlerin korunarak kullanılması,
- Yeni turistik ürünlerin geliştirilmesi,
- Ziyaretçi sayısının artırılması ve konaklama sürelerinin uzatılması,
- Yatak kapasitesinin artırılması hedeflenmiştir (Amasya Harşena Dağı ve Pontus Kral Kaya Mezarları Alan Yönetim Planı, 2022)

Alan yönetim planı kapsamında kültürel değerlerin tanıtılıp turizme kazandırılması için müze, ören yerleri için giriş, bilgilendirme, yönlendirme tabelalarının düzenlenmesi, tanıtım panolarının hazırlanması planlanmıştır. Ayrıca, ören yerlerinde tehlike arz edecek alanlara uyarı levhaları da konulacaktır (Amasya Harşena Dağı ve Pontus Kral Kaya Mezarları Alan Yönetim Planı, 2022).

Batı Karadeniz Bölgesinin tek yönetim planına sahip kenti olan Mudurnu’da 2014-2018 yıllarını kapsayan Mudurnu Kültürel Miras Alanı Yönetim Planı uygulanmıştır. Plan tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan Mudurnu’nun kendine özgü kimliğinin ve değerlerinin korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayan, koruma ve kalkınma arasında denge kuran, kültür turizmi öncelikli bir sürdürülebilir gelişme stratejisi yaratmayı ve uygulamayı amaçlamaktadır. Plan alanın değerlerinin alanın paydaşlarıyla birlikte nasıl korunacağını belirleyen bir yol haritası niteliğindedir. Mudurnu Kültürel Miras Alanı Yönetim Planı, Batı Karadeniz Bölgesinde bulunan diğer tarihi kentlere yol göstermesi bakımından önemlidir. Bazı Yönetim Planı eylemleri aşağıda verilmektedir (Mudurnu Kültürel Miras Alanı Yönetim Planı, 2014);

- **Yönetim ve Örgütlenme**
- Ekoturizm Geliştirme Kooperatifinin kurulması,

- Kadın üretici ve girişimcilere yönelik özel çalışma grubunun kurulması,
- Mudurnu'nun UNESCO Dünya Miras Alanı Türkiye Geçici Listesine alınması için gerekli çalışmanın yapılması,
- Mudurnu'nun İpek Yolu temalı bölgesel ve uluslararası düzeyde kültür ve turizm çalışmalarına katılması,
- Mudurnu'daki Ahilik geleneğinin UNESCO Somut Olmayan Kültür Mirası listesine alınması için gerekli çalışmanın yapılması,
- Kaya Evleri, Tabakhane, eski Elektrik Santrali, Saat Kulesi ve ortaya çıkacak benzer nitelikteki eserlerin araştırılarak tescillenmesi,
- Vadi yamaçlarının siluet ve orman dokusu açısından yönetim planı hedefleri doğrultusunda uyumsuz yapılaşmadan korunması için gerekli yasal önlemlerin alınması,
- **Belgeleme-Araştırma-Yayın**
- Kent Müzesi'nde bir Bilgi-Belge ve Araştırma Merkezinin kurulması,
- Mudurnu Yerel Tarih Grubu kurulması,
- Kent içindeki ve Arkeopark'taki arkeolojik eserlerin envanteri hazırlanarak sanal ortamda ve kitapçık olarak yayınlanması,
- Konakların tarihçelerinin derlenerek sanal ortamda ve kitap olarak yayınlanması,
- Mudurnu'ya ait 20. yy başında çekilmiş fotoğrafların derlenerek prestij kitap şeklinde yayınlanması,
- Alan Yönetimi ile ilgili çalışmalar için yılda 4 kez Alan Yönetimi Bülteni çıkarılması,
- **Fiziksel Çevrenin Kalitesinin Yükseltilmesi**
- Mudurnu Çayı'nın üstündeki köprülerin özgün dokuya uygun hale getirilmesi,
- Kuzey ve Güney Giriş Kapısında düzenlemeler yapılarak, otopark-karşılama birimleri ve servis aracı (shuttle) durakları ile birlikte projelendirilmesi,

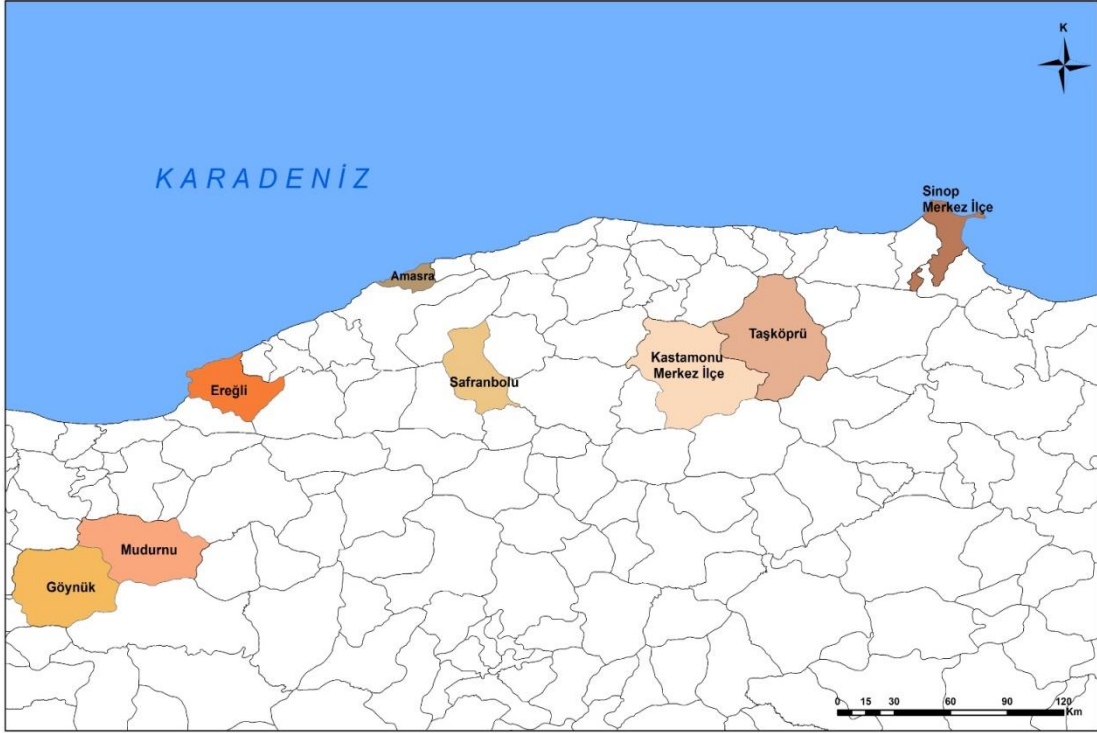
- Kısa-orta-uzun gezi güzergahları belirlenerek alanda levhalandırma yapılması,
- Acil onarım ihtiyacı olan yapıların onarımı için program yapılması ve uygulanması,
- Kiremit çatıların koruma sorunları ve/veya yerine sac kaplama talebi bulunan eski evler için çatı onarım projesi geliştirilmesi,
- Tüm tescilli ve diğer geleneksel sivil yapıların (konut ve dükkan) onarımı ve uyumsuz müdahalelerden arındırılması için toplu bir program yapılması ve uygulanması,
- Tarihi dokuyla uyumsuz yeni yapıların olumsuz etkilerini gidermek için kütle ve cephelerinde gerekli müdahalelerin yapılması,
- Uyumsuz sokak döşemelerinin kaldırılarak özgün dokuyla uyumlu döşemelerin uygulanması,
- **Turizm, Tanıtım ve Ziyaretçi Yönetimi**
- Farklı dillerde ve farklı hedef gruplara göre basılı malzeme (kitapçık, broşür vb) ve internet ortamı için tanıtım yazılarının hazırlanması,
- Mudurnu için kahverengi karayolları levhası kullanılmaya başlanması,
- Rehberlik hizmetinin yaygınlaştırılması kursların devam ettirilmesi ve belge almış yerel kişilerin hizmet vermek üzere örgütlenmesi,
- Alanın ziyaretçi taşıma kapasitesinin hesaplanması ve gerekli denetim önlemlerinin alınması,
- Ziyaretçi tesisleri altyapısının geliştirilmesi
- Hediyelik eşya üretiminin ve pazarlamasının desteklenmesi,
- **Eğitim, Bilinçlenme ve Kapasite Geliştirme**
- Tarihi yapıların onarımında teknik destek verecek restorasyon atölyesi ve teknik elemanlar/ustalar için sürekli eğitim merkezi kurulması, özellikle kadınlar için iğne oyası, dokuma ve yöresel yemekler vb kursları ve pazarlama programları yapılması,

- Esnaf için Ahilik kültürü ile bağlantılı olarak yerel değerleri tanııtma ve ziyaretçi karşılama konularında eğitim programı yapılması,
- **Kültür Mirasını Destekleyen Ekonomik Sektörlerin Geliştirilmesi**
- Ekoturizm faaliyetlerinin geliştirilmesi,
- Geleneksel el sanatları ürünlerinin yurtiçinde ve yurtdışında pazarlanması ve tescillenmesi,
- **Risk Yönetimi**
- Doğa ve insan kaynaklı tüm diğer risklerin envanterinin çıkarılması ve önlem programı geliştirilmesi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BATI KARADENİZ TARİHİ KENTLERİNDE TURİZM VE KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİMİ

Batı Karadeniz Bölümünde yer alan Tarihi Kentler Birliği üyesi Mudurnu, Göynük, Karadeniz Ereğli, Safranbolu, Amasra, Kastamonu, Taşköprü ve Sinop şehirleri üzerinde kültürel miras değerlerinin, turizm potansiyelinin incelenmesi, bu değerlerin korunması ve yönetimi ile ilgili olarak paydaş görüşlerinin alınması amacıyla kalitatif bir çalışma yapılmıştır. Şekil 4 araştırmaya dahil olan kentleri göstermektedir.

Şekil 4: Araştırma Alanı

Türkiye’de kültürel varlıkların korunması, tanıtılması ve turizme kazandırılması bilinci 1970’li yıllarda önem kazanmıştır. Bununla birlikte, 2000’li yılların başında "Avrupa Bir Ortak Miras" kampanyasını başlatan Avrupa Konseyi, Türkiye’de tarihi kentlerde bulunan tarihi, doğal ve kültürel değerlerin korunması çabalarına ivme kazandırmıştır.

Fransa'nın Strasbourg kentinde 7-8 Ekim 1999 tarihinde Avrupa Tarihi Kentler Birliği tarafından düzenlenen toplantıya Bursa Büyükşehir Belediyesinin de gözlemci olarak katılması Türkiye Tarihi Kentler Birliğinin kurulmasına öncülük etmiştir. Türkiye Tarihi Kentler Birliği 52 tarihi kentin katılımıyla 22 Temmuz 2000 tarihinde tüzüğü hazırlanarak kurulmuş ve Avrupa Tarihi Kentler Birliğinin 12. Üyesi olmuştur. şehirlerin yerel yönetimleri, meslek ve sivil toplum örgütlerinin iş birliği ile kentlerin sahip olduğu tarihi, kültürel ve doğal mirasın korunması ve tanıtılması misyonu ile oluşturulmuş bir kurum olan Tarihi Kentler Birliği, kültürel varlıklara sahip çıkılması anlamında büyük bir rol üstlenmiş ve kültürel miras bilincinin geliştirilmesi hususunda büyük katkılar sağlamıştır (Tarihikentlerbirliği, 2022).

Araştırmanın yapıldığı Batı Karadeniz tarihi kentleri sahip oldukları kültürel miras ve son yıllarda hızla gelişen turizm aktiviteleri nedeniyle büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda çalışmada öncelikle araştırma alanı ile ilgili temel bilgiler, tarihi zenginlikleri, kültürel değerleri ve miras turizmi potansiyeli ile ilgili bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırma Alanına Yönelik Bilgiler

Mudurnu (Bolu): Tarihi geçmişi Bitinya, Frigya, Hitit, Roma, Bizans gibi birçok medeniyete kadar uzanan Mudurnu'da (Bitinya) bilinen ilk yerleşimler, M.5000 yıllarında Proto-Hititler tarafından yapılmıştır (Doğulu, 1993).Mudurnu, tarih boyunca ev sahipliği yaptığı medeniyetler özellikle de Osmanlı döneminden izler taşımaktadır (Mudurnu Belediyesi, 2022).

Tarihsel sit niteliğinde olan Mudurnu'da 207 konut, 20 dini kültürel yapı, 2 askeri yapı, 2 doğal anıt, eşme ve hamam olmak üzere toplam 231 adet mimari değerli yüksek yapı bulunmaktadır (Mudurnu Belediyesi, 2022). Ankara Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu, 1991 tarihinde 171 adet yapıyı "Korunması Gerekli Kültür Varlığı" olarak tescil etmiştir (Koçan, 2011).Tarihi Ahi Kenti olan Mudurnu 2014 tarihinde UNESCO'nun Dünya Mirası Geçici Listesi'ne alınmış olup sahip olduğu kaynak değerleri ile 2018 yılında "Sakin şehir" ilan edilmiştir.Mudurnu'nun kültürel kimliğinin ve değerlerinin korunması ve kültür turizmi öncelikli bir sürdürülebilir gelişme stratejisi ortaya koymak ve uygulamak amacıyla 2014 yılında Mudurnu Kültürel Miras Alanı Yönetim Planı hayata geçirilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022).

İpek ve baharat yolları üzerinde kurulan Mudurnu'da komşuluk haklarına saygı çerçevesinde birbirinin güneşini kesmeyecek şekilde inşa edilen Osmanlı sivil mimarisinin en güzel örneklerinden olan ahşap evler günümüzde de varlığını sürdürmekte olup geçmişten günümüze halen devam eden ahilik kültürünü de görmek mümkündür (Mudurnu Belediyesi, 2022). Kentte Yarışkaşı, Armutçular, Keyvanlar, Kazanlar, Hacı Abdullahlar Konakları gibi eski evlerin yanı sıra tarihi kale, saat kulesi, han, hamam, camii, türbeler de bulunmaktadır. 1382 yılında yapılan Yıldırım Bayezid Camii ve Hamamı ile 1546 tarihli Kanuni Sultan Süleyman Camii gibi dini yapılar öne çıkmaktadır.

Mudurnu ilçesinde toplamda 11 konaklama tesisi bulunmakta olup bu tesisler 120 oda ve 242 yatak kapasitesine sahiptir (Cantürk, 2022). Kültür ve Turizm Bakanlığı 2019 verilerine göre ise Mudurnu ilçesinde 46.071 yerli ve yabancı turist konaklama yapmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022c).

Göynük (Bolu): Göynük'te ilk yerleşimin M.Ö. 13. yüzyılda Frigler tarafından olduğu bilinmektedir. Ticaret yolu üzerinde konaklama merkezi olan Göynük, 1331-1332 yıllarında Osmanlı hakimiyetine geçmiştir. Göynük'te her ne kadar farklı uygarlıklar hakimiyet kurmuş olsa da günümüzde şehrin genel dokusu ve mimarisinde Osmanlı kültürünün baskın olduğu görülmektedir. Göynük, sahip olduğu tarihi, mimarisi, doğası, dini yapıları ve yaşayan kültürel değerlerinden dolayı 1987 yılında kentsel sit alanı ilan edilmiştir (Sandıkçı ve Albayrak, 2020).

Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından yapılan tespit çalışmaları sonucunda korunması gereken 7 cami, 3 türbe, 2 hazire, 1 mezarlık, 1 hamam, 1 bahçe, 1 kule, 1 han, 4 çeşme, 12 çınar ağacı, 4 işyeri, 2 konut+işyeri, 3 kamu ve 132 konut olmak üzere 172 kültür ve tabiat varlığı tescil edilmiştir (Dikmen ve Toruk, 2015). 2017 yılında cittaslow (yavaş şehir) ağına dahil olan Göynük'ün en önemli tarihi eserleri Gazi Süleyman Paşa Camii ve Hamamı, Fatih Sultan Mehmet'in hocası için 1464 yılında yaptırdığı Akşemseddin Türbesi, Ömer Sekkin Türbesi, Zafer Kulesi, Soğukçam Köyünde bulunan Frig Harabeleri ve Kilciler Köyündeki Bizans Kalıntılarıdır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022).

Göynük ilçesinde toplamda 9 konaklama tesisi bulunmakta olup bu tesisler 153 oda ve 320 yatak kapasitesine sahiptir (Göynük Belediyesi, 2022). Kültür ve Turizm

Bakanlığı 2019 verilerine göre ise Göynük ilçesinde 14.723 yerli ve yabancı turist konaklama yapmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022c).

Karadeniz Ereğli (Zonguldak): Arkeolojik kazılar sonucunda ilk yerleşimin M.Ö. 2500-800 yıllarında olduğu tahmin edilen Ereğli'ye ilk yerleşen kavimlerin Amazonlar, Kaşkalar, Kukonlar ve Mariandynler olduğu sanılmaktadır. Paphlagonia bölgesinde yer Ereğli'nin antik çağlarda Herakleia Pontika olan adı Yunan mitolojisindeki efsanevi kahramanı 'Herakles' (Hercules)'den gelmektedir (Yaman, 2011). Kentte harap olsa da günümüze kadar gelen eserler; Herakles Sarayı, sur duvarlarının bir kısmı ve su tesisleri, Cehennemağzı Mağarası Kilisesi'dir.

Kentte bulunan yedi tesis konaklama tesisinin oda sayısı 309, yatak kapasitesi ise 627'dir. Kültür ve Turizm Bakanlığı istatistiklerine göre ilçede 2019 yılında konaklayan kişi sayısı 70.301'dir (Zonguldak Valiliği, 2022).

Safranbolu (Karabük): 17 Aralık 1994 tarihinde UNESCO Dünya Miras Listesine alınan Safranbolu şehri tarihi yapıları ile kültürel miras kavramının önemini ortaya koymaktadır. Safranbolu dendiğinde akla ilk olarak geleneksel Türk mimari örneklerini sunan tarihi konaklar gelse de şehirde Osmanlı Döneminin izlerinin görüldüğü camiler, hanlar, hamamlar gibi farklı tarihi yapılar ağırlıklıdır.

1976 yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından kentsel sit alanı ilan edilen şehirde 1490 adet tescilli eser bulunmaktadır. Kentte koruma altında olan 1222 geleneksel konut, 103 çeşme-havuz, 33 camii, 23 köprü, 14 kaya mezarı, 12 hamam-kalıntı, 11 dükkân, 6 türbe, 5 arkeolojik sit alanı bulunmaktadır (Bogenç, 2016).

Kültürel ve tarihi önemi 1990'lı yıllardan başlayarak Safranbolu'da kültür turizminin gelişmesine neden olmuş, kentin UNESCO Dünya Miras Listesi'ne girmesi ile kente gelen turist sayısı ve kentte bulunan konaklama tesisi sayısı hızla artış göstermiştir. 1995 yılında 30.280 olan turist sayısı 2019'da 318.860 kişiye (231.500'ü yerli turist) ulaşmış, COVID 19 salgını sebebiyle azalan turist sayısı 2021 yılında 138.200'ü yerli turist olmak üzere 164.800 kişi olarak kaydedilmiştir. Bu sayıya günübirlikçi turistler de eklendiğinde Safranbolu yılda ortalama 1,5 milyon turist ağırlamaktadır. 2021 itibarıyla kentte bulunan toplam konaklama tesisi sayısı 125 olup bu tesislerdeki toplam yatak sayısı ise 3717'dir (Türker, 2022; Safranbolu Turizm Danışma Bürosu, 2022).

Amasra (Bartın): Adını ünlü Pers Kraliçesi Amastris'ten alan Amasra, Fatih Sultan Mehmet'in 1460 yılında Amasra'yı fethi sırasında güzelliği karşısında büyülenip "Lala lala çeşm-i cihan bu mu ola?" dediği birçok uygarlığa ve kültüre ev sahipliği yapmış bir kenttir. Amasra'nın, tarihi M.Ö. 12. yüzyıla kadar uzanmakta olup Fenikelilerin 3000 yıl önce bu bölgeye geldiği ve şehri kurduğu bilinmektedir. Kent 1270 yılında bir Ceneviz kolonisi olmuştur (Verim, 2015).

Kentte kültür ve turizm açısından önem arz eden Amasra Kalesi, Amasra Müzesi, Eski kilise (Fatih Camii), şapel (küçük kilise), Kuş Kayası Yol Anıtı gibi yapılar bulunmakta olup Amasra Batı Karadeniz'in en önemli turistik destinasyonlarından birisidir (Bartın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Stratejik Plan, 2013). Kente her yıl 1,5 milyona yakın ziyaretçi gelmekte olup 2019 yılında 162.270 turist konaklama yapmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2022b). Amasra genelinde (köyler dahil) 57 konaklama tesis bulunmakta olup bu tesislerde 818 oda ve 2060 yatak kapasitesi mevcuttur (Bartın Valiliği, 2022).

Kastamonu: Antik zamanlarda Paphlagonya olarak bilinen bölgede bulunan Kastamonu'nun tarihi Hititlere kadar uzanmaktadır. 1460 yılında Fatih Sultan Mehmet'in şehri almasıyla Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetine geçen Kastamonu, Kurtuluş Savaşı sırasında askeri ve lojistik bakımdan önemli rol oynamıştır. Bu bağlamda Kastamonu'nun İnebolu ilçesi İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir. Kastamonu, Kurtuluş Savaşı'nın simge isimlerinden Şerife Bacı'nın memleketidir, Mustafa Kemal Atatürk'ün 1925 yılında şapka devrimini başlattığı şehirdir (Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022).

Kastamonu'nun en önemli tarihi yapıları arasında geleneksel Osmanlı mimarisine göre inşa edilmiş tarihi evleri, Kastamonu kalesi ve saat kulesi, Candaroğlu Beyliği hükümdarlarından İsmail Bey tarafından yaptırılmış olan Kurşunlu Han bulunmaktadır. Kastamonu Selçuklu ve Çobanoğulları döneminden 4, Candaroğulları döneminden 12 ve Osmanlı Döneminden kalan 33 cami ve mescide ev sahipliği yapmaktadır. "Evliyalar Şehri" olarak anılan Kastamonu'da birçok alim ve evliyanın türbe ve mezarları bulunmakta olup kent tarihsel süreçte 17 bin evliyaya ev sahipliği yapmıştır. Bunların en ünlüsü Şeyh Şaban-ı Veli'dir. Kentte Selçuklu ve Çobanoğulları döneminden kalan 11, Candaroğulları Döneminden kalan 14 ve Osmanlı Döneminden kalan 43 türbe bulunmaktadır (Yaman, 2003; İbret, Aydınözü, Uğurlu, 2015).

Kültür turizmi açısından gelişmiş bir destinasyon olan Kastamonu'da 2022 yılında 266.000 turist gecelemiştir. Kent merkezinde 2022 yılı itibarıyla 57 tesis bulunmakta olup oda sayısı 1723, yatak sayısı ise 3422'dir(Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022).

Taşköprü (Kastamonu): Taşköprü arkaik döneme ait eserleri ile kültürel ve arkeolojik bakımdan öne çıkmaktadır. İlçede Zımbıllı Tepe'de konumlanan höyükteki kazı çalışmaları sonucunda Paflagonya'nın eyalet merkezi olan, Roma generali Pompeius Magnus tarafından M.Ö. 64 yılında kurulmuş olan Pompeipolis şehri ortaya çıkmıştır. Pompeius antik kentinin ortaya çıkarıldığı höyüğün dışında ilçenin çevresinde yaklaşık 70 adet tümülüs de bulunmaktadır (Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022). Kentte faaliyet gösteren dört konaklama tesisinde 68 oda ve 148 yatak kapasitesi mevcuttur (Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022). Antik kentte 2019 yılında 1199 turist konaklama yapmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2022a).

Sinop: Sinop'un adının Mitolojiye göre ırmak tanrısı Osopos'un kızı Sinope'den geldiği sanılmaktadır. Tarihi kaynaklara göre Sinop'a yerleşen ilk millet İÖ 8. yüzyılda Milet'ten ayrılarak yeni bir ticaret merkezi kurmak isteyen göçmen Miletoslu Helenler olmuştur. (Sinop Valiliği, 2022; Üstün Demirkaya ve Tuluk, 2012).

Sinop antik çağların ünlü filozofu olan, mutluluğun en basit biçimde yaşanarak bile elde edilebileceğini savunan ve yaşamını bir fiçıda geçiren Diyojen'in memleketidir (Sinop Valiliği, 2022). Kentte kültür ve turizm bakımından önemli olan yapıların başında tarihsel süreçte Devler Giray, Sabahattin Ali, Refik Halit Karay, Nazım Hikmet, Ruhi Su, Burhan Felek gibi birçok ünlü fikir insanı, yazar, şair ve siyasetçinin hapis yattığı, dizi ve film çekimlerine de sahne olan Sinop Kalesi ve Tarihi Cezaevidir. Osmanlılar döneminde de tersane olarak kullanılan alan 1887 yılında cezaevi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Etrafının yüksek surlarla çevrili olması sebebiyle mahkumların kaçma ihtimalinin olmadığı bir yer olan cezaevi Anadolu'nun Alcatrazı olarak anılmıştır (Yılmaz, 2009). Sinop Kalesi 2013 yılında UNESCO'nun Dünya Geçici Miras Listesine dahil edilmiştir (Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022).

Sinop'ta görülebilecek diğer yerler ise heykel, amforalar, sikkeler gibi eserlerin sergilendiği Arkeoloji Müzesi, Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubat'a ait Alaaddin

Camii, Bizans dönemine ait Balatlar Kilisesi, 1853 Rus baskınından sonra yapıldığı tahmin edilen Paşa Tabyalarıdır (Sinop Valiliği, 2022).

Kenti 2018 yılında 1.044.000 kişi ziyaret etmiştir (Sinop Valiliği, 2022). Kent merkezindeki konaklama tesislerinde 1461 oda ve 4243 yatak kapasitesi bulunmaktadır. (Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022).

3.2. Araştırma Bulguları

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler analiz edilmiş ve elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur. Ölçekte yer alan ifadelerin aritmetik ortalamaları, standart sapmaları ve ölçeğin güvenilirlik analizi yapılmış olup sonuçlar Tablo 4'te verilmektedir.

Tablo 4: Ölçeğe Ait Aritmetik Ortalamalar ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

	İfadeler	\bar{x}	S.S.
TURİZM			
1	Ortam ve Çevresel Özellikler	5,400	1,245
2	Bölge dışında tanınırlığı	4,720	1,143
3	Ulusal simge veya sembol olması	5,204	1,261
4	"İyi bir hikayesi var"	5,520	1,129
5	Yakındaki diğer destinasyonlardan (cazibe merkezlerinden) ayırt edici özellikleri var.	5,552	,784
6	Özel ihtiyaçlara ve ilgilere hitap eder (örneğin, hac mekanı, festivaller, spor aktiviteleri v.b)	5,060	1,167
7	Alandaki ya da destinasyondaki diğer turizm ürünlerini tamamlar	5,100	1,199
8	Bölgede turizm faaliyeti yaratır	5,340	,981
9	Kültür ve miras değerleri bulunmaktadır.	6,000	,833
10	Politikacılar tarafından desteklenir.	3,728	1,351
11	Kolay ulaşım olanakları	5,140	1,050
12	Destinasyondaki çekiciliklere ulaşım.	5,160	,997
13	Diğer tarihi çekiciliklere yakınlık	5,164	,680
14	Olanaklar (tuvaletler, park yerleri, yollar, yiyecek ve içecekler, bilgiye ulaşım)	4,420	1,246
Cronbach Alpha=,809			
KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİMİ			
15	Tarihsel değer	6,280	,783
16	Estetik değer (mimari değerler)	5,600	1,228
17	Eğitsel değer	5,500	1,073
18	Sosyal değer	5,480	1,092
19	Bilimsel değer	5,180	1,100
20	Nadir bulunur (yerel, bölgesel, ulusal)	5,800	,947
21	Temsil Etme (yerel, bölgesel, ulusal)	5,740	,899
22	Onarım Durumu	4,900	1,281

23	Kültürel varlıkların kırılganlığı	5,040	1,049
24	Yürürlükte olan yönetim planı veya koruma politikası	5,120	1,171
25	Düzenli izleme (control) ve bakım	4,900	1,182
26	Kilit paydaşların katılımı ve paydaşlara danışma	4,640	1,257
27	Yüksek ziyaretçi sayısının kültürel varlıkları olumsuz etkileme potansiyeli	3,600	1,370
28	Yüksek ziyaretçi sayısının yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli.	3,480	1,403
29	Değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası olarak) kültürel miras değerlerini olumsuz etkileme potansiyeli.	3,620	1,537
30	Değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası olarak) yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli.	3,080	1,352

Cronbach Alpha=,719

Ölçeğin güvenilirliği incelendiğine elde edilen Cronbach Alpha değerinin $0.70 \leq \alpha < 1.00$ arasında bir değer aldığı görülmüştür. Kalaycı (2017)'ya göre elde edilen ,809 ve ,719'lık değerler ölçeklerin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu sonuç ölçeğin analize uygun olduğunu göstermektedir.

Tablo 5, çalışmada yer alan sekiz kentin ayrı ayrı ve toplam olarak hepsinin pazar çekiciliği ve dayanıklılıklarının aritmetik ortalamalarını ve standart sapmalarını göstermektedir.

Tablo 5: Kentlere Göre Pazar Çekiciliği ve Dayanıklılık Aritmetik Ortalamaları

Kentler	Pazar Çekiciliği		Dayanıklılık	
	\bar{x}	s.s.	\bar{x}	s.s.
Göynük	4,071	,667	3,484	,303
Mudurnu	4,000	,905	3,375	,502
K. Ereğli	4,450	,797	4,150	,944
Safranbolu	3,862	,484	3,928	,486
Amasra	4,166	,783	3,479	,580
Kastamonu	4,057	,455	3,975	,485
Taşköprü	4,331	,670	4,102	,535
Sinop	4,642	,142	4,104	,236
Batı Karadeniz	4,104	,583	3,872	,519

Tablo 5 incelendiğinde; pazar çekiciliği en yüksek olan kentlerin Sinop, K. Ereğli ve Taşköprü olduğu görülmektedir. Dayanıklılık bakımından ise kültürel mirasın en dayanıklı olduğu kentler yine K. Ereğli, Taşköprü ve Sinop'tur.

3.2.1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Araştırmaya katılan 48 kişinin demografik bilgileri aşağıda verilmiştir. Tablo 6, katılımcıların cinsiyet, yaş, gelir ve eğitim durumları ile kentteki yaşam sürelerini göstermektedir.

Tablo 6: Katılımcıların Demografik Özellikleri (n=48)

Cinsiyet	F	%	Aylık Gelir	f	%
Kadın	9	18,7	0-4253 TL Arası	3	6,3
Erkek	39	81,3	4254-6000 TL Arası	5	10,4
Yaş	F	%	6001-8000 TL Arası	f	%
26-35 yaş arası	8	16,6	8001-10000 TL Arası	15	31,2
36-45 yaş arası	14	29,2	10001 TL ve Üstü	21	43,8
46-54 yaş arası	12	25,0	İkamet Süresi	f	%
55 ve üstü yaş arası	14	29,2	0-10 Yıl Arası	13	27,1
Eğitim Durumu	f	%	11-20 Yıl Arası	9	18,8
Ön lisans	4	8,3	21-30 Yıl Arası	2	4,1
Lisans	28	58,4	31-40 Yıl Arası	9	18,8
Lisansüstü	16	33,3	41 Yıl ve Üstü	15	31,2

Araştırmaya katılanların 9'u kadın, 39'u ise erkektir. Katılımcıların 14 tanesi 36-45 yaş aralığında, 14 tanesi ise 55 yaş ya da üzerindedir. 12 katılımcı ise 46 – 54 yaş aralığındadır. Katılımcıların 28'i lisans, 16'sı ise yüksek lisans mezunudur. Bu durum katılımcıların eğitim durumlarının yüksek olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların aylık gelir seviyeleri incelendiğinde; 21 kişinin 10.001 TL ve üstü aylık gelire sahip oldukları, 15 katılımcının ise 8.001–10.000 TL arası aylık gelir elde ettikleri görülmektedir. Katılımcılar 15'i kentte 41 yıl ve daha fazla süredir ikamet etmektedir. Katılımcıların 13'ü kentte 10 yıldan az süredir yaşamakta olup bu katılımcılar genellikle kente resmi görevle gelen kişilerden oluşmaktadır.

3.2.2. Araştırma Alanının Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesine İlişkin Sonuçlar

Çalışmanın bu bölümünde katılımcılar ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler analiz edilerek her bir kent ve sekiz kentin tamamı için *pazarın çekiciliği* ve *dayanıklılık* olmak üzere ayrı ayrı histogramlar ile pazarın çekiciliği-dayanıklılık matrisleri oluşturulmuş, elde edilen bulgular yorumlanarak aşağıda sunulmuştur.

3.2.2.1. Göynük Kenti

Göynük kentinin *pazarın çekiciliği* ve kültürel miras varlıklarının *dayanıklılığına* yönelik histogramlar ile pazarın çekiciliği-dayanıklılık matrisi aşağıda verilmektedir.

Pazar Çekiciliği Göynük

1. Ortam ve Çevresel Özellikler					X		
2. Bölge dışında tanınırlığı					X		
3. Ulusal simge veya sembol olması					X		
4. İyi bir hikayesi var				X			
5. Yakındaki diğer destinasyonlardan (cazibe merkezlerinden) ayırt edici özellikleri var.					X		
6. Özel ihtiyaçlara ve ilgilere hitap eder (örneğin, hac mekanı, festivaller, spor aktiviteleri v.b)					X		
7. Alandaki ya da destinasyondaki diğer turizm ürünlerini tamamlar					X		
8. Bölgede turizm faaliyeti yaratır					X		
9. Kültür ve miras değerleri bulunmaktadır.						X	
10. Politikacılar tarafından desteklenir.		X					
11. Kolay ulaşım olanakları					X		
12. Destinasyondaki çekiciliklere ulaşım.					X		
13. Diğer tarihi çekiciliklere yakınlık					X		
14. Olanaklar (tuvaletler, park yerleri, yollar, yiyecek ve içecekler, bilgiye ulaşım)			X				

Yok	Çok Düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok Yüksek	Olağanüstü
-----	-----------	-------	------	--------	------------	------------

Şekil 5: Göynük Kentine Yönelik Pazar Çekiciliği Histogramı

Şekil 5 incelendiğinde; katılımcıların Göynük’ü orta pazar çekiciliğine sahip bir kent olarak algıladıkları görülmektedir. Bir başka ifade ile Göynük turizm potansiyeli bakımından orta seviyede olan bir kenttir. Katılımcılar en çok “kültür ve miras değerleri bulunmaktadır” ($\bar{x}=5,000$) ifadesine katılırken “politikacılar tarafından desteklenir” ($\bar{x}=2,750$) ifadesine katılma düzeyi en düşüktür.

Dayanıklılık - Göynük

1. Tarihsel değer						X	
2. Estetik değer (mimari değerler)					X		
3. Eğitsel değer						X	
4. Sosyal değer					X		
5. Bilimsel değer				X			
6. Nadir bulunur (yerel, bölgesel, ulusal)						X	
7. Temsil Etme (yerel, bölgesel, ulusal)					X		
8. Onarım Durumu				X			
9. Kültürel varlıkların kırılganlığı				X			
10. Yürürlükte olan yönetim planı veya koruma politikası				X			
11. Düzenli izleme(kontrol) ve bakım				X			
12. Kilit paydaşların katılımı ve paydaşlara danışma			X				
13. Yüksek ziyaretçi sayısının kültürel varlıkları olumsuz etkileme potansiyeli	X						
14. Yüksek ziyaretçi sayısının yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli.	X						
15. Değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası olarak) kültürel miras değerlerini olumsuz etkileme potansiyeli.			X				
16. Değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası olarak) yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli.	X						

Yok	Çok Düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok Yüksek	Olağanüstü
3.20	3.40	3.60	3.80	4.00		

Şekil 6: Göynük Kentine Yönelik Dayanıklılık Histogramı

Şekil 6 Göynük kentine yönelik dayanıklılık histogramını göstermektedir. Katılımcıların cevapları analiz edildiğinde Göynük kentinde dayanıklılığı düşük

düzyeyde buldukları görülmektedir. Bu durum bir başka ifade ile turizmin gelişmesi halinde kentte bulunan kültürel miras varlıklarının kırılğan olabileceği anlamına gelmektedir. Katılımcılar kentte “tarihsel değerler”, “eğitsel değerler”in varlığına ve “nadir bulunur” ($\bar{x}=5,000$) ifadelerine en fazla katılırken, “yüksek ziyaretçi sayısının kültürel varlıkların olumsuz etkileme potansiyeli” “yüksek ziyaretçi sayısının yerel halkın yaşama tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli” ve “değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası olarak) yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli” ($\bar{x}=1.500$) ifadelerine katılma düzeyi en düşüktür.

Pazar Çekiciliği

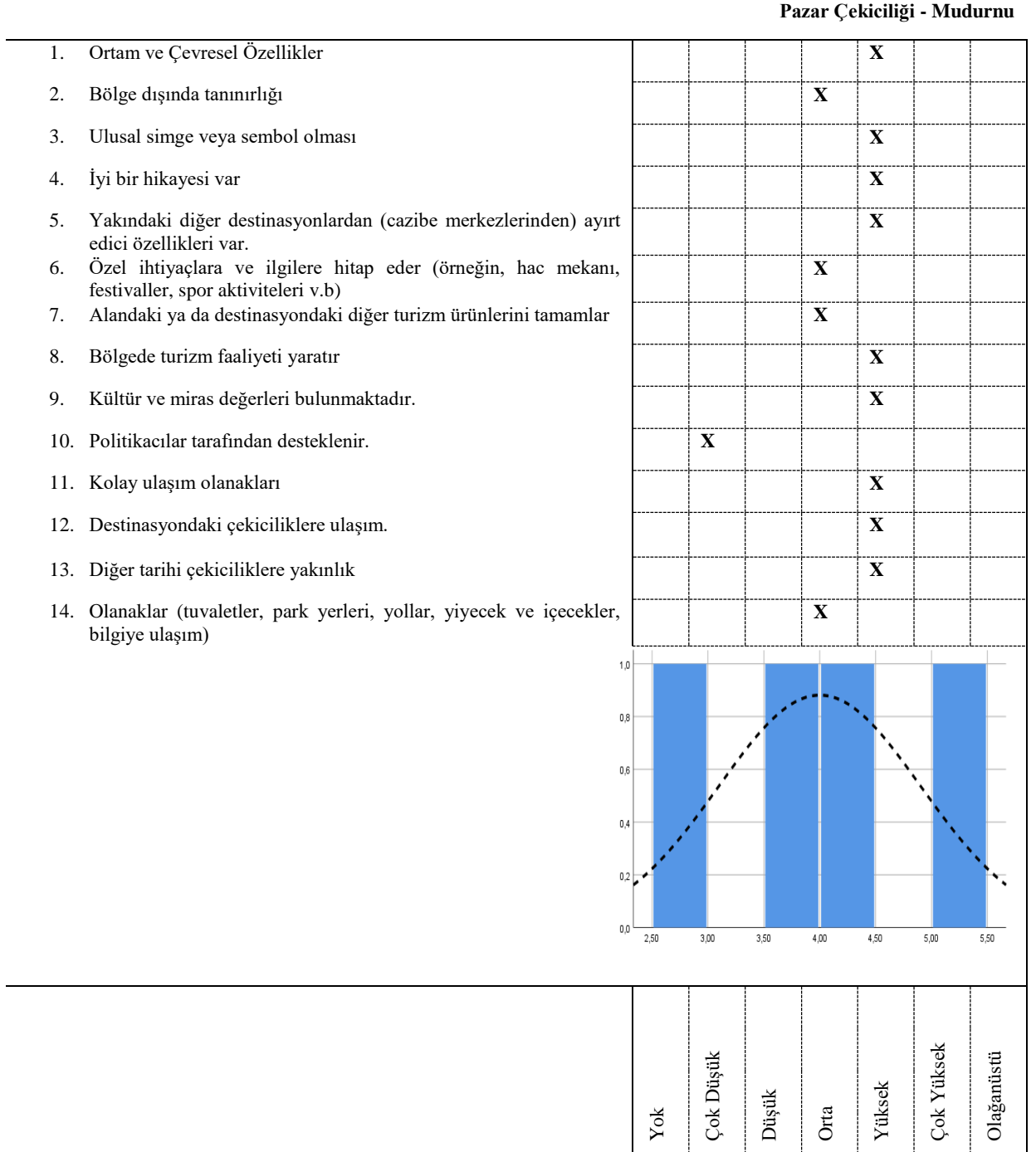
		Pazar Çekiciliği		
		Düşük	Orta	Yüksek
Dayanıklılık	Yüksek	D1	C1	A1
	Orta	D2	C2	A2
	Düşük	D3	B2	B1

Şekil 7: Göynük Kenti Pazar Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi

Ortaya çıkan noktanın matristeki konumu, iki boyutun gelecekteki yönetim faaliyetlerinin planlanmasında oynaması gereken rolün çok önemli bir göstergesidir. Göynük pazar çekiciliği-dayanıklılık bakımından matrisin B2 karesinde konumlanmaktadır. Bu durum Göynük’ün pazar çekiciliğinin orta, kültürel mirasın dayanıklılığının ise düşük olduğunu göstermektedir. Bir başka ifade ile Göynük turizm potansiyeli açısından orta derecede değerlere sahiptir. Bununla birlikte, Göynük’te bulunan kültürel mirasın dayanıklılığı da düşüktür. Dolayısıyla kültürel miras kırılğan bir yapıya sahiptir.

3.2.2.2. Mudurnu Kenti

Mudurnu kentinin *pazarın çekiciliği* ve kültürel miras varlıklarının *dayanıklılığına* yönelik histogramlar ve pazarın çekiciliği-dayanıklılık matrisi aşağıda verilmektedir.

Şekil 8: Mudurnu Kentine Yönelik Pazar Çekiciliği Histogramu

Araştırmaya katılan kişiler Mudurnu'nun pazar çekiciliğini orta olarak değerlendirmektedirler. Katılımcılar en çok “ortam ve çevresel özellikler”, “ulusal simge veya sembol olması”, “iyi bir hikayesi var” ve “kültür ve miras değerleri bulunmaktadır” ($\bar{x}=4,750$) ifadelerine katılmaktadır. “Politikacılar tarafından desteklenir” ($\bar{x}=1,000$) ifadesine katılma düzeyi ise en düşüktür. Bu durum turizmin gelişmesi bakımından kentin yöneticiler ve politikacıardan yeterli destek alamadığını göstermektedir.

Dayanıklılık - Mudurnu

1. Tarihsel değer						X	
2. Estetik değer (mimari değerler)					X		
3. Eğitsel değer					X		
4. Sosyal değer					X		
5. Bilimsel değer				X			
6. Nadir bulunur (yerel, bölgesel, ulusal)						X	
7. Temsil Etme (yerel, bölgesel, ulusal)						X	
8. Onarım Durumu				X			
9. Kültürel varlıkların kırılganlığı				X			
10. Yürürlükte olan yönetim planı veya koruma politikası				X			
11. Düzenli izleme(kontrol) ve bakım				X			
12. Kilit paydaşların katılımı ve paydaşlara danışma			X				
13. Yüksek ziyaretçi sayısının kültürel varlıkları olumsuz etkileme potansiyeli	X						
14. Yüksek ziyaretçi sayısının yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli.	X						
15. Değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası olarak) kültürel miras değerlerini olumsuz etkileme potansiyeli.	X						
16. Değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası olarak) yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli.	X						

Yok	Çok Düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok Yüksek	Olağanüstü
-----	-----------	-------	------	--------	------------	------------

Şekil 9: Mudurnu Kentine Yönelik Dayanıklılık Histogramı

Mudurnu kenti kültürel mirasın dayanıklılığı bakımından katılımcılar tarafından düşük-orta olarak değerlendirilmiştir. Katılımcılar en çok “tarihsel değerler” ve “nadir bulunur” ($\bar{x}=5,250$) ifadelerine katılırken “yüksek ziyaretçi sayısının yerel

halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli” ($\bar{x}=0,750$) ifadesine katılma düzeyleri en düşüktür. Bu durum kentin önemli tarihsel değerlere sahip olduğunu göstermekte olup katılımcılar turizmin gelişmesinin yerel halkın yaşam biçimi ve geleneklerini olumsuz etkilemediğine inanmaktadırlar.

		Pazar Çekiciliği		
		Düşük	Orta	Yüksek
Dayanıklılık	Yüksek	D1	C1	A1
	Orta	D2	C2	A2
	Düşük	D3	B2	B1

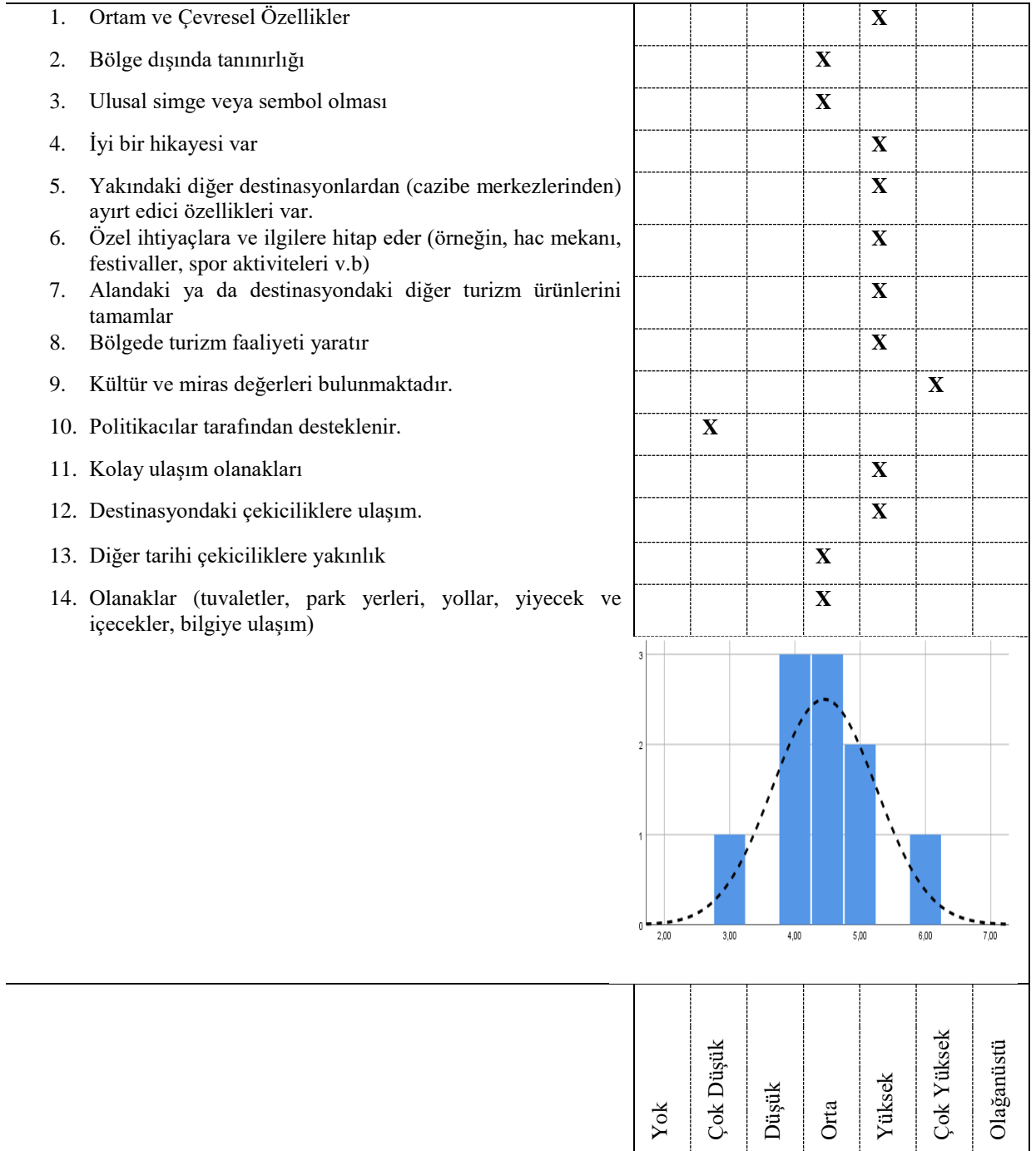
Şekil 10: Mudurnu Kenti Pazar Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi

Mudurnu pazar çekiciliği-dayanıklılık bakımından matrisin B2 düzeyinde konumlanmaktadır. Bu durum Mudurnu'nun pazar çekiciliğinin orta, kültürel mirasın dayanıklılığının ise düşük olduğunu göstermektedir. Bir başka ifade ile Mudurnu turizm açısından orta seviyede çekici bir pazar olarak değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra Mudurnu'da bulunan kültürel miras da dayanıklılık bakımından zayıftır. Kültürel mirasın turizmin gelişmesine, turist sayısının artmasına bağlı olarak zarar görmesi mümkündür.

3.2.2.3. Karadeniz Ereğli Kenti

Karadeniz Ereğli kentinin *pazarın çekiciliği* ve kültürel miras varlıklarının *dayanıklılığına* yönelik histogramlar ve pazarın çekiciliği-dayanıklılık matrisi aşağıda verilmektedir.

Pazar Çekiciliği - Ereğli

Şekil 11: Ereğli Kentine Yönelik Pazar Çekiciliği Histogramı

Katılımcılar Karadeniz Ereğli kentinin pazar çekiciliğini yüksek olarak değerlendirmişlerdir. Bu durum kentin yüksek turizm potansiyeli olduğunu göstermektedir. Katılımcılar en çok “kültür ve miras değerleri bulunmaktadır” ($\bar{x}=5,333$) ifadesine katılırken “politikacılar tarafından desteklenir” ($\bar{x}=2,00$) en az katılan ifadedir.

Dayanıklılık - Ereğli

1. Tarihsel değer						X	
2. Estetik değer (mimari değerler)					X		
3. Eğitsel değer					X		
4. Sosyal değer					X		
5. Bilimsel değer					X		
6. Nadir bulunur (yerel, bölgesel, ulusal)						X	
7. Temsil Etme (yerel, bölgesel, ulusal)					X		
8. Onarım Durumu				X			
9. Kültürel varlıkların kırılganlığı					X		
10. Yürürlükte olan yönetim planı veya koruma politikası					X		
11. Düzenli izleme(kontrol) ve bakım				X			
12. Kilit paydaşların katılımı ve paydaşlara danışma				X			
13. Yüksek ziyaretçi sayısının kültürel varlıkları olumsuz etkileme potansiyeli	X						
14. Yüksek ziyaretçi sayısının yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli.	X						
15. Değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası olarak) kültürel miras değerlerini olumsuz etkileme potansiyeli.	X						
16. Değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası olarak) yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli.	X						

Yok	Çok Düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok Yüksek	Olağanüstü
-----	-----------	-------	------	--------	------------	------------

Şekil 12: Ereğli Kentine Yönelik Dayanıklılık Histogramı

Karadeniz Ereğli’de katılımcılar kültürel mirasın dayanıklılığını orta seviyede değerlendirmişlerdir. Katılımcılar en çok “tarihsel değerler” ($\bar{x}=5,500$) ifadesine katılırken “yüksek ziyaretçi sayısının yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel

geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli” ($\bar{x}=1.500$) ifadesine katılım düzeyi en düşüktür. Bu durum turizm sektörünün gelişmesinin Karadeniz Ereğli halkının yaşamını ve miras değerlerini olumsuz etkilemeyeceğine inandıklarını göstermektedir.

Pazar Çekiciliği

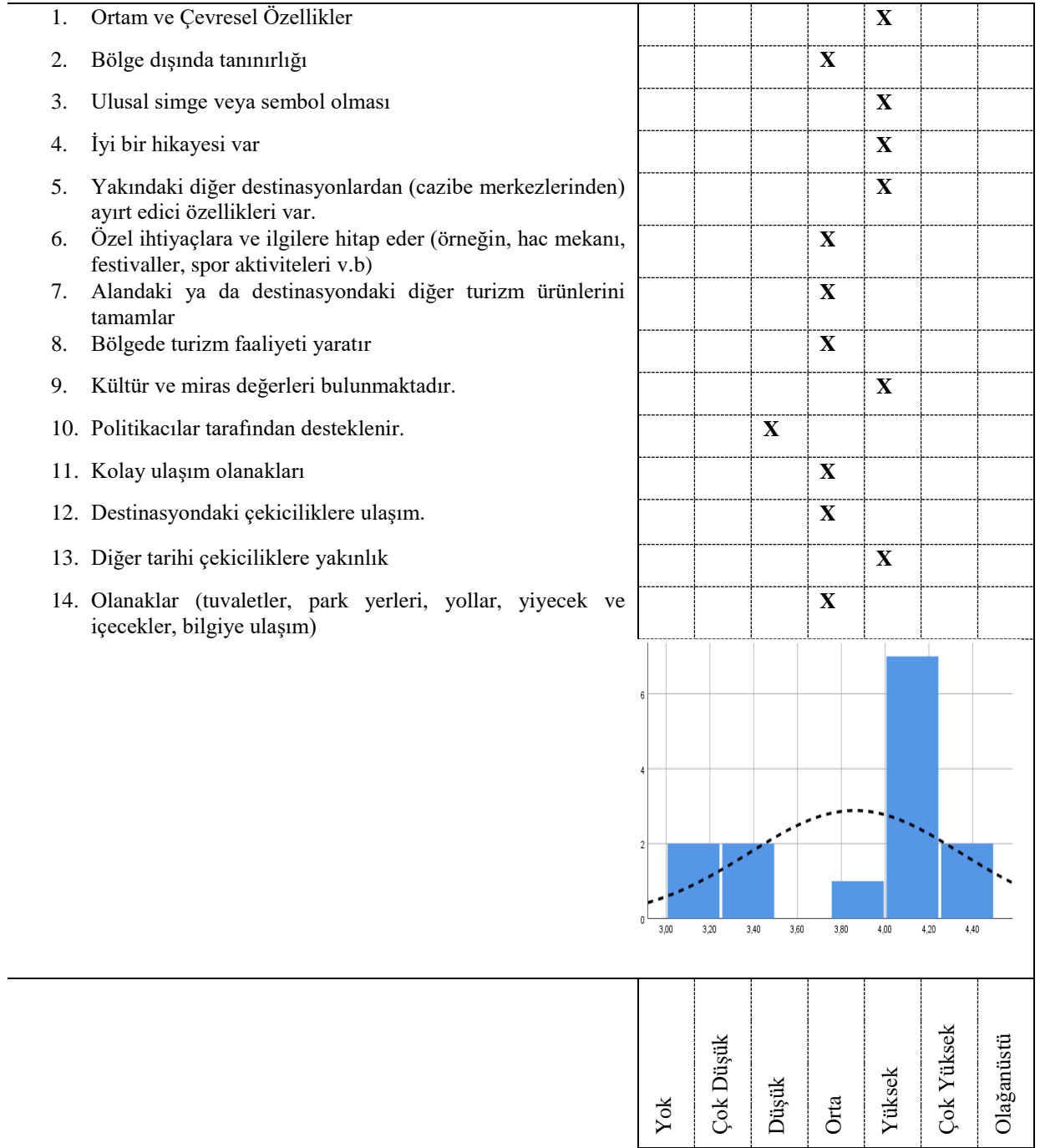
		Düşük	Orta	Yüksek
Dayanıklılık	Yüksek	D1	C1	A1
	Orta	D2	C2	A2
	Düşük	D3	B2	B1

Şekil 13: Ereğli Kenti Pazar Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi

Şekil 13 incelendiğinde; Ereğli'nin pazar çekiciliği ve dayanıklılığın A2 hücresinde konumlandığı; pazar çekiciliğinin yüksek, dayanıklılığın ise orta düzeyde olduğu görülmektedir. Bu durum Karadeniz Ereğli'de turistik potansiyelin yeterli olduğu ancak turizmin gelişmesine bağlı olarak kültürel mirasın zarar görebileceği şeklinde değerlendirilebilir.

3.2.2.4. Safranbolu Kenti

Safranbolu kentinin *pazarın çekiciliği* ve kültürel miras varlıklarının *dayanıklılığına* yönelik histogramlar ve pazarın çekiciliği-dayanıklılık matrisi aşağıda verilmektedir.

Şekil 14: Safranbolu Kentine Yönelik Pazar Çekiciliği Histogramı

Katılımcılar, Safranbolu kentinde pazar çekiciliğini orta olarak değerlendirmektedirler. Katılımcılar en çok “kültür ve miras değerleri bulunmaktadır” ($\bar{x}=4,929$) ifadesine katılırken “politikacılar tarafından desteklenir” ($\bar{x}=2,857$) ifadesine katılma düzeyi en düşüktür.

Dayanıklılık -Safranbolu

1. Tarihsel değer						X	
2. Estetik değer (mimari değerler)						X	
3. Eğitsel değer				X			
4. Sosyal değer				X			
5. Bilimsel değer				X			
6. Nadir bulunur (yerel, bölgesel, ulusal)					X		
7. Temsil Etme (yerel, bölgesel, ulusal)					X		
8. Onarım Durumu					X		
9. Kültürel varlıkların kırılganlığı					X		
10. Yürürlükte olan yönetim planı veya koruma politikası					X		
11. Düzenli izleme(kontrol) ve bakım					X		
12. Kilit paydaşların katılımı ve paydaşlara danışma				X			
13. Yüksek ziyaretçi sayısının kültürel varlıkları olumsuz etkileme potansiyeli				X			
14. Yüksek ziyaretçi sayısının yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli.				X			
15. Değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası olarak) kültürel miras değerlerini olumsuz etkileme potansiyeli.				X			
16. Değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası olarak) yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli.		X					

Yok	Çok Düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok Yüksek	Olağanüstü
-----	-----------	-------	------	--------	------------	------------

Şekil 15: Safranbolu Kentine Yönelik Dayanıklılık Histogramı

Kültürel mirasın dayanıklılığı da katılımcılar tarafından orta olarak değerlendirilmektedir. Katılımcılar en çok “tarihsel değerler” ($\bar{x}=5,667$) ifadesine katılırken “estetik değer” ve “değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası

olarak) yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli” ($\bar{x}=2,857$) ifadesine katılma düzeyi en düşüktür. Katılımcılar Safranbolu’nun tarihi olarak önemini ortaya koyarken öte yandan turizmin gelişmesinin yerel halkın yaşam biçimi ve kültürel gelenekleri olumsuz etkilemediğine inanmaktadırlar.

Pazar Çekiciliği

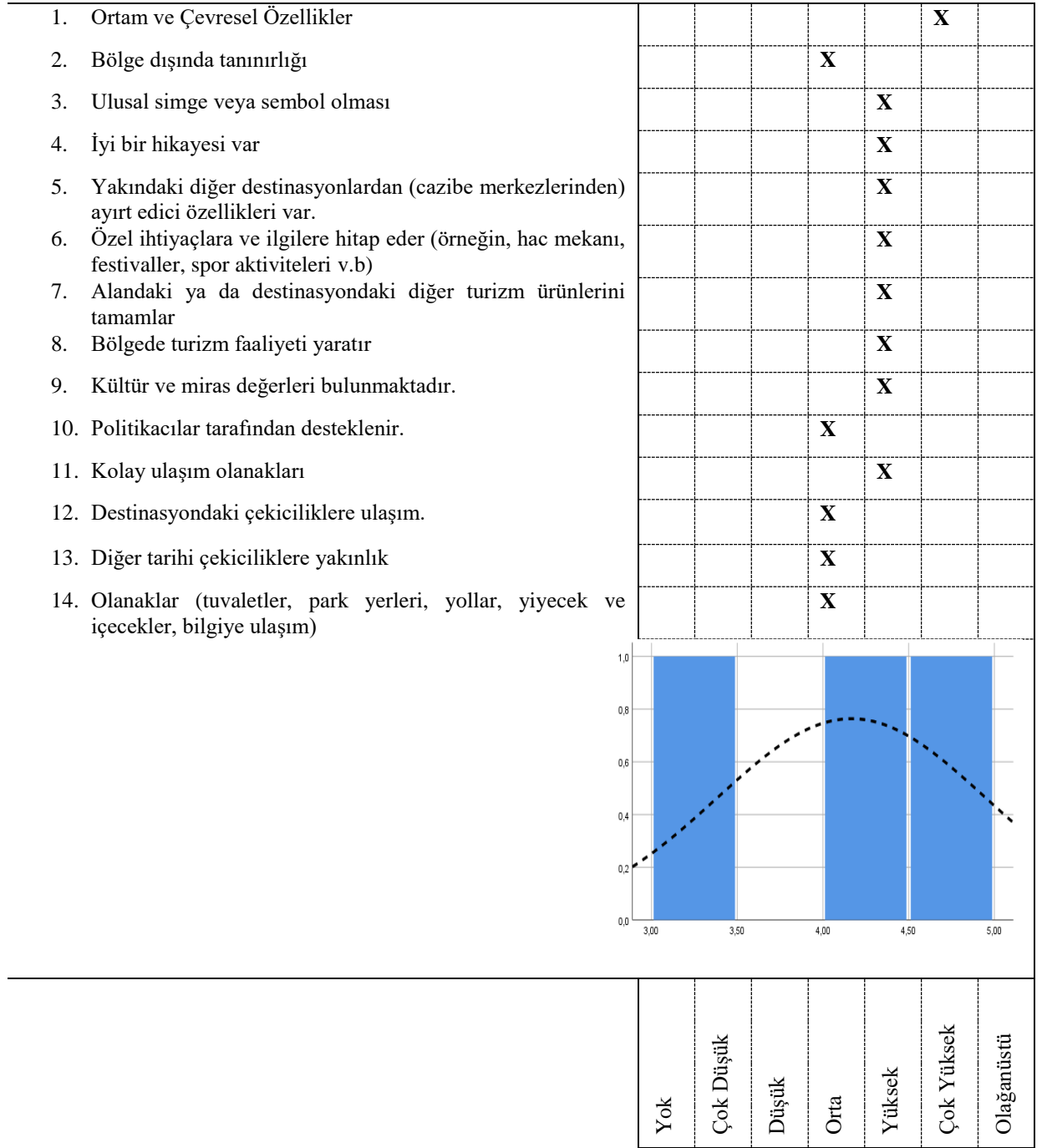
		Düşük	Orta	Yüksek
Dayanıklılık	Yüksek	D1	C1	A1
	Orta	D2	C2	A2
	Düşük	D3	B2	B1

Şekil 16: Safranbolu Kenti Pazar Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi

Safranbolu’nun pazar çekiciliği ve dayanıklılığı C2 olarak değerlendirilmektedir. Bu aralıktaki kentlerin pazar çekiciliklerinin orta olduğu ve kültürel miras değerlerinin orta düzey dayanıklılığa sahip oldukları varsayılmaktadır.

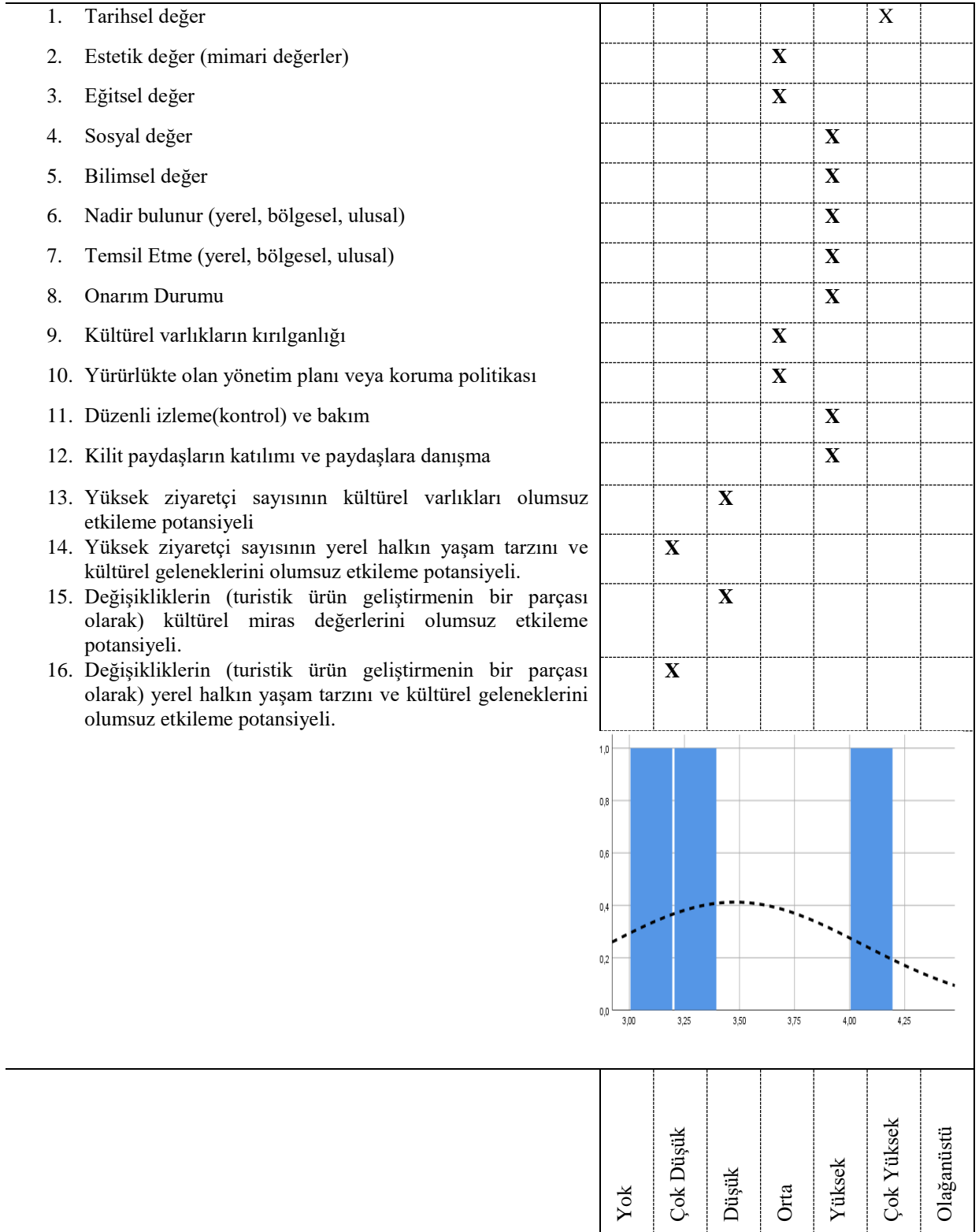
3.2.2.5. Amasra Kenti

Amasra kentinde yerel yöneticiler ile yapılan anket çalışması neticesinde elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Şekil 17: Amasra Kentine Yönelik Pazar Çekiciliği Histogramı

Amasra kentinde pazar çekiciliği orta olarak değerlendirilmiştir. Katılımcılar en çok “ortam ve çevresel özellikler” ($\bar{x}=5,333$) ifadelerine katılırken kentte bulunan turizmle ilgili “olanaklar” ($\bar{x}=3,333$) düşük olarak değerlendirilmiştir.

Şekil 18: Amasra Kentine Yönelik Dayanıklılık Histogramı

Amasra kentinin dayanıklılığı düşük olarak değerlendirilmiştir. Katılımcılar en çok “tarihsel değerler” ($\bar{x}=5,000$) ifadesine katılırken “yüksek ziyaretçi sayısının yerel

halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli” ve “değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası olarak) yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli” ($\bar{x}=1,667$) ifadesi en düşük katılınan ifadedir. Bu durum kentin tarihi değerleri ile ön plana çıktığını göstermektedir. Katılımcılar turizmin gelişmesine ve ziyaretçi sayısının artmasına bağlı olarak yerel halkın kültürü üzerinde olumsuz etkiler algılamamaktadırlar. Bu durum Amasra halkının geleneklerini ve geleneksel yaşam biçimini sürdürdüğünü göstermektedir. Ancak kültürel mirasın dayanıklılığının düşük olarak algılanması turizmin bu kaynakların sürdürülebilirliğine zarar verebileceği anlamına gelmektedir.

Pazar Çekiciliği

		Düşük	Orta	Yüksek
Dayanıklılık	Yüksek	D1	C1	A1
	Orta	D2	C2	A2
	Düşük	D3	● B2	B1

Şekil 19: Amasra Kenti Pazar Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi

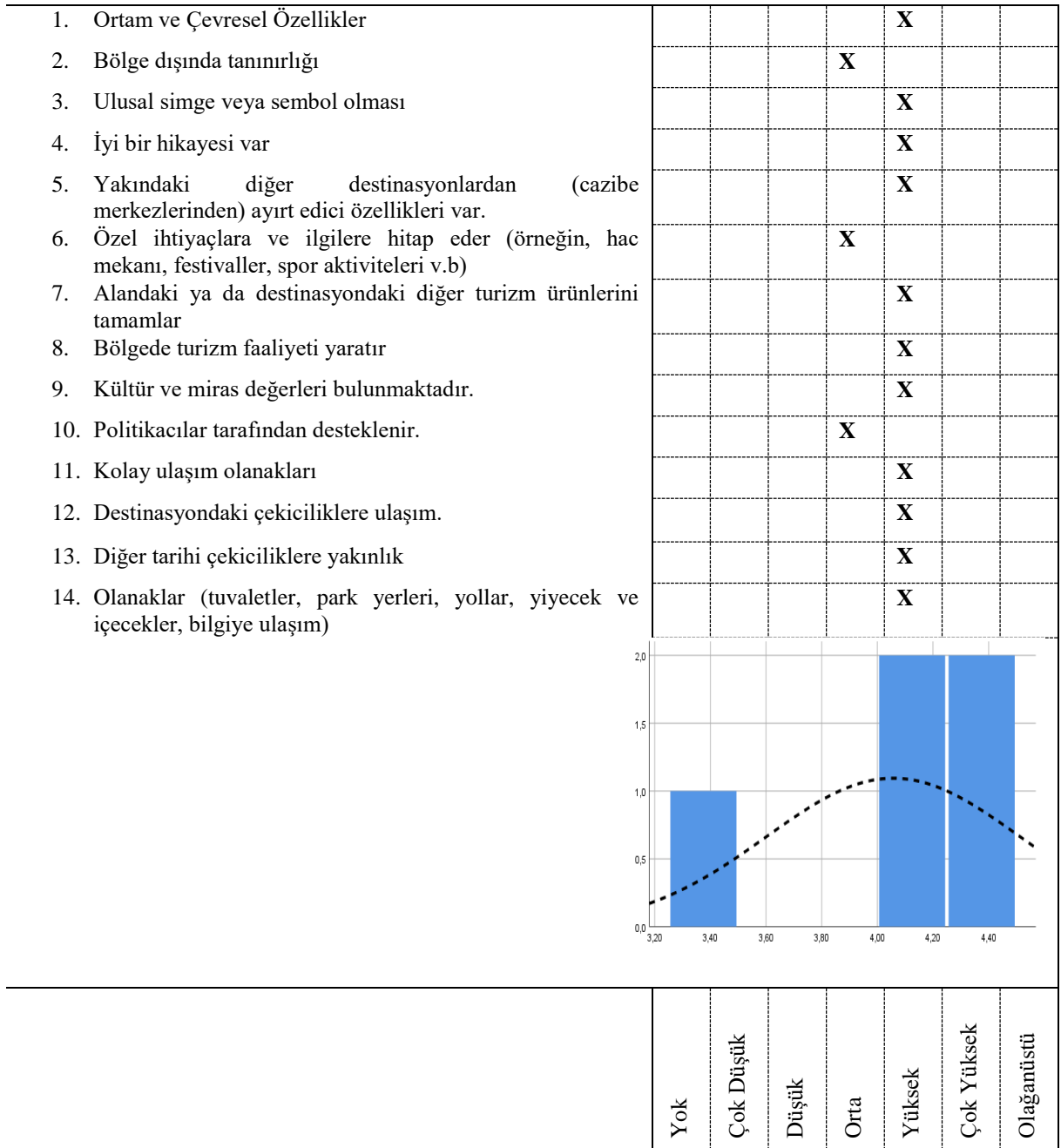
Amasra B2 hücresinde konumlanmakta olup bu durum kentin pazar çekiciliğinin orta, kültürel mirasın dayanıklılığının ise düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, Amasra uzun yıllardır önemli bir turizm merkezi olduğundan turist yoğunluğuna bağlı olarak kentte bulunan kültürel mirasın zarar gördüğü şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte yapılan görüşmelerde kimi yerel yöneticilerin yüksek ziyaretçi sayısının kültürel varlıklara zarar vermeyeceğine inandıkları belirlemiştir. Yapılan görüşmelerde katılımcılar siyasi mercilerden gerekli desteği

alamadıklarını ve kültürel varlıkların onarımının yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durum, yerel yöneticilerin kültürel miras değerlerinin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından desteğe ihtiyaç duyduklarını göstermektedir.

3.2.2.6. Kastamonu Kenti

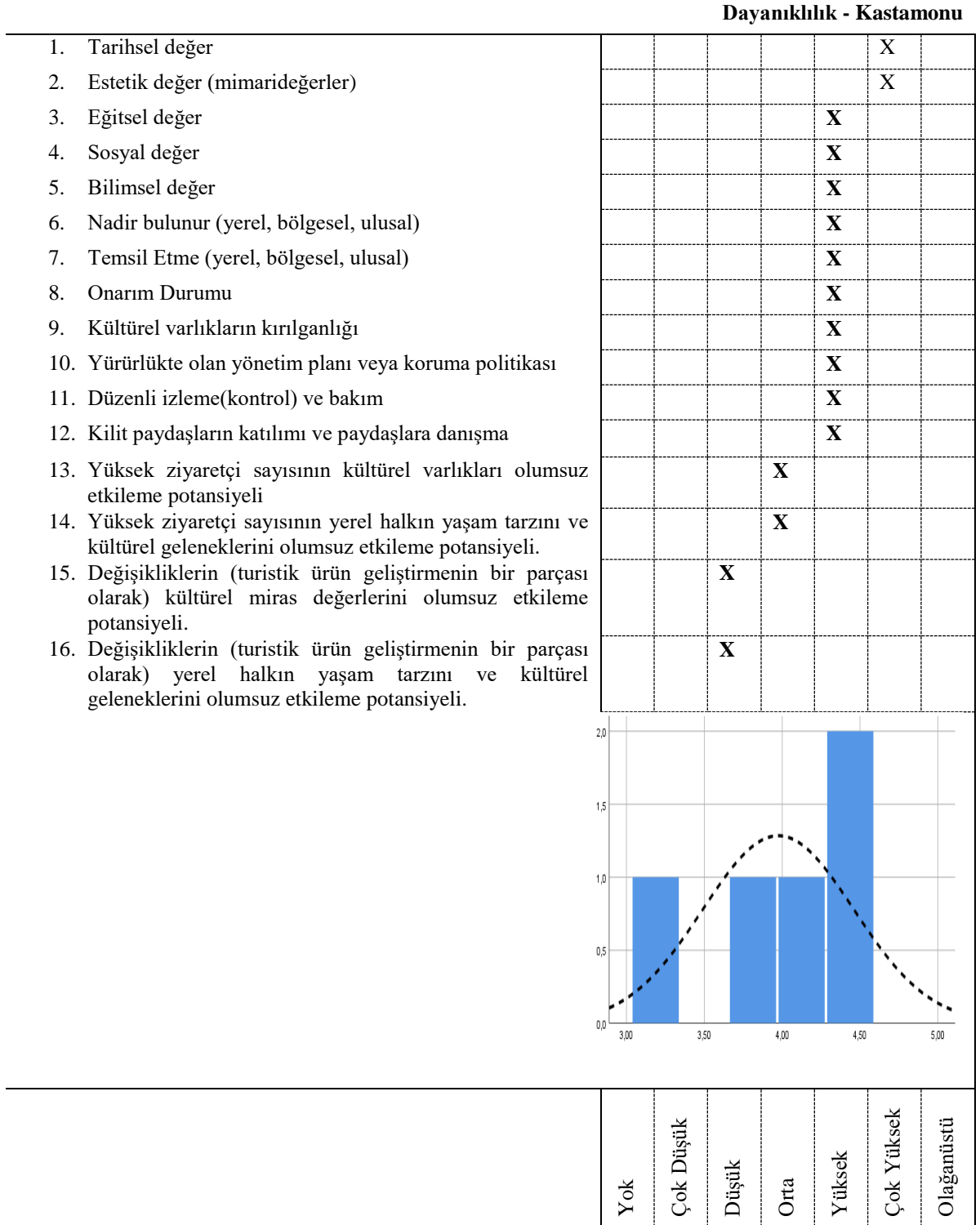
Kastamonu kentinin *pazarın çekiciliği* ve kültürel miras varlıklarının *dayanıklılığına* yönelik histogramlar ve pazarın çekiciliği-dayanıklılık matrisi aşağıda verilmektedir.

Pazar Çekiciliği - Kastamonu

Şekil 20: Kastamonu Kentine Yönelik Pazar Çekiciliği Histogramı

Kastamonu'nun pazar çekiciliği orta seviyede olarak değerlendirilmiştir. Katılımcılar en çok “ortam ve çevresel özellikler” ($\bar{x}=4,800$) ifadelerine katılmaktadırlar. Kentin “Bölge Dışında Tanınırlığı” ($\bar{x}=3,000$) ise düşük olarak algılanmaktadır.

Şekil 21: Kastamonu Kentine Yönelik Dayanıklılık Histogramı

Katılımcılar Kastamonu'nun kültürel mirasın dayanıklılığını da orta seviyede bulmaktadırlar. "Tarihsel değerler" ve "estetik değerler" ($\bar{x}=5,000$) katılımcıların en çok katıldıkları ifadelerdir. Öte yandan "değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası olarak) yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli" ($\bar{x}=2,200$) en az katılınan ifadelerdir. Bu durum Kastamonu'nun önemli tarihi ve estetik değerlere sahip olduğunu göstermektedir.

Pazar Çekiciliği

		Pazar Çekiciliği		
		Düşük	Orta	Yüksek
Dayanıklılık	Yüksek	D1	C1	A1
	Orta	D2	C2	A2
	Düşük	D3	B2	B1

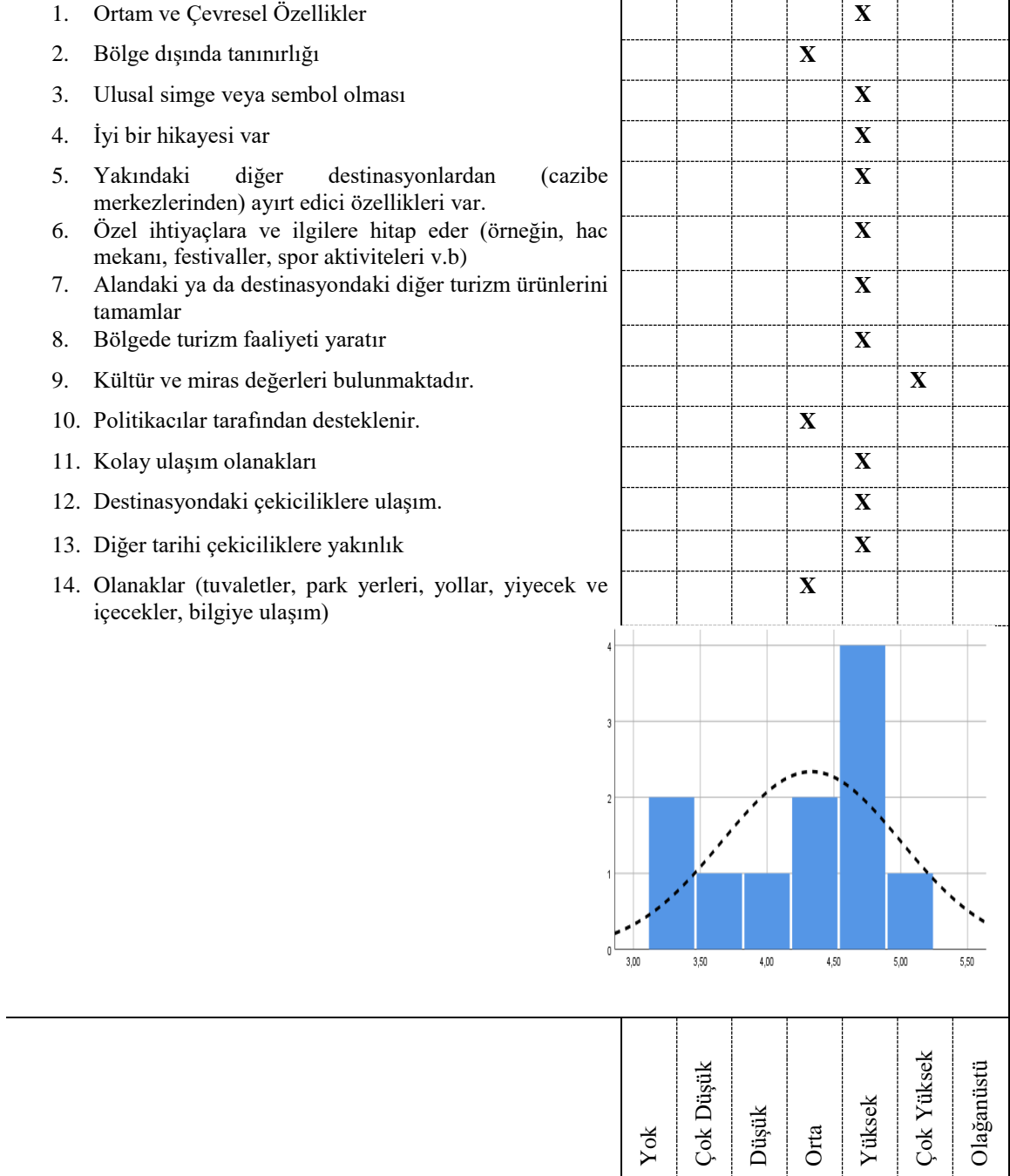
Şekil 22: Kastamonu Kenti Pazar Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi

A1 hücresinde konumlanan Kastamonu'nun pazar çekiciliği ve dayanıklılığı orta seviyededir. Kastamonu turistik kaynakları bakımından orta seviyede turistik çekiciliğe sahiptir. Kentte bulunan kültürel miras ise çok kırılgan değildir.

3.2.2.7. Taşköprü Kenti

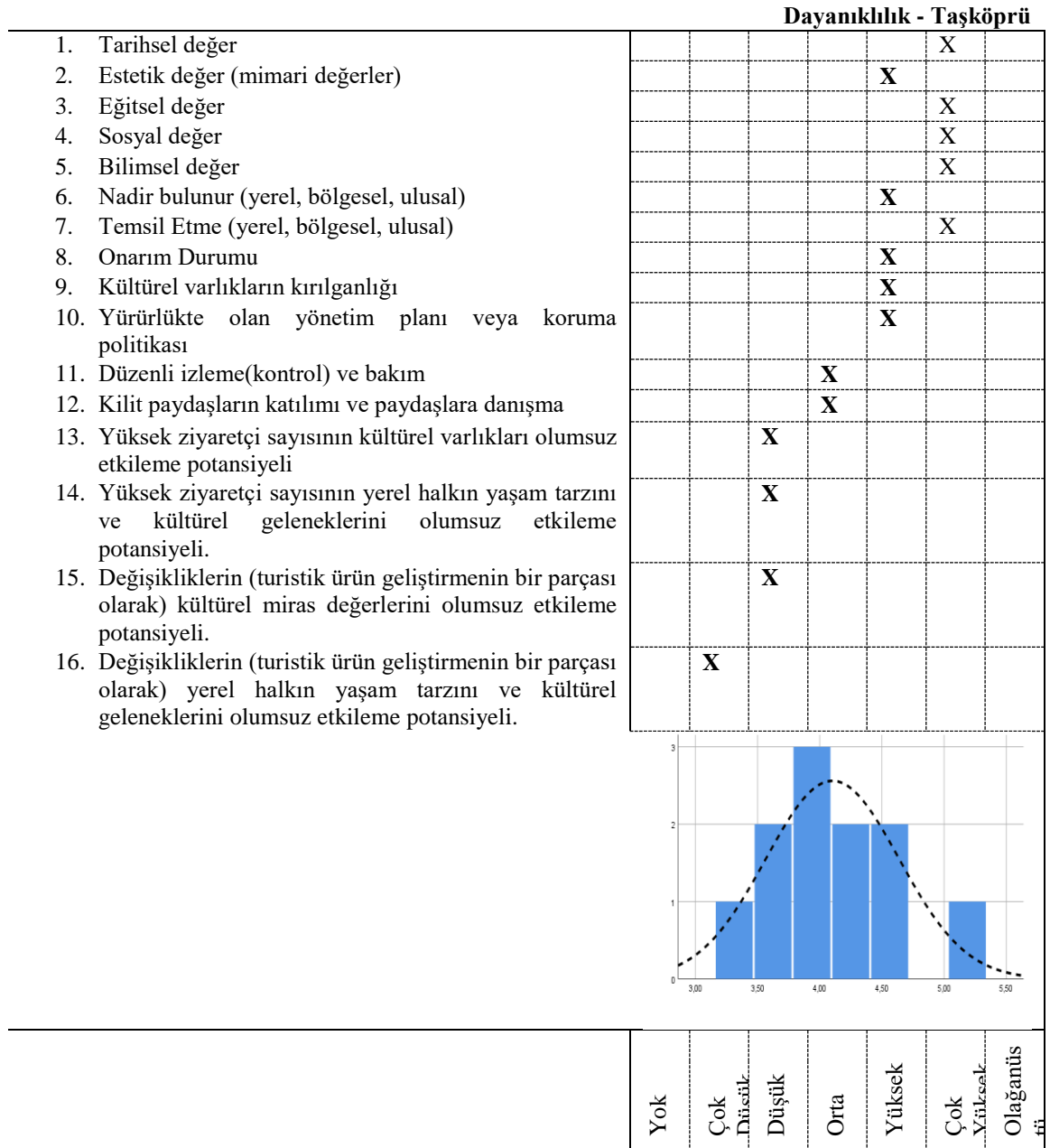
Taşköprü kentinin *pazarın çekiciliği* ve kültürel miras varlıklarının *dayanıklılığına* yönelik histogramlar ve pazarın çekiciliği-dayanıklılık matrisi aşağıda verilmektedir.

Pazar Çekiciliği - Taşköprü

Şekil 23: Taşköprü Kentine Yönelik Pazar Çekiciliği Histogramu

Taşköprü pazarın çekiciliği bakımından yüksek bir destinasyon olarak değerlendirilmektedir. Katılımcılar en çok “kültür ve miras değerleri bulunmaktadır” ($\bar{x}=5,182$) ifadesine katılmaktadırlar. Taşköprü kültürel miras değerleri bakımından zengin bir kenttir. Kentte kazısı hala devam eden Pompeipolis antik kenti destinasyonun en önemli çekiciliğidir. Ayrıca kentte tarihi eski çağlara kadar uzanan zengin bir kültür bulunmaktadır. “Politikacılar tarafından desteklenir” ($\bar{x}=3,000$) ifadesine katılım düzeyinin en düşük olması kentin karar verici mercilerde bulunan politikacılar tarafından beklenen desteği görmediğini ortaya koymaktadır.

Şekil 24: Taşköprü Kentine Yönelik Dayanıklılık Histogramı

Şekil 24 incelendiğinde, kentin kültürel mirasının dayanıklılığının orta düzeyde olduğu görülmektedir. Katılımcılar en çok “tarihsel değerler” ($\bar{x}=5,636$) ifadesine katılırken “değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası olarak) yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli” ($\bar{x}=1,818$) ifadesine katılım düzeyi en düşüktür.

Pazar Çekiciliği

		Pazar Çekiciliği		
		Düşük	Orta	Yüksek
Dayanıklılık	Yüksek	D1	C1	A1
	Orta	D2	C2	A2
	Düşük	D3	B2	B1

Şekil 25: Taşköprü Kenti Pazar Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi

Taşköprü'nün pazar çekiciliği-dayanıklılığı A2 hücresinde konumlanmaktadır. Bu durum kentte bulunan turistik kaynakların yüksek bir turistik değere sahip olduğunu göstermektedir. Keza katılımcılar da şehrin sahip olduğu turistik değerlerin yüksek olduğunu ancak ziyaretçi sayısının özellikle politikacıların desteği olmadığı için düşük seviyede kaldığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte, kültürel mirasın dayanıklılığı orta-yüksek olarak değerlendirilmektedir.

3.2.2.8. Sinop Kenti

Sinop kentinde yerel yöneticiler ile yapılan anket çalışması neticesinde elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Pazar Çekiciliği - Sinop

1. Ortam ve Çevresel Özellikler					X		
2. Bölge dışında tanınırlığı					X		
3. Ulusal simge veya sembol olması					X		
4. İyi bir hikayesi var						X	
5. Yakındaki diğer destinasyonlardan (cazibe merkezlerinden) ayırt edici özellikleri var.					X		
6. Özel ihtiyaçlara ve ilgilere hitap eder (örneğin, hac mekanı, festivaller, spor aktiviteleri v.b)					X		
7. Alandaki ya da destinasyondaki diğer turizm ürünlerini tamamlar						X	
8. Bölgede turizm faaliyeti yaratır						X	
9. Kültür ve miras değerleri bulunmaktadır.						X	
10. Politikacılar tarafından desteklenir.		X					
11. Kolay ulaşım olanakları						X	
12. Destinasyondaki çekiciliklere ulaşım.						X	
13. Diğer tarihi çekiciliklere yakınlık						X	
14. Olanaklar (tuvaletler, park yerleri, yollar, yiyecek ve içecekler, bilgiye ulaşım)			X				

Yok	Çok Düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok Yüksek	Olağanüstü
-----	-----------	-------	------	--------	------------	------------

Şekil 26: Sinop Kentine Yönelik Pazar Çekiciliği Histogramı

Kentin pazar çekiciliği yüksektir. Analiz edilen kentler arasında pazar çekiciliği en yüksek olan kenttir. Katılımcılar en çok “bölgede turizm faaliyetleri yaratır”, “alandaki ya da destinasyondaki diğer turizm ürünlerini tamamlar” ve “kültür ve miras değerleri bulunmaktadır” ($\bar{x}=5,667$) ifadelerine katılırken “politikacılar tarafından desteklenir” ($\bar{x}=2,667$) ifadesine katılım düzeyi en düşüktür.

Dayanıklılık - Sinop

1. Tarihsel değer					X	
2. Estetik değer (mimari değerler)		X				
3. Eğitsel değer					X	
4. Sosyal değer					X	
5. Bilimsel değer				X		
6. Nadir bulunur (yerel, bölgesel, ulusal)					X	
7. Temsil Etme (yerel, bölgesel, ulusal)				X		
8. Onarım Durumu		X				
9. Kültürel varlıkların kırılganlığı				X		
10. Yürürlükte olan yönetim planı veya koruma politikası				X		
11. Düzenli izleme(kontrol) ve bakım			X			
12. Kilit paydaşların katılımı ve paydaşlara danışma				X		
13. Yüksek ziyaretçi sayısının kültürel varlıkları olumsuz etkileme potansiyeli				X		
14. Yüksek ziyaretçi sayısının yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli.				X		
15. Değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası olarak) kültürel miras değerlerini olumsuz etkileme potansiyeli.			X			
16. Değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası olarak) yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli.			X			

Yok	Çok Düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok Yüksek	Olağanüstü
-----	-----------	-------	------	--------	------------	------------

Şekil 27: Sinop Kentine Yönelik Dayanıklılık Histogramı

Sinop kentinin miras değerlerinin dayanıklılığı orta seviyede değerlendirilmiştir. Katılımcılar en çok “tarihsel değerler” ($\bar{x}=5,667$) ifadesine katılırken “estetik değer” ve “onarım durumu” ($\bar{x}=2,333$) ifadesine katılım düzeyleri en düşüktür. Bu durum kentin miras değerlerinin onarımına önem verilmediğini göstermektedir.

		Pazar Çekiciliği		
		Düşük	Orta	Yüksek
Dayanıklılık	Yüksek	D1	C1	A1
	Orta	D2	C2	A2
	Düşük	D3	B2	B1

Şekil 28: Sinop Kenti Pazar Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi

Sinop pazar çekiciliği bakımından yüksek değerlere sahiptir. Bununla birlikte kültürel mirasın dayanıklılığı orta seviyededir.

3.2.2.9. Batı Karadeniz Bölümü

Çalışmanın bu bölümünde daha önce ayrı ayrı ele alınan 8 kent Batı Karadeniz bölgesi başlığı altında bir bütün olarak ele alınarak analiz edilmiştir. Anılan sekiz kentin *pazarın çekiciliği* ve kültürel miras varlıklarının *dayanıklılığına* yönelik histogramları ile pazarın çekiciliği-dayanıklılık matrisi aşağıda verilmektedir.

Pazar Çekiciliği – Tüm Şehirler

1. Ortam ve Çevresel Özellikler					X		
2. Bölge dışında tanınırlığı				X			
3. Ulusal simge veya sembol olması					X		
4. İyi bir hikayesi var					X		
5. Yakındaki diğer destinasyonlardan (cazibe merkezlerinden) ayırt edici özellikleri var.					X		
6. Özel ihtiyaçlara ve ilgilere hitap eder (örneğin, hac mekanı, festivaller, spor aktiviteleri v.b)					X		
7. Alandaki ya da destinasyondaki diğer turizm ürünlerini tamamlar					X		
8. Bölgedeki turizm faaliyeti yaratır					X		
9. Kültür ve miras değerleri bulunmaktadır.						X	
10. Politikacılar tarafından desteklenir.		X					
11. Kolay ulaşım olanakları					X		
12. Destinasyondaki çekiciliklere ulaşım.					X		
13. Diğer tarihi çekiciliklere yakınlık					X		
14. Olanaklar (tuvaletler, park yerleri, yollar, yiyecek ve içecekler, bilgiye ulaşım)			X				

Yok	Çok Düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok Yüksek	Olağanüstü
-----	-----------	-------	------	--------	------------	------------

Şekil 29: Batı Karadeniz Bölgesine Yönelik Pazar Çekiciliği Histogramı

Yapılan analizler Batı Karadeniz kültürel miras kentlerinin pazar çekiciliğinin orta olduğunu göstermektedir. Katılımcılar en çok “kültür ve miras değerleri bulunmaktadır” ($\bar{x}=6,000$)“yakındaki diğer destinasyonlardan (cazibe merkezlerinden) ayırt edici özellikleri var” ($\bar{x}=5,552$) ve “iyi bir hikayesi var” ($\bar{x}=5,520$) ifadelerine katılmaktadırlar. Bu durum Batı Karadeniz’de bulunan Tarihi Kentler Birliği üyesi

sekiz kentin zengin kültürel mirasa sahip olduğunu göstermektedir. Bu kentler ayırt edici, eşsiz değerlere sahiptirler. Buna karşın katılımcıların en az katıldığı ifade “politikacılar tarafından desteklenir” ($\bar{x}=3,728$) ifadesidir. Bu durum bölgede yer alan kültürel miras şehirlerinin turizmin gelişmesi bakımından politikacılardan yeterli desteği alamadıklarına inandıklarını göstermektedir.

Dayanıklılık – Tüm Şehirler

1. Tarihsel değer					X	
2. Estetik değer (mimari değerler)				X		
3. Eğitsel değer				X		
4. Sosyal değer				X		
5. Bilimsel değer				X		
6. Nadir bulunur (yerel, bölgesel, ulusal)				X		
7. Temsil Etme (yerel, bölgesel, ulusal)				X		
8. Onarım Durumu			X			
9. Kültürel varlıkların kırılganlığı				X		
10. Yürürlükte olan yönetim planı veya koruma politikası				X		
11. Düzenli izleme(kontrol) ve bakım			X			
12. Kilit paydaşların katılımı ve paydaşlara danışma			X			
13. Yüksek ziyaretçi sayısının kültürel varlıkları olumsuz etkileme potansiyeli		X				
14. Yüksek ziyaretçi sayısının yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli.		X				
15. Değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası olarak) kültürel miras değerlerini olumsuz etkileme potansiyeli.		X				
16. Değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası olarak) yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli.		X				

Yok	Çok Düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok Yüksek	Olağanüstü
-----	-----------	-------	------	--------	------------	------------

Şekil 30: Batı Karadeniz Bölgesine Yönelik Dayanıklılık Histogramı

Yapılan analizler Batı Karadeniz miras değerlerinin dayanıklılığının orta düzeyde olduğunu göstermektedir. En yüksek ortalamaya sahip ifadeler “tarihsel değer” ($\bar{x}=6,280$), “nadir bulunur (yerel, bölgesel, ulusal)”($\bar{x}=5,800$), “temsil etme (yerel, bölgesel, ulusal)”dir($\bar{x}=5,740$).En düşük ortalamaya sahip ifadeler ise “yüksek ziyaretçi sayısının yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli”($\bar{x}=3,480$),“yüksek ziyaretçi sayısının kültürel varlıkları olumsuz etkileme potansiyeli”dir ($\bar{x}=3,600$). Bu durum katılımcıların yüksek ziyaretçi sayısının kenti ziyaret etmesinin olumsuz kültürel sonuçlar doğurmayacağına inandıklarını göstermektedir.

Pazar Çekiciliği

		Pazar Çekiciliği		
		Düşük	Orta	Yüksek
Dayanıklılık	Yüksek	D1	C1	A1
	Orta	D2	C2	A2
	Düşük	D3	B2	B1

Şekil 31: Batı Karadeniz Bölgesi Pazar Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi

Çalışma kapsamında yer alan tüm kentler değerlendirildiğinde Batı Karadeniz Bölgesinin orta düzeyde pazar çekiciliğine ve dayanıklılığa sahip oldukları görülmektedir. Aşağıdaki matriste bu kentlerin pazar çekiciliği-dayanıklılık bakımından durumları görülmektedir.

Pazar Çekiciliği

		Pazar Çekiciliği			
		Düşük	Orta	Yüksek	
Dayanıklılık	Yüksek	D1	C1	A1 ⁶	(1) Göynük (2) Mudurnu (3) Ereğli
	Orta	D2	C2 ⁴	A2 ^{3 7 8}	(4) Safranbolu (5) Amasra (6) Kastamonu
	Düşük	D3	B2 ^{2 5 1}	B1	(7) Taşköprü (8) Sinop

Şekil 32: Araştırma Kapsamındaki Kentlerin Pazar Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi

Şekil 32 araştırma yapılan kentlerin çoğunun matrisin A2 ve B2 kareleri içinde yer aldıklarını göstermektedir. Bu durum bu kentlerde pazar çekiciliğinin orta ve yüksek dayanıklılığın ise orta ve düşük seviyede olduğunu göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentlerin ve ülkelerin sahip olduğu kültürel miras değerleri bu kentlerin cazibe merkezi haline gelmesine neden olmakta, çok sayıda turisti bölgeye çekmektedir. Turizmin geliştiği bölgelerde bulunan kültürel miras değerleri bozulma ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Turizmin ve kültürel miras kaynaklarının sürdürülebilirliği bu kaynakların iyi yönetilmesi ile mümkündür. Bu nedenle bu çalışmada turistik destinasyonların sahip olduğu turizm potansiyeli ve kaynakları ve bu alanlardaki kültürel mirasın turizmin gelişmesine bağlı olarak dayanıklılığı incelenmiştir.

Alan araştırması Batı Karadeniz Bölgesinde yer alan Tarihi Kentler Birliği üyesi Göynük, Mudurnu, Karadeniz Ereğli, Safranbolu, Amasra, Kastamonu, Taşköprü ve Sinop kentlerinde 48 katılımcı (yerel yöneticiler, turizm paydaşları, sivil toplum örgütleri temsilcileri) ile yapılmıştır. Karma bir yöntemin uygulandığı araştırmada kentlerin turizm potansiyelini ve kültürel mirasın dayanıklılıklarını belirlemek için McKercher ve du Cros'un(2012) pazar çekiciliği-dayanıklılık matrisleri kullanılmıştır. Analiz edilen tarihi kentler için, potansiyel matristeki konumları dikkate alınarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmış ve önerilerde bulunulmuştur;

- Göynük, Mudurnu, Amasra, Safranbolu kentlerinin turizm pazarının çekiciliği orta; Karadeniz Ereğli, Taşköprü, Sinop, Kastamonu kentlerinin ise yüksektir. McKercher ve du Cros'un(2012) Hong Kong'da yaptığı araştırmada da pazar çekiciliği orta seviyede bulunmuştur. Göynük'teki katılımcılar ile yapılan görüşmelerde katılımcılar kentin sahip olduğu kültürel varlıkların bilimsel, sosyal, eğitsel ve estetik açıdan yüksek öneme sahip olduğunu belirtmişlerdir.

- Pazar çekiciliğinin orta olduğu kentlerde turizm sektörünü geliştirmek ve ziyaretçi sayısını artırmak isteyen yerel yöneticilerin turistik olanakları artırarak daha etkin ve farklı turizm faaliyetleri üretmeleri gerekmektedir. Araştırma kapsamındaki kentlerde turizm pazar çekiciliğinin orta olmasının nedenleri kentlere göre farklılık göstermekle birlikte en önemli eksiklik turizm sektörünün gelişmesi noktasında politikacıların desteğinin az olmasıdır. Bu bağlamda Göynük, Mudurnu ve Safranbolu kentleri politikacıların desteğini alabilmek için kentte turizme yönelik projeler üretebilirler. Ayrıca yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri kamuoyu yaratarak politikacılardan destek sağlanması konusunda çaba göstermelidirler. Amasra

kenti turizm altyapısı ve kentteki olanaklar (tuvaletler, park yerleri, yollar, yiyecek ve içecekler, bilgiye ulaşım) bakımından zayıf olduğundan yerel yönetimlerin altyapı yatırımlarını yapmaları ya da mevcut imkanları iyileştirmeleri gerekmektedir.

- Öte yandan turizm sektörünü geliştirmek isteyen kentlerin, pazar çekiciliğini artırırken, ziyaretçi yönetimi ve kültürel miras varlıklarının korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması ve bununla ilgili programların geliştirilmesi için de çaba göstermeleri gerekmektedir.

- Birçok kentte en olumsuz faktörün “politikacı desteğinin olmaması” olduğunun altı çizildiğinden politikacıların, üst düzey yönetimin ve turizm sektörü ile ilgili karar verici mercilerde bulunan ulusal turizm kurumlarının bu kentlerdeki turizm potansiyelini dikkate almadıkları görülmektedir.

- Kültürel miras turizmi bakımından dikkate değer niteliklere sahip olan Kastamonu ve Taşköprü kentlerinde ziyaretçi sayısının beklenenden az olması buradaki pazar çekiciliğinin artırılması için yoğun bir çaba sarf edilmesi gerektiğini göstermektedir. Şehrin tanınırlığının artırılması için yerel yöneticilerin de en çok şikâyet ettiği politik desteğin sağlanması pazar çekiciliğinin artırılmasında kilit bir rol oynamaktadır.

- Göynük, Mudurnu, Amasra kentlerinde kültürel mirasın dayanıklılığı düşüktür. Bununla birlikte; Göynük’teki katılımcılar ile yapılan görüşmelerde katılımcıların dayanıklılığı orta olarak değerlendirdikleri görülmektedir.

- Göynük ve Mudurnu kentlerinde bunun en önemli nedeni kilit paydaşların koruma kararlarına katılamamasıdır. Bu bağlamda koruma ile ilgili çalışmalarda, yapılacak olan planlarda yerel halkın ve tüm paydaşların kararlara katılması sağlanmalı, kararlar oy birliği ile alınmalıdır. Aksi takdirde, kararların uygulanması zor olmaktadır.

- Dayanıklılığın düşük olması, Göynük’ün miras değerlerinin kırılgan olduğunu, miras değerlerinin ziyaretçi etkilerine karşı hassas olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Göynük kentinde turizmin gelişme seviyesine bağlı olarak alanı koruyucu önlemlerin alınması, alan ve ziyaretçi yönetimi uygulamalarının hayata geçirilmesi zorunludur.

- Karadeniz Ereğli, Safranbolu, Taşköprü, Sinop kentlerinde miras değerlerinin dayanıklılığı orta seviyededir. Sinop'taki miras değerlerinin dayanıklılığı orta seviyede olmasına rağmen yapılan görüşmeler katılımcıların yüksek ziyaretçi sayısının kültürel miras değerlerine zarar vermeyeceğine inandıklarını göstermektedir. Sinop kentinde dayanıklılığı etkileyen en önemli konu miras değerlerinin onarım ve bakımlarının yeterince yapılmamasıdır. Bu bağlamda yerel yönetimler bu alanların bakım-onarımı için proje geliştirmeli ve ilgili kamu kurumları ya da uluslararası proje kuruluşlarından proje desteği sağlama konusunda çaba harcamalıdır.

- Batı Karadeniz Bölgesinde turizmin en gelişmiş olduğu kent olan Safranbolu McKercher ve du Cros'un (2012) değerlendirmesine göre C2 hücresinde yer almaktadır. Bu miras alanları dayanıklı olduklarından, mevcut pazarın üzerinde ziyaretçi sayısına dayanabilirler. Bununla birlikte, ziyaretçi sayısının özellikle resmî tatil günleri ve hafta sonlarında kentin taşıma kapasitesinin üzerine çıkması kültürel mirasın dayanıklılığı bakımından sorun yaratabilir.

- Araştırma kapsamındaki tüm kentler kültürel miras değerlerinin yönetimi, koruma politikalarının geliştirilmesi konularına önem vermelidirler.

- Kastamonu kentinde dayanıklılık yüksektir. McKercher ve du Cros'un (2012) değerlemesine göre A1 hücresinde yer alan Kastamonu turizm faaliyetleri için ideal bir destinasyondur. Bu yerler miras değerlerini ziyaretçilerin olumsuz etkisinden korumak için az ya da orta seviyede tedbirlere ihtiyaç duyarlar. Keza yapılan görüşmelerde turizmin kültürel mirası, yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkilemediğini göstermektedir. Yüksek ziyaretçi sayısının kentteki kültürel miras varlıklarına zarar vermesinin düşük bir ihtimal olduğu göz önünde bulundurulursa, yerel yöneticilerin düşük seviyede de olsa koruma tedbirleri almaları yerinde olur.

- Taşköprü da Kastamonu'da olduğu gibi turizm faaliyetleri açısından ideal bir destinasyondur. Ziyaretçi yoğunluğunun olmadığı kentte kültürel miras değerlerinin zarar görmesi olası değildir. Taşköprü'deki yerel yöneticilerin ve turizm paydaşlarının sahip olunan kültürel miras varlıklarının tanıtılması ve turizm endüstrisinin geliştirilmesi için etkili adımlar atmaları ve kentin bölge dışında tanınırlığını artırmaları gerekmektedir.

- Batı Karadeniz genelinde değerlendirildiğinde hemen hemen tüm kentlerde katılımcıların turizm sektörünün gelişmesini istedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca katılımcılar, bu kentlerin en önemli turistik çekicilikleri olan kültürel mirasın korunması gerektiği konusunda da bilinçlidirler. Katılımcıların ortak görüşü, kültürel değerlerin dayanıklılığının artırılması, sürdürülebilirliğin sağlanması ve böylece de kentlerin turizm pazar çekiciliklerinin yükseltilmesidir.

- Yerel yöneticiler bu çalışma kapsamında pazar çekiciliğinin yüksek olduğunu ve yüksek ziyaretçi sayısının kültürel miras değerlerini olumsuz etkilemeyeceği yönünde fikir beyan etmişlerdir. Ancak matriste buldukları konum, pazar çekiciliğini artırırken kültürel varlıkların kırılganlığının da göz önünde bulundurmaları gerektiği yönündedir. Bu yüzden Sinop'ta yerel yöneticilerin Kültürel miras varlıklarının korunması için daha etkin rol alıp, koruma programlarını geliştirmeleri gerekmektedir.

- Batı Karadeniz Bölgesinde Alan Yönetim planı olan tek kent Mudurnu'dur. Alan Yönetim planlarının diğer kentler tarafından da hazırlanması ve uygulanması kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği, bu kaynaklardan uzun vadede turizm amaçlı yararlanılması bakımından önemlidir. Alan Yönetimi UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer almak için başvuruda bulunan kentler için gereklidir. Dünya Miras Komitesi, Dünya Miras Listesi'ne aday olmayı planlayan tarihi alanların bu mirasın yaşatılmasının garantisi olarak sunulacak ve kısa-orta-uzun vadelere yapılacak detaylı çalışmaları gösteren onaylı bir yönetim planına sahip olmasını şart koşmaktadır (Uluslan, 2016).

Bu çalışma, Batı Karadeniz Bölgesinde yer alan sekiz kentin turizm potansiyelinden etkin bir şekilde yararlanılması, bu kentlerde bulunan kültürel miras değerlerine, bu değerlerin korunmasına ve sürdürülebilirliğine özellikle karar verici mercilerde bulunan kişilerin (politikacılar, yerel yöneticiler, turizm planlamacıları, koruma planlarının hazırlayan kişiler, v.b.) dikkatini çekmek bakımından önem arz etmektedir. Bu çalışma, turizm destinasyonlarının pazar çekiciliğini ve kültürel mirasın dayanıklılığını bir arada değerlendirmekte olup bu bakımdan Türkiye'de yapılmış ilk çalışmadır. Bu açıdan pilot bir çalışma olarak ileriki çalışmalara (yerel ya da ulusal düzeydeki) örnek olacaktır. Bundan sonra yapılacak çalışmaların kültürel miras değerlerine sahip başka bölgelerde ve kentlerde yapılması, ilgili alan yazının

zenginleşmesi, turizm-kültürel miras ilişkisinin öneminin ortaya konulması, kültürel miras değerlerinin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması bakımından yararlı olacaktır.

Bu çalışmanın sonuçları ayrıca, miras alanları için yönetim planlarının veya yönetim politikalarının geliştirilmesi için kullanılabilir. Bu çalışma özellikle kültürel miras turizminin geliştirilmesinin amaçlandığı alanlarda planlayıcılar için yarar sağlayacaktır. Böylece miras alanların korunması ile ilgili endişeler erken bir aşamada belirlenerek, destinasyonun turizm amaçlı gelişimi ve kültürel mirasın yönetimi arasında bir denge kurulabilir.

McKercher ve du Cros'un(2012) da belirttiği gibi turizm potansiyelinin yüksek ve miras değerlerinin dayanıklı olduğu yerlerde turizmin, yönetim hedeflerinin belirlenmesinde baskın bir rol oynaması uygun olur. Ancak miras değerinin kırılgan olduğu alanlarda kültürel miras yönetiminin hâkim olması gereklidir.

KAYNAKÇA

Abulghasem, M. A. (2020). The Effect of Cultural Values on Organizational Citizenship Behaviour: A Comparative Study on Academic Administrative Staff in Turkey and Libya. Unpublished Doctoral Thesis Karabuk University Institute of Graduate Programs, Karabük.

Açııcı, K. F., Ertaş, Ş. ve Sönmez, E. (2017). Sürdürülebilir Turizm: Kültür Turizmi ve Kültürel Miras. *Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 52-66.

Adler, N. J. (2002). *International Dimensions of Organizational Behavior*. 4th ed., Cincinnati, OH: South-Western Thomson Learning.

Afrodisias Antik Kenti Alan Yönetim Planı (2014). <https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/57314,aphrodisias-alan-yonetim-planipdf.pdf>? Erişim Tarihi: 01.03.2022.

Akdoğan, K. N. (2010). Dünya Miras Alanlarının Yönetimde Turizmin Etkinliği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akpınar, S. (2003). Türkiye'nin Turizm Merkezlerinde Ekoturizm Yaklaşımları. <http://www.kentli.org/makale/sizden.html>. Erişim tarihi:13.01.2022

Aliağaoğlu, A. (2004). Sosyo-kültürel Miras Turizmi ve Türkiye'den Örnekler. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(2), 50-64.

Amasya Harşena Dağı ve Pontus Kral Kaya Mezarları Alan Yönetim Planı (2022). <https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/102228,uypp---harsena-dagi-yonetim-planipdf.pdf?0>. Erişim Tarihi: 07.03.2022.

Ani Kültürel Peyzajı Yönetim Planı (2015). <https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/57313,ani-kulturel-peyzaji-yonetim-planipdf.pdf?0>. Erişim Tarihi: 07.03.2022.

Arslan Kalay, H. ve Yenişehirlioğlu, E. (2017). Kültürel Miras Yönetiminde Bir Çatışma Unsuru: Turizm. *International Congress on Cultural Heritage and Tourism (Iccht - Kasım)*. 1017-1024.

Baki, A. ve Gökçek, T. (2012). Karma Yöntem Araştırmalarına Genel Bir Bakış. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*.11(42), 1-21.

Bartın Valiliği (2022). Amasra-Kültür Turizm. <http://www.bartın.gov.tr/amasra-kultur---turizm1>. Erişim Tarihi: 15.04.2022.

Bearden, W. O., Money, R. B. and Nevins, J. L. (2006). A Measure of Long-Term Orientation: Development and Validation. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 34(3), 456–467.

Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetim Planı (2017). <https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/60103,bergamacokkatmanlikulturelpeyzajialanyoneti mplanipdf.pdf?0>. Erişim Tarihi: 06.03.2022.

Blasco López, M. F., Virto, N. R., Manzano, J. A. and García-Madariaga, J. (2019). Archaeological Tourism: Looking for Visitor Loyalty Drivers. *Journal of Heritage Tourism*, 1–16.

Bogeuç, Ç. (2016). Dünya Mirası Safranbolu Alan Yönetim Planının Geliştirilmesine Yönelik Bir Çalışma. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.

Boniface, P. and Fowler, P. J., (1993). *Heritage and Tourism in 'The Global Village'*. Routledge: London.

Cantürk, M. (2022). 28 Ağustos 2022 tarihinde Mehmet Cantürk ile yapılan görüşme.

Carman, J. (2000). 'Theorising a Realm of Practice': Introducing Archaeological Heritage Management as a Research Field. *International Journal of Heritage Studies*, 6(4), 303–308.

Carter, B. and Grimwade, G. (1997). Balancing Use and Preservation in Cultural Heritage Management. *International Journal of Heritage Studies*, 3(1), 45–53.

Cleere, H. (2000). *Archaeological Heritage Management in The Modern World*. Routledge: London.

Comer, D. C. (2012). *Tourism and Archaeological Heritage Management at Petra*. Springer: New York.

Comer, D. C. and Willems, W. J. H. (2011). Tourism and Archaeological Heritage Driver to Development or Destruction? https://openarchive.icomos.org/id/eprint/1208/1/III-1-Article2_Comer_Willems.pdf. Erişim tarihi:14.01.2022

Creswell, J. W. (2003). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. (2nd ed.). Sage: Thousand Oaks, CA.

Creswell, J. W. (2006). Understanding Mixed Methods Research, (Chapter 1). http://www.sagepub.com/upm-data/10981_Chapter_1.pdf. Erişim tarihi:09.01.2022

Culture in Development (2022). What is Cultural Heritage.
http://www.cultureindevelopment.nl/Cultural_Heritage/What_is_Cultural_Heritage
Erişim Tarihi: 18.03.2022.

Dağıstan Özdemir, M. Z. (2005). Türkiye’de Kültürel Mirasın Korunmasına Kısa Bir Bakış. *TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını*, 35(1), 20-26.

Déjeant-Pons, M. (2002). The European Landscape Convention. *Naturopa*, 98, 2-39.

Diker, O. (2016). Kültürel Miras ile Kültürel Miras Turizmi Kavramları Üzerine Kavramsal Bir Çalışma. *The Journal of Academic Social Science*, 4(30), 365-374.

Diker, O. ve Deniz, T. (2016). *Coğrafya ve Tarih Perspektifinden Somut Kültürel Miras ve Türkiye*. (2. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık: Ankara.

Du Cros, H. (2001). A New Model to Assist in Planning for Sustainable Cultural Heritage Tourism. *International Journal of Tourism Research*, 3, 165-170.

Edirne Selimiye Camii Külliyesi Yönetim Planı (2011).
<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/57318,edirne-selimiye-camii-kulliyesi-yonetim-planipdf.pdf?0>. Erişim Tarihi: 05.03.2022.

Efes Yönetim Planı (2014). <https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/57319,efes-yonetim-planipdf.pdf?0>. Erişim Tarihi: 05.03.2022.

El Barazi, K. (2009). Cultural Haritage Management and The Impact of Tourism: The Case of Tripoli. Unpublished Master Thesis, Middle East Technical University Submitted To The Graduate School Of Natural And Applied Sciences Of, Ankara.

Evlıyoğlu, S. (1989). *Genel Turizm Bilgileri*. Gazi Üniversitesi Basım Yayın Yayınevi: Ankara

Gluvačević, D. (2016). The Power of Cultural Heritage in Tourism Example of the City of Zadar (Croatia). *International Journal of Scientific Management and Tourism*, 2(1), 3-24.

Göynük Belediyesi (2022). Göynük Konaklama Tesisi İstatistikleri,
<https://www.goynuk.bel.tr/konaklar/>. Erişim tarihi:08.01.2022

Greene, J. C. (2005). The Generative Potential Of Mixed Methods Inquiry. *International Journal of Research & Method in Education*, 28(2), 207 – 211.

Gürdoğan Bayır, G. ve Çengelci Köse, T. (2019). Kültürel Miras ve Korunmasına İlişkin Ortaokul Öğrencilerinin Görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(4), 1827-1840.

Gürpınar, E. (2001). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Üzerine. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 0(23-24), 185-193.

Herbig, P. and Dunphy, S. (1998). Culture and Innovation. *Cross Cultural Management: An International Journal*, 5(4), 13-21.

Horner, S. and Swarbrooke, J. (2007). *Consumer Behaviour in Tourism*. (2nd Edition). Oxford: Elsevier Inc.

Hribar, M. Š., Bole, D. and Pipan, P. (2015). Sustainable Heritage Management: Social, Economic and Other Potentials of Culture in Local Development. *Social and Behavioral Sciences*, 188, 103–110.

ICOMOS (2002). International Cultural Tourism Charter. Principles and Guidelines for Managing Tourism at Places of Cultural and Heritage Significance. International Council on Monuments and Sites. ICOMOS International Cultural Tourism Committee.

ICOMOS (2022). Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi. <http://www.icomos.org.tr/>. Erişim Tarihi: 28.05.2022.

ICOMOS ICAHM (2022). International Committee on Archaeological Heritage Management. <https://icahm.icomos.org/documents/>. Erişim Tarihi: 28.05.2022.

İbret, Ü., Aydınözü, D. ve Uğurlu, M. (2015). Kastamonu Şehrinde Kültür ve İnanç Turizmi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 0(32), 239-269.

İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı (2018). <https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/81482,uyup-istanbul-tarihi-yarimada-yonetim-planipdf.pdf?0>. Erişim Tarihi: 03.03.2022.

Johnson, R. B. and Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come. *Educational Researcher*, 33(7), 14-26.

Jurenienė, V. and Radzevičius, M. (2014). Models of Cultural Heritage Management. *Transformations in Business & Economics*, 13(2(32)), 236-256.

Karadağ, D. (2020). Hofstede'nin Kültürel Boyutları Kapsamında Turizm Çalışanlarında Bölgesel Farklılıkların İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.

Karimzadi, S. (2019). Culture in Economics. *Advances in Economics and Business*, 7(1), 39-54.

Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022). <https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-171389/oteller-ve-seyahat-acenteleri.html>. Erişim Tarihi: 15.04.2022.

Kausar, D. R. K. and Gunawan, M. P. (2017). Managing Heritage Tourism in Toraja: Strengthening Local Values and Improving Tourists' Experiences. *Journal of Heritage Tourism*, 13(6), 1–12.

Kirshenblatt-Gimblett, B. (2004). Intangible Heritage as Metacultural Production. *Museum International*, 56(1-2), 52-65.

Knudson, R. (1999). Cultural Resource Management in Context. In "Science and Technology in Historic Preservation", Ray A. Williamson and Paul R. Nickens (Eds.), pp. 267-290. Kluwer Academic/Plenum Publishers: New York.

Koçan, N. (2011). Mudurnu (Bolu) Kentsel Sit Alanı Üzerine Bir Araştırma. *Kastamonu University Journal of Forestry Faculty*, 11(1), 44-51.

Kombol, T. P. (2006). Kulturno Naslijede I Turizam. *Radovi Zavoda Za Znanstveni Rad Varaždin*, (16-17), 211-226.

Kousis, M. (2000). Tourism and The Environment A Social Movements Perspective. *Annals of Tourism Research*, 27(2), 468-489.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021). Kültür. <https://www.ktb.gov.tr/TR-96254/kultur.html>. Erişim Tarihi: 11.11.2021.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2022a). Dünya Miras Listesi. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44423/dunya-miras-listesi.html>. Erişim Tarihi: 18.03.2022.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2022b). Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir? <https://karabuk.ktb.gov.tr/TR-195763/somut-olmayan-kulturel-miras-nedir.html>. Erişim Tarihi: 19.03.2022.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2022c). Mudurnu. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-138544/mudurnu-tarihi-ahi-kenti-unesco-dunya-miras-gecici-listesinde.html>. Erişim Tarihi: 12.02.2022.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü (2022a). Kastamonu. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-211090/yillik-il-ilce-konaklama-istatistikleri.html>. Erişim Tarihi: 12.02.2022.

Logan, W. S. (2007). Closing Pandora's Box: Human Rights Conundrums in Cultural Heritage Protection. In "Cultural Heritage and Human Rights", Silverman, Helaine and D., Fairchild, Ruggles, (Eds), pp: 33-52, Springer: New York.

McKercher, B., Ho, P. S. Y. and Cros, H. D. (2012). Relationship Between Tourism and Cultural Heritage Management: Evidence from Hong Kong. *Tourism Management*, 26(4), 539–548.

Meydan Uygur, S. ve Baykan, E. (2007). Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar zerindeki Etkileri. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 30-49.

Millar, S. (1989). Heritage Management for Heritage Tourism. *Tourism Management*, 10(1), 9–14.

Mink, J. (2009). Top 5 Endangered Heritage Sites – Tourism 5 Sites at High Risk from the Hazards Associated with Large-Scale Visitor Traffic. <https://www.cyark.org/news/top-5-endangered-heritage-sites-tourism>, Erişim tarihi:27.02.2022.

Mudurnu Belediyesi (2022). <https://mudurnu.bel.tr/mudurnu/mudurnu-tarihi>. Erişim Tarihi: 12.03.2022.

Mudurnu Kültürel Miras Alanı Yönetim Planı (2014). <https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/57321,mudurnu-kulturel-miras-yonetim-planipdf.pdf?0>. Erişim Tarihi: 07.03.2022.

Mustafa, M., Hijjawi, D. and Balaawi, F. (2019). Tourism Impacts in The Site of Umm Qais: An Overview. *Journal of Tourism and Hospitality Management*, 6, 140–148.

Negiz, N. (2017). Kentlerin Tarihsel Sürdürülebilirliğinde Kültürel Miras: nemi ve Değeri zerine Düşünmek. *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 3(1), 159-172.

Onwuegbuzie, A. J. and Leech, N. L. (2004). Enhancing the Interpretation of Significant Findings: The Role of Mixed Methods Research. *The Qualitative Report*, 9(4), 770-792.

Oxford İngilizce Szlk (2021). <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/heritage?q=heritage>. Erişim Tarihi: 24.04.2021.

ksz Kuşcuoğlu, G. ve Murat, T. (2017). Sürdürülebilir Kültürel Miras Yönetimi. *Yalvaç Akademi Dergisi*, 2(1), 58-67.

Pedersen, A. (2002). Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers. <https://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-113-2.pdf>. Adresinden 19.03.2022 tarihinde erişildi.

Pereira Roders, A. and Van Oers, R. (2011). Editorial: Bridging Cultural Heritage and Sustainable Development. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 1(1), 5–14.

Petronela, T. (2016). The Importance of the Intangible Cultural Heritage in the Economy. *Procedia Economics and Finance*, 39, 731–736.

Prentice, R. C. (1993). Tourism and Heritage Attractions. *Routledge, London*, 20, 172-175.

Reisinger, Y. (2009). *International Tourism Cultures and Behavior*. First Edition. Oxford: Elsevier.

Safranbolu Turizm Danışma Bürosu (2022).
<https://safranboluturizmdanismaburos.ktb.gov.tr/TR-156223/turist-istatistikleri.html>.
Erişim tarihi: 12.05.2022.

Sandıkçı, M. ve Albayrak, A. N. (2020). Yavaş Şehir (Cittaslow) Ağına Katılımın Destinasyona Etkileri: Göynük Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 1707-1726.

Shen, C. (2017). Evaluating Values of World Heritage Sites and Cultural Tourism in China. In *“Heritage Values in Contemporary Society”*. Smith, G.S., Messenger, P.M. and Soderland, H.A. (Eds), pp. 255–266, Routledge: London, UK.

Silva, A. T. and Roders, A. P. (2012). Cultural Heritage Management and Heritage (Impact) Assessments. Proceedings of the Joint CIB W, 70, W092, International Conference on Facilities Management, Procurement Systems and Public Private Partnership At: Cape Town, South Africa.

Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022).
<https://sinop.ktb.gov.tr/Eklenti/90780,belediye-belgeli-tesislerpdf.pdf?0>. Erişim Tarihi: 13.03.2022.

Sinop Valiliği (2022). Turizm. <http://www.sinop.gov.tr/turizm>. Erişim Tarihi: 13.03.2022.

Smith, L. (2000). ‘Doing Archaeology’: Cultural Heritage Management and its Role in Identifying the Link Between Archaeological Practice and Theory. *International Journal of Heritage Studies*, 6(4), 309–316.

Statista (2021). Number of International Tourist Arrivals in the Italian Municipality of Venice from 2011 to 2021.
<https://www.statista.com/statistics/732572/international-tourist-arrivals-in-venice-italy/>. Erişim tarihi: 12.02.2022.

Tapur, T. (2009). Konya İlinde Kültür ve İnanç Turizmi. *The Journal of International Social Research*, 2(9), 473-492.

Tarihi Kentler Birliği (2022).
<https://www.tarihikentlerbirligi.org/hakkimizda/tarihce/> . Erişim Tarihi : 10.04.2022.

- Tataroğlu, E. (2018). Miras Turizmi <https://www.turofed.org.tr/kose-yazilari/enis-tataroglu-miras-turizmi>. Erişim tarihi: 15.04.2022.
- TDK (2021a). Kültür. www.sozluk.gov.tr. Erişim tarihi:10.11.2021.
- TDK (2021b). Miras. www.sozluk.gov.tr. Erişim tarihi:10.11.2021.
- Thurley, S. (2005). English Heritage—The First 21 Years: Into the Future. *Conservation Bulletin*, 49, 26-27.
- Tren, E., Konak, N. ve Demiral, G. N. (2012). Eskişehir'in Kültürel Miras Varlıklarının Korunmasında Kamu Kurumlarının Rolü. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 69-88.
- Turnpenny, M. (2004). Cultural Heritage, an Ill-Defined Concept? A Call for Joined-up Policy. *International Journal of Heritage Studies*, 10(3), 295–307.
- Türker, N. (2022). Safranbolu'da Turizmin Gelişimi ve Turizm Sorunsalı. İbrahim Canbulat (Ed.) Safranbolu arşı'sı/bir Küçük Anadolu Őhrinin Sosyo Ekonomiği içinde (s.592-609), İstanbul
- Türker, N. ve Yaşar, Z. (2019). Batı Karadeniz Bölümü Antik Kentlerinin Kültürel Miras Turizmi Açısından Değerlendirilmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1),1-27.
- Ulusan, E. (2016). Türkiye'de Kültürel Miras Alanlarında Yönetim Planlaması Deneyimi. *İdealkent*, 7(19), 372 – 401.
- UNESCO (2003). Convention for the safeguarding of the intangible Cultural Heritage. Paris: UNESCO.
- UNESCO (2003,2011). Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. <https://ich.unesco.org/doc/src/15164-EN.pdf>. Erişi tarihi:21.12.2021.
- UNESCO (2021a). What is Intangible Cultural Heritage? <https://ich.unesco.org/en/what-is-intangible-heritage-00003>. Erişim Tarihi:13.11.2021.
- UNESCO (2021b). Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme. <https://www.unesco.org.tr/Pages/161/177>. Erişim Tarihi:13.11.2021.
- UNESCO (2022a). Cultural Heritage. <https://en.unesco.org/fieldoffice/santiago/cultura/patrimonio>. Erişim tarihi: 22.05.2022.
- UNESCO (2022c) Somut Olmayan Kültürel Miras Listelerinde Türkiye <https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-%C4%B0nsan%C4%B1%C4%9F%C4%B1n-Somut-Olmayan->

K% C3% BCl% C3% BCrel-Miras% C4% B1-Temsil% C3% AE-Listesi. Erişim Tarihi: 19.03.2022.

UNESCO (2022b). <https://whc.unesco.org/en/tourism/>. Erişim tarihi: 04.04.2021.

UNESCO (2022d). World heritage convention. The World Heritage Convention and the World Heritage Committee. <https://whc.unesco.org/>. Erişim Tarihi: 28.05.2022.

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu (2022e) UNESCO Dünya Mirası Listesi. <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi>. Erişim tarihi: 24.02.2021.

UNWTO (2018). Tourism and Culture Synergies. Madrid: World Tourism Organization. Erişim tarihi: 14.02.2021.

UNWTO (2020). International Tourism Growth Continues to Outpace the Global Economy. <https://www.unwto.org/international-tourism-growth-continues-to-outpace-the-economy>. Erişim Tarihi: 17.03.2022.

Uygur, S. M. ve Baykan, E. (2007). Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 30-49.

Üstün Demirkaya, F. ve Tuluk, Ö. İ. (2012). Eflatun'un "Kurban"ı Sinop'den Sinop'a: Kaynaklara Göre Sinop Kentinin Fiziksel Gelişimi. *METU*, 29(1), 45-68.

Verim, E. (2015). Amasra'da Osmanlı Dönemi'nde Kiliseden Çevrilmiş Bir Mabet: Fatih Camii. *Journal Of Ottoman Legacy Studies*, 2(4), 58-74.

Wikipedia (2022). <https://en.wikipedia.org/wiki/Lascaux> Erişim Tarihi:15.04.2022.

Yaman, Z. (2003). *Kastamonu Turizm Envanteri Gezi Rehberi 2003*,Kastamonu.

Yıldırım, M. (2017). Kültürel Turizm ve Kültürel Mirası Koruma: Diyarbakır Hasan Paşa Hanı Örneği. *Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Mühendislik Dergisi*, 8(2), 335-344.

Yılmaz, C. (2009). Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 1-15.

Yılmaz, İ., Tabak, G. ve Samur, A. N. (2020). Vandalism Problem in Tourism and Solution proposals: The Case of Nevşehir. *Journal of Multidisciplinary Academic Tourism*, 5 (2), 95-103.

Zonguldak Valiliği, (2022). Zonguldak Konaklama Tesis Sayısı.
<http://www.zonguldak.gov.tr/konaklama>. Erişim Tarihi: 12.03.2022.

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Kùltür Tanımları	22
Tablo 2: Türkiye'nin UNESCO Dünya Miras Listesinde Bulunan Varlıkları	32
Tablo 3: Türkiye'nin UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kùltürel Mirasının Temsili Listesi'nde yer alan Somut Olmayan Kùltürel Miras Değerleri	34
Tablo 4: Ölçeğe Ait Aritmetik Ortalamalar ve Güvenirlilik Analizi Sonuçları.....	68
Tablo 5: Kentlere Göre Pazar Çekiciliği ve Dayanıklılık Aritmetik Ortalamaları	69
Tablo 6: Katılımcıların Demografik Özellikleri (n=48)	70

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Turizm Potansiyelinin Pazar Çekiciliği- Dayanıklılık Matrisi	17
Şekil 2: Kültürün Unsurları	25
Şekil 3: Miras Döngüsü Diyagramı	28
Şekil 4: Araştırma Alanı	62
Şekil 5: Göynük Kentine Yönelik Pazar Çekiciliği Histogramı	71
Şekil 6: Göynük Kentine Yönelik Dayanıklılık Histogramı	72
Şekil 7: Göynük Kenti Pazar Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi	73
Şekil 8: Mudurnu Kentine Yönelik Pazar Çekiciliği Histogramı	74
Şekil 9: Mudurnu Kentine Yönelik Dayanıklılık Histogramı	76
Şekil 10: Mudurnu Kenti Pazar Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi	77
Şekil 11: Ereğli Kentine Yönelik Pazar Çekiciliği Histogramı	78
Şekil 12: Ereğli Kentine Yönelik Dayanıklılık Histogramı	79
Şekil 13: Ereğli Kenti Pazar Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi	80
Şekil 14: Safranbolu Kentine Yönelik Pazar Çekiciliği Histogramı	81
Şekil 15: Safranbolu Kentine Yönelik Dayanıklılık Histogramı	82
Şekil 16: Safranbolu Kenti Pazar Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi	83
Şekil 17: Amasra Kentine Yönelik Pazar Çekiciliği Histogramı	84
Şekil 18: Amasra Kentine Yönelik Dayanıklılık Histogramı	85
Şekil 19: Amasra Kenti Pazar Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi	86
Şekil 20: Kastamonu Kentine Yönelik Pazar Çekiciliği Histogramı	88
Şekil 21: Kastamonu Kentine Yönelik Dayanıklılık Histogramı	89
Şekil 22: Kastamonu Kenti Pazar Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi	89
Şekil 23: Taşköprü Kentine Yönelik Pazar Çekiciliği Histogramı	90
Şekil 24: Taşköprü Kentine Yönelik Dayanıklılık Histogramı	91

Şekil 25: Taşköprü Kenti Pazar Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi	92
Şekil 26: Sinop Kentine Yönelik Pazar Çekiciliği Histogramı	93
Şekil 27: Sinop Kentine Yönelik Dayanıklılık Histogramı.....	94
Şekil 28: Sinop Kenti Pazar Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi.....	95
Şekil 29: Batı Karadeniz Bölgesine Yönelik Pazar Çekiciliği Histogramı	96
Şekil 30: Batı Karadeniz Bölgesine Yönelik Dayanıklılık Histogramı.....	98
Şekil 31: Batı Karadeniz Bölgesi Pazar Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi.....	98
Şekil 32: Araştırma Kapsamındaki Kentlerin Pazar Çekiciliği-Dayanıklılık Matrisi ..	99

EKLER

Ek 1: Anket Formu

TARİHİ KENTLERDE TURİZM VE KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİMİ: BATI KARADENİZ ÖRNEĞİ ARAŞTIRMA SORULARI

Bu çalışmanın temel amacı; Batı Karadeniz Bölümünde yer alan tarihi kentlerin kültürel miras değerlerinin, turizm potansiyelinin incelenmesi, bu değerlerin korunması ve yönetimi ile ilgili olarak paydaş görüşlerinin ortaya konulmasıdır. Çalışmadan elde edilen veriler bilimsel amaçla kullanılacak olup vereceğiniz cevaplar için teşekkür ederiz.

Volkan İRKEN
TÜRKER

Karabük Üniversitesi
Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi YL Öğr.
Fakültesi

Prof. Dr. Nuray

Karabük Üniversitesi
Safranbolu Turizm

Lütfen aşağıdaki tabloda uygun bulduğunuz seçeneği işaretleyiniz.

		Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
TURİZM								
A. PAZARIN ÇEKİCİLİĞİ								
1	Ortam ve Çevresel Özellikler	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
2	Bölge dışında tanınırlığı	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
3	Ulusal simge veya sembol olması	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
4	"İyi bir hikayesi var"	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
5	Yakındaki diğer destinasyonlardan (cazibe merkezlerinden) ayırt edici özellikleri var.	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
6	Özel ihtiyaçlara ve ilgilere hitap eder (örneğin, hac mekanı, festivaller, spor aktiviteleri v.b)	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
7	Alandaki ya da destinasyondaki diğer turizm ürünlerini tamamlar	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü

8	Bölgede turizm faaliyeti yaratır	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
9	Kültür ve miras değerleri bulunmaktadır.	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
10	Politikacılar tarafından desteklenir.	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
B. İHTİYAÇLAR-TURİZM ALTYAPISI								
11	Kolay ulaşım olanakları	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
12	Destinasyondaki çekiciliklere ulaşım.	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
13	Diğer tarihi çekiciliklere yakınlık	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
14	Olanaklar (tuvaletler, park yerleri, yollar, yiyecek ve içecekler, bilgiye ulaşım)	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü

		Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİMİ								
A. KÜLTÜREL ÖNEMİ								
1	Tarihsel değer	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
2	Estetik değer (mimari değerler)	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
3	Eğitsel değer	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
4	Sosyal değer	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
5	Bilimsel değer	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
6	Nadir bulunur (yerel, bölgesel, ulusal)	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
7	Temsil Etme (yerel, bölgesel, ulusal)	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
B. SAĞLAMLIK								
8	Onarım Durumu	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
9	Kültürel varlıkların kırılganlığı	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
10	Yürürlükte olan yönetim planı veya koruma politikası	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
11	Düzenli izleme (control) ve bakım	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
12	Kilit paydaşların katılımı ve paydaşlara danışma	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
13	Yüksek ziyaretçi sayısının kültürel varlıkları olumsuz etkileme potansiyeli	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü

14	Yüksek ziyaretçi sayısının yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli.	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
15	Değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası olarak) kültürel miras değerlerini olumsuz etkileme potansiyeli.	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü
16	Değişikliklerin (turistik ürün geliştirmenin bir parçası olarak) yerel halkın yaşam tarzını ve kültürel geleneklerini olumsuz etkileme potansiyeli.	Yok	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	Olağanüstü

DEMOGRAFIK BİLGİLER

Yaşadığınız Şehir:
Cinsiyetiniz:
Yaşınız:
Aylık geliriniz:
Eğitim durumunuz:
Göreviniz/yaptığınız iş:
Kaç yıldır bu şehirde ikamet ediyorsunuz?

ÖZGEÇMİŞ

Volkan İrken İlk, orta ve lise eğitimini Karabük'te tamamladıktan sonra 2003 yılında Gazi Üniversitesi İngiliz Dili ve Eğitimi lisans bölümünden mezun olmuştur. 2014 – 2017 yıllarında Londra Eğitim Müşavirliğinde öğretmen olarak görevlendirilmiştir. 2018 yılında Kocaeli Üniversitesi Kartepe MYO Turizm Rehberliği bölümünden mezun olmuş ve profesyonel turist rehberliği çalışma kartı almıştır. 2019 yılında Karabük Üniversitesi Turizm Fakültesi Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi ABD Yüksek Lisans Programına başlamıştır.